

2.3.2 Economies socials a l'Àrea Metropolitana de Barcelona. Pràctiques i polítiques de suport a l'economia solidària, cooperativa i col·laborativa

**Una metròpolis cooperativa. Economia social i solidària a
l'AMB**

Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona
La Ciutat Invisible

Desembre de 2016

Treball realitzat per l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB) i la Ciutat invisible

Autors La Ciutat Invisible: Ivan Miró

Autors IERMB: Vittorio Galletto, Sandra Aguilera, Marc Fíguls

Bellaterra, Desembre de 2016.

Índex

1	Introducció	3
1.1	És l'àrea metropolitana una escala per a la cooperació socioeconòmica?	3
2	Marc teòric. Intercooperació i territori	5
2.1	Les regions metropolitanes i el desenvolupament econòmic	5
2.2	Glossari de l'ESS.....	9
3	L'ESS a l'Àrea Metropolitana de Barcelona.....	30
3.1	Característiques socioeconòmiques de l'AMB.....	30
3.1.1	Població.....	30
3.1.2	Producció i composició sectorial de la producció.....	34
3.1.3	Mercat de treball.....	38
3.2	Anàlisi de les cooperatives i les societats laborals a la província de Barcelona, Catalunya i Espanya	46
3.3	Anàlisi de l'àmbit de l'ESS i els sectors de l'ESS agregats a l'AMB.....	54
3.3.1	Registre General de Cooperatives i Registre Administratiu de Societats Laborals	54
3.3.2	Construcció de la base de dades d'ESS a l'AMB	55
3.3.3	Dades generals agregades	56
3.4	Altres iniciatives de ESS a l'AMB. Qüestionari per les entrevistes.	63
4	L'experiència dels ecosistemes cooperatius locals i comunitaris: el Prat de Llobregat.....	70
4.1	Usos comunals, agricultura i transformació del delta.....	70
4.2	Les primeres associacions: mutualitats, ateneus, sindicats agraris i cooperatives	72
4.3	Primera industrialització, conflictivitat obrera i col·lectivitzacions	73
4.4	El renaixement dels anys 60i la Cooperativa Obrera de Viviendas	75
4.5	La crisi econòmica i les polítiques municipals de promoció del cooperativisme	77
4.6	Terciarització de l'economia i centre logístic metropolitana.....	78
4.7	Nova economia solidària: moviments socials i agroecologia	80
4.8	De GATS a LABESOC: teoria i pràctica de l'ecosistema cooperatiu local	80
4.9	Dels ecosistemes cooperatius al mercat social metropolitana	84
5	Conclusions i reptes de futur: ESS i cohesió territorial metropolitana	86
5.1	Conclusions	86
5.2	Reptes de futur: ESS i cohesió territorial metropolitana	88
6	Referències.....	91

1 Introducció

1.1 És l'àrea metropolitana una escala per a la cooperació socioeconòmica?

Per l'economista argentí José Luis Coraggio, les àrees metropolitanes són un territori privilegiat on es confronten i interpenetren tres lògiques o sentits: la lògica de l'acumulació de capital, la de l'acumulació de poder polític i la lògica de la reproducció de la vida humana.¹

El mateix autor assenyala, a la vegada, que un sistema desorganitzat i espontani de desenvolupament en els nivells locals “no posseeix capacitat de modificar l'estructura global del sistema econòmic”, i adverteix com l'arrel dels problemes que sovint han d'afrontar els governs i les societats locals radica en la naturalesa del procés de desenvolupament que preval a nivell regional i/o nacional.

És possible, tanmateix, una articulació socioeconòmica diferent de l'escala metropolitana, que no s'assenti en la reproducció ampliada del capital i el poder polític, sinó que reforci la reproducció ampliada de la vida humana? Existeix, en el nostre entorn, un mercat social metropolità? Quines són les seves potencialitats i mancances? Quines cadenes productives solidàries l'articulen? En quins ecosistemes cooperatius locals s'intensifica? Quines iniciatives de l'economia social i solidària poden ser la base per a una metròpolis cooperativa?

La present recerca obeeix a la voluntat d'avançar en un camp de coneixement que no ha estat explorat prèviament: la realitat de l'economia social i solidària en el conjunt de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB). Fins avui, no existeix una sistematització quantitativa de totes les iniciatives que conformen aquest camp socioeconòmic en el territori, ni tampoc es coneixen les dinàmiques d'intercooperació sectorial i territorial d'àmbit metropolità.

Per tant, en primer lloc, caldria desenvolupar eines teòriques i analítiques apropiades al repte afrontat, això és, l'elaboració d'un marc conceptual pertinent per a comprendre les dinàmiques de l'economia social i solidària en la seva dimensió metropolitana. En aquest procés, pot ser d'utilitat deturar-se en la vinculació entre les regions metropolitanes i el desenvolupament econòmic capitalista; fixar-se en altres models de desenvolupament local, més apropiats per a l'articulació i l'impuls territorial de l'economia social i solidària (els ecosistemes cooperatius locals), així com recollir les propostes teòriques en el camp de la intercooperació de l'Economia

¹ Coraggio, J. L. (1997). “La política urbana metropolitana frente a la globalización”, Congreso Internacional Ciudad de México sobre Políticas y Estudios Metropolitanos, México D.F. 10-14 març de 1997.

Social i Solidària (ESS): els grups cooperatius i les cooperatives de serveis, les cadenes solidàries productives, el mercat social, etc.

En la present recerca s'ha desenvolupat, en primer lloc, la relació entre les regions metropolitanas i el desenvolupament econòmic (capítol 2.1). En segon lloc, s'ha avançat en la conceptualització de l'economia social i solidària, a partir d'un glossari que recull les iniciatives jurídiques i socials existents d'aquest àmbit socioeconòmic, i que fixa els conceptes cabdals per a la recerca: intercooperació, mercat social, cadena productiva solidària i ecosistema cooperatiu local (capítol 2.2).

Pel que fa a la caracterització de les iniciatives de l'economia social i solidària de l'AMB, en el capítol 3 s'ha avançat en el camp de les cooperatives i les societats laborals, i s'ha elaborat un qüestionari pels 36 municipis metropolitans per al coneixement de la realitat socioeconòmica i de les polítiques públiques respecte l'àmbit de la ESS.

Finalment, respecte la qüestió de l'ESS i el desenvolupament local, s'ha realitzat un estudi de cas del municipi del Prat de Llobregat, on s'analitza l'evolució socioeconòmica del municipi, les polítiques públiques de promoció, així com la constitució de 3 ecosistemes cooperatius locals, que es desenvolupen en un marc de concertació públic-cooperativa-comunitària (capítol 4).

Aquesta aproximació a la dimensió metropolitana de l'economia social i solidària ens aporta les primeres dades recollides de la qüestió, i significa una primera passa d'un plantejament general on caldria, en properes recerques, avançar respecte: a) l'anàlisi dels ecosistemes cooperatius locals de Sant Cugat del Vallès- Collserola, b) l'anàlisi de cadenes productives solidàries d'àmbit metropolità, prioritàriament l'agroecologia, les energies renovables i les infraestructures ambientals, i c) la trobada entre iniciatives de l'ESS de l'Eix Besós per analitzar les aportacions de l'àmbit en la reducció de les fractures territorials i socials (capítol 5).

2 Marc teòric. Intercooperació i territori

2.1 Les regions metropolitanes i el desenvolupament econòmic

En la literatura específica d'economia urbana, es reconeix que els processos econòmics superen els límits administratius de la ciutat, de manera que no hi ha un consens sobre quina és la unitat d'anàlisi correcta d'aquesta ciutat "real" que desborda els límits administratius. Com s'explica a Trullén et al (2013), els conceptes més àmpliament citats en la literatura són els de conurbació (Geddes 1915, Fawcett 1922), sistema urbà diari (setmanal o mensual) (Berry 1973; Coombes et al. 1979) – en les seves diferents connotacions com a àrees de mercat local (Smart 1974), travel-to-workareas (Coombes et al. 1985) o mercats de treball locals (Sforzi et al. 1982) –, la idea relacionada d'àrea econòmica funcional (Fox and Kumar 1965), el camp urbà (Friedmann and Miller 1965) i, abastant una escala espacial més gran entre la ciutat i la regió, les nocions d'àrea metropolitana (OMB 1990, 2010), regió funcional urbana (Cheshire and Hay 1989; GEMACA 1996), ciutat-regió (Friedmann and Miller 1965) i regió metropolitana (Duncan et al. 1960).

Ara bé, en la pràctica els conceptes més utilitzats són els de mercat de treball local i de mercat de treball metropolità (àrea metropolitana). Tots dos conceptes representen la creixent separació espacial entre el lloc on la gent viu i el lloc on treballa.

El pas del mercat de treball local a l'àrea metropolitana està definit per l'àrea en la qual tenen lloc les economies de localització. Les economies externes de localització s'associen amb l'escala total del sistema, la diversitat social i productiva, i altres béns públics l'àmbit espacial dels quals excedeix el mercat de treball local i actua en el mercat de treball metropolità.

D'aquesta manera, una àrea metropolitana queda delimitada per l'àmbit d'interacció entre comunitats locals que generen un sistema d'economies d'urbanització, especialitzades en cada part però diversificades en el seu conjunt. Així, una àrea metropolitana es defineix com una ciutat polinuclear que genera un mercat residencial i de treball unitari reflectint el canvi d'escala de l'espai col·lectiu de vida i les diferents estratègies espacials dels agents econòmics (Feria 2008).

Economies d'aglomeració i models de ciutat

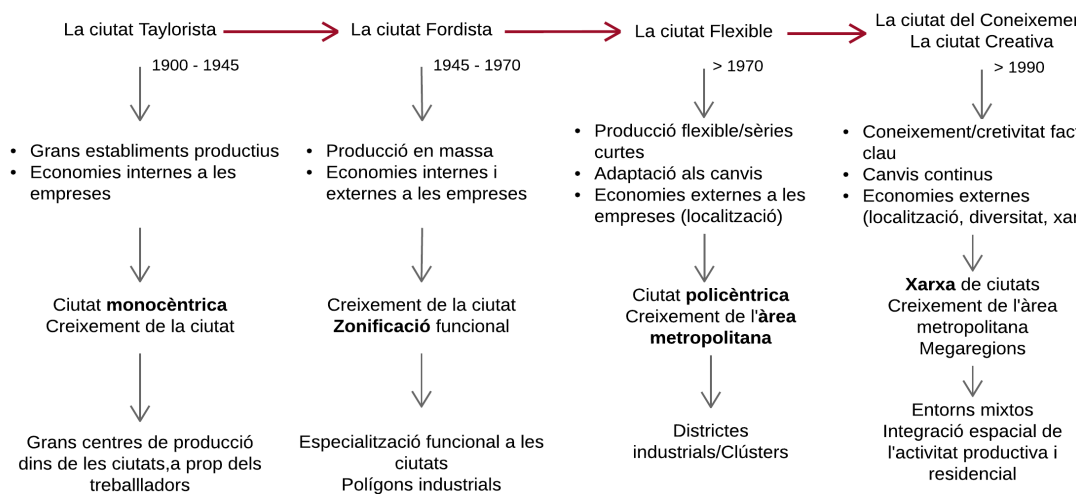
Les ciutats no són elements aïllats, sinó que es connecten entre si per formar sistemes i xarxes. Tradicionalment, els sistemes urbans s'han estudiat des del punt de vista jeràrquic (Christaller 1933). D'acord amb aquest punt de vista, les dimensions urbanes reflectirien l'existència d'una

jerarquia de béns i serveis, el que expressaria la mida del mercat. No obstant això, estudis posteriors han demostrat que algunes estructures urbanes són una barreja d'estructures jeràrquiques (verticals) i no jeràrquiques (horitzontals), en forma de "xarxes de ciutats" (Pred 1977; Boix i Trullén, 2007).

Les xarxes de ciutats s'han definit com un conjunt de relacions entre centres complementaris o similars, relacions que permeten l'aparició d'economies d'especialització (divisió del treball) o d'economies de sinergia (cooperació i innovació) (Pred 1977). En aquestes xarxes, les ciutats es beneficien dels avantatges econòmics que se'n deriven no només de la seva pròpia dimensió, sinó també de la mida de tota la xarxa.

Aquests avantatges o economies es relacionen amb el model de ciutat i la forma urbana, tal com es presenta en la Figura 1. A finals del segle XIX i principis del segle XX, la producció es basa en grans produccions estandarditzades realitzades en grans establiments per obtenir economies d'escala internes a les empreses. El model de ciutat és la ciutat Taylorista, de la ciutat monocèntrica, que va creixent a mesura que els establiments productius creixen i absorbeixen més treballadors/ores. La producció, en aquest model, se situa en grans centres productius dins de les ciutats i pròxims als treballadors/ores que hi treballen. Aquest model de ciutat evoluciona cap a la ciutat Fordista (1945-1970), en què la maximització de les economies d'aglomeració porta a la zonificació funcional de les ciutats, amb zones especialitzades en les activitats productives; és a dir, no és suficient amb l'explotació de les economies d'aglomeració internes sinó que es busquen les economies externes de localització.

Figura 1 Models de ciutat, economies d'aglomeració i forma urbana

Font: elaborat a partir de Trullén, Boix i Galletto 2013

El pas a la ciutat flexible suposa un canvi important. A partir dels anys 70, l'augment en la renda disponible en els països occidentals fa que els consumidors augmentin la seva preferència per productes no estandarditzats i diferenciats, de manera que el model Fordista és superat pel model de producció flexible que permet realitzar sèries curtes i adaptades als gustos particulars i canviants. Amb aquest model de producció les economies externes a les empreses són més eficients, ja que la flexibilitat ve donada per la presència de moltes empreses que permeten introduir més variacions. És en aquest context que es popularitzen els conceptes de districte industrial o de clúster. El model de ciutat evoluciona cap a estructures on no hi ha un únic centre sinó que poden existir diferents centres amb especialitzacions semblants (economies de localització).

Finalment, a partir de finals del segle XX apareix la ciutat del coneixement i la ciutat creativa, on la necessitat d'adaptar-se tant als gustos dels consumidors com a les noves tècniques de producció fan que el coneixement i la creativitat esdevinguin factors de producció clau. En aquest cas les economies externes que donen competitivitat són les de localització però també les de diversitat, de fertilització creuada entre sectors i activitats, i el model de ciutat és el de la xarxa de ciutats, amb una àrea metropolitana més extensa.

Cal notar que en aquesta evolució, la delimitació i el funcionament de la ciutat, de la metròpoli, es va complicant, en passar d'una ciutat monocèntrica clarament definida a una ciutat policèntrica, després a una àrea metropolitana, a continuació a un conjunt de ciutats en xarxa, i finalment a una megaregió. Això es deu a que les àrees metropolitanes, des del punt de vista econòmic, són les àrees on tenen lloc les economies externes metropolitanes i, com s'ha vist fins ara, aquestes economies són canviants en la seva naturalesa i extensió.

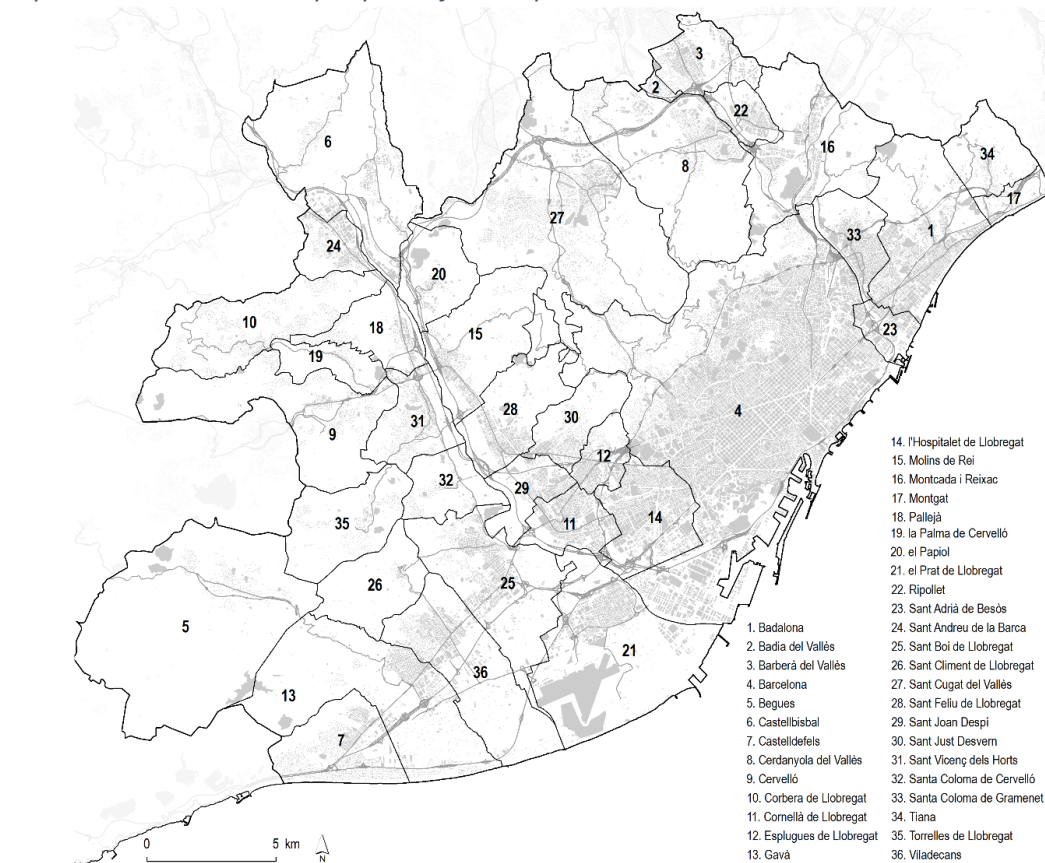
L'Àrea Metropolitana de Barcelona de la Llei 31/2010 aprovada pel Parlament de Catalunya

L'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB) és l'administració pública de l'àrea metropolitana de Barcelona, una conurbació urbana de 3,2 milions d'habitants formada per un total de 36 municipis: Badalona, Badia del Vallès, Barberà del Vallès, Barcelona, Begues, Castellbisbal, Castelldefels, Cerdanyola del Vallès, Cervelló, Corbera de Llobregat, Cornellà de Llobregat, Esplugues de Llobregat, Gavà, l'Hospitalet de Llobregat, Molins de Rei, Montcada i Reixac, Montgat, Pallegà, la Palma de Cervelló, el Papiol, el Prat de Llobregat, Ripollet, Sant Adrià de Besòs, Sant Andreu de la Barca, Sant Boi de Llobregat, Sant Climent de Llobregat, Sant Cugat del Vallès, Sant Feliu de Llobregat, Sant Joan Despí, Sant Just Desvern, Sant Vicenç dels Horts, Santa Coloma de Cervelló, Santa Coloma de Gramenet, Tiana, Torrelles de Llobregat i Viladecans.

La constitució com a administració pública es va fer el 21 de juliol del 2011, d'acord amb la Llei 31/2010 aprovada pel Parlament de Catalunya. Des d'aquell moment, l'AMB substitueix les tres entitats metropolitanes vigents fins aquella data: la Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, l'Entitat del Medi Ambient i l'Entitat Metropolitana del Transport.

Actualment els àmbits de gestió de l'AMB tenen a veure amb el territori i l'urbanisme (planejament urbanístic, infraestructures metropolitanes, espai públic), la mobilitat (infraestructures de mobilitat, serveis de transport públic, informació, estudis de mobilitat), l'habitatge (IMPSOL, promoció d'habitatges, gestió patrimonial), el medi ambient (aigua, sanejament, residus, educació per a la sostenibilitat), el desenvolupament econòmic (ocupació, indústria, marca, promoció econòmica) i la cohesió social (programes, suport a ajuntaments).

Mapa 1. L'AMB i els municipis que en formen part

Font: IERMB

2.2 Glossari de l'ESS

- Cadena productiva solidària
- Cooperativa
- Cooperativa de treball
- Cooperatives agràries
- Cooperativa de serveis
- Cooperatives de consumidors i usuaris
- Cooperatives de crèdit
- Cooperatives d'habitatge
- Cooperatives d'ensenyament
- Cooperativa integral
- Cooperativa de segon grau
- Cooperativa sense ànim de lucre
- Cooperativa d'iniciativa social
- Desenvolupament local i economia solidària
- Economia social
- Economia solidària
- Economia social i solidària
- Economia Social i Solidària. Criteris ecosocials
- Ecosistema cooperatiu local
- Empreses d'inserció i centres especials de treball
- Finances ètiques i solidàries
- Gestió ciutadana i comunitària d'equipaments públics
- Grups de consum agroecològic
- Horts urbans i comunitaris
- Intercooperació
- Mercats d'intercanvi i bancs del temps
- Mercat social
- Mutualitats de previsió social
- Societats laborals
- Tercer sector social

CADENA PRODUCTIVA SOLIDÀRIA: El concepte de cadena productiva es refereix a totes les etapes en l'elaboració, distribució i comercialització dels béns i serveis fins el seu consum final, integrant també aspectes com el finançament, la gestió i el desenvolupament del producte. Una cadena productiva consta d'etapes consecutives on els inputs viuen un procés de transformació fins la constitució del producte final, en una successió d'operacions de disseny, producció i distribució integrades i realitzades per unitats interconnectades. Els autors que estudien l'aplicació d'aquestes dinàmiques en el camp de l'economia social i solidària, sobretot a l'Amèrica Llatina, afirmen que la "progressiva reactivació de les cadenes productives possibilitaria a l'economia solidària convertir-se paulatinament en el mode de producció socialment hegemònic i no simplement en una esfera d'activitat econòmica de segon ordre, pal·liativa o complementària" (Mance, 2003). Per Mance, les cadenes productives solidàries busquen la substitució de proveïdors que operen sota la lògica del capital, per proveïdors que operen sota la lògica de l'economia solidària, tant des del punt de vista ecològic com social. D'aquesta manera, es possibilita una "correcció de fluxos" i un apoderament de l'economia social i solidària, en la mesura que es creen noves iniciatives que actuen com a proveïdores. El lucre que anteriorment era acumulat en aquests segments de la cadena productiva, es converteix en excedent que passa a realimentar l'expansió de la pròpia xarxa: "De este modo, se crean las condiciones requeridas para suplantir progresivamente las relaciones de acumulación capitalista por relaciones de producción y consumo solidarias, que permitan compartir los excedentes producidos, generando nuevas oportunidades de trabajo, incrementando el consumo de los participantes y generar una gran diversidad de productos y servicios que garanticen la calidad de vida de todos los que practican el trabajo y el consumo solidario". Per Mance, les cadenes productives solidàries excedeixen l'escala local i han de devenir regionals: "Cuando las inversiones requeridas exceden las posibilidades de las redes locales, o el consumo de la red local es insuficiente para mantener la facturación necesaria capaz de asegurar la viabilidad del nuevo emprendimiento, cabe a las redes regionales evaluar las mejores alternativas, en ámbitos de alcance horizontales cada vez mayores". Per Mance, les cadenes productives solidàries són les xarxes productives dels Circuits Econòmics Solidaris, que "integren processos de consum, comercialització, producció, finançament, desenvolupament tecnològic i humà" que cerquen promoure un desenvolupament econòmicament viable, ecològicament sostenible i socialment just per a tothom. L'organització de Circuits Econòmics Solidaris exigeix, en primer lloc, la constitució de xarxes entre els actors de l'economia social i solidària, i en segon lloc, la reorganització dels fluxos econòmics que travessen un territori o una xarxa.

COOPERATIVA: Una cooperativa és una associació autònoma de persones que s'han unit voluntàriament per fer front a les seves necessitats i aspiracions econòmiques, socials i culturals comunes per mitjà d'una empresa de propietat conjunta i gestió democràtica. Els seus principis, recollits per l'Aliança Cooperativa Internacional (ACI), són l'adhesió voluntària i oberta, la gestió democràtica, la participació econòmica dels socis, l'autonomia i independència, l'educació, formació i informació, la cooperació entre cooperatives i l'interès per la comunitat. En funció de quina és l'activitat cooperativitzada, n'existeixen de diferents classes. A Catalunya, la Llei de cooperatives (Llei 12/2015, de 9 de juliol) les classifica en: agràries; marítimes, fluvials i lacustres; d'assegurances; de consumidores i d'usuàries; de crèdit; d'ensenyament; d'habitatges; sanitàries; de serveis; de treball associat; integrals, i de segon grau.

COOPERATIVA DE TREBALL: Segons l'Aliança Cooperativa Internacional, les cooperatives de treball tenen com a objectiu crear i mantenir llocs de treball de forma digna i sostenible, generar riquesa per millorar la qualitat de vida dels socis treballadors, permetre l'autogestió democràtica del treball i promoure el desenvolupament comunitari i local. Per a la llei catalana de cooperatives (Llei 12/2015, de 9 de juliol), són cooperatives de treball associat les que associen, com a mínim, dues persones físiques que, mitjançant llur treball, es proposen produir béns o prestar serveis per a terceres persones. En elles, l'activitat cooperativitzada és el treball que hi presten els socis treballadors i els treballadors amb contracte de treball. I el soci s'implica per partida doble: com a persona que aporta capital i com a persona que aporta treball. Si bé les cooperatives de treball catalanes han d'estar integrades per un mínim de dos socis que duguin a terme l'activitat cooperativitzada, en el termini de 5 anys a comptar des de la data de constitució, les cooperatives inicialment constituïdes amb dos socis, hauran d'incorporar un tercer soci que podrà ser un soci comú, de treball o bé col·laborador (art.12.2 i 23 de la Llei 12/2015, de 9 de juliol).

COOPERATIVES AGRÀRIES: Les cooperatives agràries tenen per objecte la producció, la transformació i la comercialització dels productes obtinguts a les explotacions o a les terres dels socis, i accessòriament, la prestació de serveis i subministraments i, en general, qualsevol operació i servei amb l'objectiu d'assolir la millora econòmica, social o tècnica dels socis o de la mateixa cooperativa (art. 110 de la Llei 12/2015, de 9 de juliol).

COOPERATIVA DE SERVEIS: Les cooperatives de serveis associen persones físiques o jurídiques, tant titulars d'explotacions industrials o de serveis, com professionals que exerceixen per compte propi. Tenen per objecte la prestació de subministraments i serveis i l'execució d'operacions destinades a la millora econòmica i tècnica de les activitats professionals o de les explotacions. Poden rebre la denominació de cooperatives de comerç, de transports o del sector econòmic al què pertanyin, tant si són persones físiques com jurídiques. Normalment, aglutinen petits i mitjans empresaris, autònoms, professionals, comerciants, transportistes o artesans, per potenciar conjuntament uns serveis que ajudin a millorar-ne la gestió. Són una eina important d'intercooperació en àmbits d'activitat econòmica com els transports, la restauració o la distribució comercial per a farmàcies, ferreteries o adroguers. Compleixen tasques com l'aprovisionament comú, el subministrament de matèries primeres i productes no elaborats o el subministrament dels productes i béns als socis per a la seva venda. També poden compartir serveis administratius, tècnics, logístics, de transport, comercials, informàtics, comptables, fiscals o de formació.

COOPERATIVES DE CONSUMIDORS I USUARIS: Les cooperatives de persones consumidores i usuàries tenen com a objectiu satisfer les necessitats del conjunt de les seves associades, amb la compra conjunta de productes, el lliurament de béns o la prestació de serveis per al consum directe. A través d'elles, els i les consumidores exerceixen el dret d'organitzar-se per a l'autoabastiment material en les millors condicions possibles de qualitat i preu. Encara que n'hi ha que comparteixen la propietat amb les sòcies de treball, en les cooperatives de consum són les sòcies consumidores les qui lideren formalment les cooperatives, adquirint béns o serveis, amb aportacions voluntàries de capital i participant en la gestió cooperativa. En la primera etapa del cooperativisme (1864-1939), les cooperatives predominants foren les cooperatives obreres de consum d'aliments i articles de primera necessitat; avui, existeixen cooperatives de consum en àmbits tant diversos com la cultura (Abacus), la comunicació (La Directa), les energies renovables (SomEnergia), internet i les telecomunicacions (SomConnexió) o el transport col·laboratiu i elèctric (SomMobilitat). Les cooperatives de consumidors i usuaris requereixen un mínim de deu persones físiques sòcies (art. 12.1 de la Llei 12/2015, de 9 de juliol).

COOPERATIVES DE CRÈDIT: Les cooperatives de crèdit són societats privades formades pels seus socis i sòcies amb una doble condició: són cooperatives, amb una normativa legal específica, i són entitats de dipòsit, equiparables a la resta d'entitats bancàries. La doble condició fa que es regeixin per una àmplia normativa que incideix des de tres angles jurídics —el mercantil, el financer i el cooperatiu— sobre els quals incideix també una triple regulació jurisdiccional: de la

Unió Europea, de l'Estat espanyol i de les comunitats autònomes amb competències. A Barcelona, tenen seu social Caixa d'Enginyers, Arquia-Caixa d'Arquitectes i Caixa d'Advocats. Les cooperatives de crèdit no s'inscriuen, estrictament, dins de l'univers de les finances ètiques, ja que al seu funcionament no tenen estipulat, de manera explícita, uns criteris d'inversió no econòmics i que responguin prioritàriament a criteris ètics, socials o mediambientals que sí que tenen en compte les finances ètiques. Tot i així, tampoc no responen a les característiques de la banca convencional: tenen una estructura jurídica de propietat col·lectiva i democràtica, inverteixen d'una manera més intensa que la banca convencional en l'economia real, i deixen de banda grans inversions en la indústria financera. Tampoc no han rebut diner públic en rescats bancaris, ja que l'afany de lucre no ha passat per davant de la solvència i viabilitat del projecte.

COOPERATIVES D'HABITATGE: Les cooperatives d'habitatge tenen l'objecte de procurar a preu de cost habitatges, serveis o edificacions complementàries a llurs socis, organitzar-ne l'ús d'elements comuns i regular-ne l'administració, la conservació i la millora. Poden adquirir, parcel·lar i urbanitzar terrenys; rehabilitar habitatges, locals i edificacions per destinar-los als i les sòcies, i també poden fer habitatges per cedir-los mitjançant el règim d'ús i gaudi per a ús habitual i permanent, bé per a descans o vacances, o destinats a residències per a persones grans o amb discapacitat (Llei 12/2015, del 9 de juliol, de cooperatives). Actualment, està naixent el model de cooperativa d'habitatge en cessió d'ús (MCU), on la propietat de l'immoble resta en mans de la cooperativa i el soci passa a ser-ne un usuari.

COOPERATIVES D'ENSENYAMENT: Són escoles que es gestionen com una societat cooperativa: la seva propietat és compartida i gestionada democràticament entre una part o la totalitat dels seus membres. Tenen per objecte procurar o organitzar qualsevol mena d'activitat escolar o docent, en alguna branca del saber o de la formació tècnica, artística, esportiva o d'altres, i també prestar serveis que facilitin l'activitat docent. També poden tenir per finalitat educar els alumnes dels centres escolars en la pràctica cooperativista. Són formades per la lliure associació de pares, mares, alumnes, personal docent i no docent, i poden respondre a tres tipologies diferenciades: cooperatives de treball associat (l'escola és propietat dels i les mestres); cooperatives de consum (la propietat és de mares i pares), i cooperatives mixtes (de mares, pares i mestres). Les escoles cooperatives catalanes es caracteritzen perquè no tenen ànim de lucre, perquè implementen una pedagogia innovadora, laica i catalanista, i perquè desenvolupen una atenció propera a l'alumnat. En consonància amb els principis cooperatius, cerquen una integració en la comunitat i el medi que les envolta, integrant els valors cooperatius en el programa formatiu i en la mateixa gestió del centre. Conjuguen oferir un ensenyament de

qualitat amb la generació de llocs de treball dignes i una organització democràtica de la mateixa escola. Són escoles ordinàries en règim de concertació, i representen un 10% del conjunt de les 700 escoles concertades de Catalunya.

COOPERATIVA INTEGRAL: Són aquelles cooperatives que compleixen finalitats pròpies de diverses classes de cooperatives i unifiquen les diverses activitats en una sola cooperativa de primer grau. Si la cooperativa integral té producció agrària i la resta d'activitats econòmiques, serveis o activitats empresarials estan adreçades a la promoció i millora del medi rural, la cooperativa pot adoptar la denominació de Cooperativa rural. (art. 136 de la Llei 12/2015, de 9 de juliol).

COOPERATIVA DE SEGON GRAU: Es tracta d'un tipus de cooperativa que està integrada per un mínim de dues persones jurídiques, (una de les quals, almenys, ha d'ésser una cooperativa en actiu) i té per objecte social la intercooperació, la integració econòmica o la integració empresarial de les entitats que en són membres, d'acord amb l'extensió que determinin els Estatuts de la cooperativa i els Estatuts respectius de les entitats membres d'acord amb els paràmetres determinats a l'art. 137 de la Llei Catalana de Cooperatives.

COOPERATIVA SENSE ÀNIM DE LUCRE: Són aquelles cooperatives que en els seus estatuts hi consta expressament que: a) els excedents no es distribueixen entre els socis, sinó que es reinverteixen a la cooperativa; b) els càrrecs de membre de Consell Rector i Interventor de Comptes són gratuïts, excepte que aquests membres no siguin socis de la cooperativa (en aquest cas poden ser retribuïts); c) les aportacions del socis a la cooperativa no poden meritjar un interès superior a l'interès legal del diner; d) les retribucions dels socis treballadors, dels socis de treball i del personal contractat no podran superar el 150% de les retribucions que, en funció de l'activitat i categoria professional, estableixi el conveni col·lectiu aplicable al personal assalariat del sector i la zona corresponent (art. 144 de la Llei 12/2015, de 9 de juliol).

COOPERATIVA D'INICIATIVA SOCIAL: Es tracta d'un atribut que es pot afegir a l'existència d'una cooperativa, sigui del tipus que sigui. (art 143). La condició d'iniciativa social s'adquireix quan la cooperativa té dins de les seves finalitats, la satisfacció de necessitats socials no ateses, o ateses insuficientment, pel mercat, com ho son la integració laboral, la plena inserció o la defensa de persones o col·lectius amb dificultats especials d'integració o afectats per qualsevol tipus d'exclusió social o limitació de llurs drets socials. Les activitats necessàries per assolir les esmentades finalitats, es trobaran reflectides en l'objecte social dels Estatuts de la cooperativa

i poden consistir en la prestació de serveis assistencials, mitjançant activitats terapèutiques, sanitàries, residencials, d'atenció domiciliària, educatives, culturals, recreatives i altres de naturalesa social, o bé qualsevol mena d'activitat econòmica. Cal tenir en compte que les cooperatives d'iniciativa social, és necessari que tinguin la condició de cooperatives sense ànim de lucre i per tant, compleixin els requisits que determina en aquest sentit la Llei Catalana de Cooperatives en el seu art. 144.

DESENVOLUPAMENT LOCAL I ECONOMIA SOLIDÀRIA: Malgrat diferents aproximacions, no ha estat fins recentment que s'han iniciat passes per la trobada entre el Desenvolupament Local i l'Economia Solidària. Deixant enrere les primeres generacions dels plans de desenvolupament, amb mesures centralitzades i jeràrquiques, així com una segona onada de recursos exògens i preeminència de figures polítiques i tècniques, avui es posa de relleu la noció de capital social, les xarxes associatives, la participació social i la producció de béns i serveis de l'economia local. En aquesta tercera onada, es cerca la implicació del veïnat, del/les treballadores, usuaris/àries, consumidors/es i cuidadors/es en els processos d'informació, consulta i decisió sobre el disseny, la programació, el seguiment i l'avaluació dels projectes. Cal, a més, entendre que “no per acumular unitats d'Economia Solidària en un espai concret s'aconsegueix crear les condicions del Desenvolupament Local”, sinó que és necessària la creació d'una nova institucionalitat democràtica i territorial apropiada pels habitants del territori. Un nou enfortiment local que s'haurà de recolzar en la pluralitat econòmica existent: privada, pública, cooperativa, comunitària, així com el treball reproductiu o de les cures (Estivill, 2013). Finalment, l'economia solidària i el desenvolupament local només interactuaran de forma útil si es despleguen amb una voluntat transformadora explícita. L'una, concretant en la pràctica els valors cooperatius. L'altre, identificant-se com desenvolupament endogen. Ambdós, construint noves realitats des de la sostenibilitat integral: individual, social i ecològica (Via, 2014).

ECONOMIA SOCIAL: El concepte modern d'Economia Social s'estructura a través de les primeres experiències cooperatives, associatives i mutualistes que sorgeixen des de finals del segle XVIII i es desenvolupen al llarg del segle XIX en diferents països europeus. A partir d'aquest concepte tradicional d'origen vuitcentista que engloba les cooperatives, mutualitats, fundacions i associacions, es van anar succeint en la dècada dels anys 70 i 80 del passat segle i en diferents països europeus, declaracions que caracteritzen la identificació de l'economia social al voltant de diferents principis. A França la «Charte de l'économiesociale » definí el terme d'economia

social com « el conjunt d'entitats no pertanyents al sector públic que amb funcionament i gestió democràtics i igualtat de drets i deures dels socis, practiquen un règim especial de propietat i distribució dels guanys, emprant els excedents de l'exercici per al creixement de l'entitat i millora dels serveis a la comunitat ». A l'Estat espanyol, la llei 5/2011 del 29 de març, d'Economia Social, estableix que són entitats d'economia social les que actuen en base als següents principis orientadors: A) Primacia de les persones i del fi social sobre el capital, que es concreta en gestió autònoma i transparent, democràtica i participativa, que porta a prioritzar la presa de decisions més en funció de les persones i les seves aportacions de treball i serveis prestats a l'entitat o en funció de la fi social, que en relació a les seves aportacions al capital social. B) Aplicació dels resultats obtinguts de l'activitat econòmica principalment en funció del treball aportat i servei o activitat realitzada per les sòcies i socis o pels seus membres i, si escau, a la fi social objecte de l'entitat. C) Promoció de la solidaritat interna i amb la societat que afavoreixi el compromís amb el desenvolupament local, la igualtat d'oportunitats entre homes i dones, la cohesió social, la inserció de persones en risc d'exclusió social, la generació d'ocupació estable i de qualitat, la conciliació de la vida personal, familiar i laboral i la sostenibilitat. D) Independència respecte els poders públics. També estableix que formen part de l'economia social: les cooperatives, les mutualitats, les fundacions i les associacions que duguin a terme activitat econòmica, les societats laborals, les empreses d'inserció, els centres especials de treball, les confraries de pescadors, les societats agràries de transformació, així com les entitats singulars creades per normes específiques que es regeixin pels principis de l'economia social.

ECONOMIA SOLIDÀRIA: El terme Economia Solidària fa referència a un conjunt heterogeni d'enfocaments teòrics i realitats socioeconòmiques que, des de l'últim quart del segle XX, plantegen una forma diferent d'entendre el paper de l'economia en les societats contemporànies. Existeixen dos enfocaments teòrics fonamentals: el llatinoamericà (principalment a Xile, Argentina i Brasil) i l'uropeu (sobretot francès i belga, amb vincles amb el Quebec). A l'Amèrica Llatina, el concepte apareix a principis dels anys vuitanta de la mà de l'economista xilè Luís Razeto i l'argentiní José Luís Coraggio. Per Razeto, l'economia solidària es caracteritza per una orientació crítica i transformadora respecte l'economia contemporània. Per l'autor xilè, en el pla de la producció, l'element definitori de la racionalitat de l'economia solidària és la preeminència del treball sobre el capital, però sobretot la presència com a categoria organitzadora del que anomena el "factor C": la Comunitat, la Cooperació i el Companyerisme. Pel que a la distribució, a més del valor monetari, la lògica de reciprocitat, la redistribució i la cooperació determinen la circulació i l'assignació de recursos productius, béns

i serveis. Pel que fa al model de consum, Razeto emfatitza el canvi en la cultura actual de satisfacció de les necessitats, que ha de ser substituïda per una visió més integral de la satisfacció de les necessitats humanes, per una opció per l'austeritat i simplicitat, per compatibilitzar el model de consum i la cura del medi natural, per intercanvis justos i, en alguns casos, per una major proximitat entre producció i consum (Razeto, 1993). Brasil és l'altra font d'economia solidària al continent, amb un discurs marcadament polític i la implicació de la Central Unificada de Treballadors, una important xarxa d'institucions acadèmiques i pensadors com Marcos Arruda i Paul Singer. Com assenyala Pablo Guerra, el que uneix les corrents llatinoamericanes és "la lectura especialment crítica que fan de les estructures econòmiques contemporànies, i el rescat de l'autogestió i l'associacionisme en les classes populars. (...) Clarament, els seus defensors situen aquest corrent i les seves experiències, com contra-referents al neoliberalisme, i fins i tot al capitalisme" (Guerra, 2010). A Europa, el naixement i evolució del concepte d'Economia Solidària està molt lligat al desenvolupament de l'economia social i les seves estructures clàssiques. Les empreses cooperatives, les mutualitats i les associacions han tingut a Europa una evolució que, des del seu naixement al segle XIX i al llarg del segle XX, han experimentat un progressiu procés d'institucionalització, que en alguns casos ha posat en qüestió els valors fonamentals de l'economia social. Així, en el cas de les mutualitats, sovint en molts estats la generalització de les assegurances socials les ha convertit en organitzacions "paraestats", perdent en el camí el seu caràcter de filiació voluntàries i la seva independència dels poders públics. En el cas d'algunes cooperatives, la seva immersió en l'economia mercantil i la competència en els mercats amb empreses de capital, ha generat un desequilibri en el balanç dels seus objectius i les seves formes organitzatives. A través d'un procés d'isomorfisme mercantil, aquestes cooperatives s'han anat apropant a la lògica del capital i la maximització del retorn als seus propietaris en detriment de la filosofia fundacional del cooperativisme. Davant d'aquestes formes institucionalitzades d'economia social, alguns autors, entre els quals destaca el sociòleg francès Jean-Luis Laville, encunyaren el terme "nova Economia Social" per denominar a les organitzacions i empreses que sorgeixen a Europa a partir dels 70. Aquest concepte ha anat desembocant en el cada vegada més utilitzat de "Economia Solidària", el que ha produït una confluència amb els debats d'Amèrica Llatina. Per Laville i altres autors europeus l'economia solidària i les seves pràctiques suposen una forma de democratització de l'economia a partir de compromisos ciutadans. Des d'aquesta perspectiva, l'Economia Solidària és un enfocament que defineix les iniciatives que tenen lloc en el seu si des d'una doble dimensió sociopolítica i socioeconòmica. Des de la dimensió sociopolítica, les experiències d'economia solidària suposen un avanç cap a la democratització de la societat perquè porta a l'esfera del que és públic iniciatives generades des de la societat civil que, en el marc de l'ortodòxia capitalista, quedarien

en l'espai del que és privat (Laville, 2015). Des de la dimensió socioeconòmica, l'enfocament de l'economia solidària se sustenta sobre la idea que l'economia no es redueix únicament al mercat, sinó que ha d'incloure els principis de redistribució i reciprocitat inspirats en els tres pilars de l'economia de Polanyi: el mercat, la redistribució realitzada principalment per l'Estat, i la reciprocitat i la donació voluntària que exerceix la societat civil (Guridi, Pèrez de Mendiguren, 2008). A Catalunya, la Xarxa d'Economia Solidària és el referent organitzatiu d'aquest paradigma.

ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA. Per autors com Laville, avui existeixen els dos conceptes diferents, economia social i economia solidària, la complementarietat dels quals encara està en bona part per construir per tal d'arribar a una economia social i solidària que es pugui presentar com a unitària en la seva diversitat. En tot cas, augmentant la cooperació al voltant de projectes concrets d'economia social i economia solidària, impulsant noves polítiques públiques relacionades, així com amb l'acció de la recerca i els moviments socials, podem albirar una estratègia per a l'economia social i solidària (Laville, 2003). En els darrers temps, tanmateix, aquestes aproximacions entre els dos sectors s'han intensificat, i malgrat abismes existents sembla que es camina cap a la creació del paradigma de l'economia social i solidària: una economia plural, diversa, en constant creixement i aprenentatge. Que s'assenta en fortaleces construïdes històricament i a la vegada es revitalitza amb noves aportacions, en una conjunció que reforça la dimensió social de les iniciatives socioempresarials i la dimensió econòmica de les iniciatives comunitàries. A Catalunya no existeix encara una definició jurídica del nou paradigma, sinó que són les pròpies articulacions sociopolítiques de l'ESS les que estan embastant possibles definicions. En aquest sentit, la XES defineix l'economia social i solidària com l'àmbit format per un conjunt d'iniciatives socioeconòmiques els membres de les quals, de manera associativa, cooperativa, col·lectiva o individual, creen, organitzen i desenvolupen democràticament, i sense que necessàriament tinguin ànim de lucre, processos de producció, d'intercanvi, de gestió, distribució d'excedent, moneda, de consum i de finançament de béns i serveis per satisfer necessitats. Promovent relacions de solidaritat, cooperació, donació, reciprocitat i autogestió; defensant els béns comuns naturals i culturals i la transformació igualitària de l'economia i la societat; amb la finalitat del bon viure i la sostenibilitat i la reproducció de la vida del conjunt de la població (Proposta de Llei d'economia social i solidària, 2015). Dins d'aquesta definició, s'hi poden reconèixer iniciatives formalitzades (cooperatives, fundacions, societats laborals, associacions, mutualitats...) que la subscriguin, però també altres formes de cooperació social emergents i sense formalització jurídica, en àmbits com l'agroecologia, els horts comunitaris, el

microfinançament, els fons de crèdit col·lectiu, els mercats i les xarxes d'intercanvi de béns i serveis, les monedes socials, els equipaments de gestió comunitària i autogestionats, els béns comuns culturals i digitals, els nodes de suport mutu i cura, les tecnologies socialment útils, les experiències d'habitatge, comunicació i transport col·laboratiu i comunitari, així com d'altres iniciatives que s'inspiren i tracten d'aplicar els principis següents: a) La recerca del bé comú i la creació i distribució equitativa de la riquesa, b) La primacia del treball sobre el capital i dels interessos col·lectius per sobre els individuals, c) La democràcia econòmica i la voluntat de transformació social, d) El foment de la qualitat i la sostenibilitat de la vida i del medi ambient, e) L'equitat de gènere i el repartiment de les tasques de cura, f) El respecte a la identitat cultural pròpia i el foment de la interculturalitat, g) L'arrelament territorial i l'economia de proximitat, h) La creació de mercat social a partir de la intercooperació entre la producció cooperativa, l'estalvi i les finances ètiques, la distribució i comercialització justa, i el consum responsable, i) Les pràctiques de l'autogestió, el treball col·lectiu, l'ajuda mútua, la solidaritat, la donació i la reciprocitat. A nivell concret, l'àmbit de l'Economia Social i Solidària es desplega des d'una vessant socioempresarial formada per diferents sectors, com les branques del cooperativisme (de treball, de serveis, de consum, d'ensenyament, d'habitatge, de crèdit); les societats laborals; les associacions i fundacions del tercer sector social; les empreses d'inserció i els centres especials de treball; les mutualitats de previsió social, i les finances ètiques i solidàries. I també ho fa des de la vessant comunitària: els grups de consum agroecològic, la gestió ciutadana i comunitària d'equipaments socials, les escoles lliures, els grups de criança, els horts urbans i comunitaris, els mercats d'intercanvi i els bancs del temps. L'ESS és, al mateix temps, pràctica econòmica i moviment social. Proposa i exerceix l'economia al servei de les persones, organitzada democràticament, amb responsabilitat social i arrelament territorial. Es desplega, en més i menys intensitat, en tots els cicles de l'activitat econòmica –producció, comercialització, consum, crèdit, gestió de recursos i distribució d'excedents. Un dels seus horitzons més transformadors és la intercooperació i la consolidació de mercat social, una xarxa de producció, distribució i consum de béns i serveis que funcioni amb criteris democràtics, ecològics, feministes i solidaris, constituïda per empreses de l'economia social i solidària i per consumidors i estalviadors individuals i col·lectius. A la vegada, moltes de les expressions de l'economia social i solidària es vertebren, en tant que moviment sociopolític, en estructures federatives i xarxes, i de manera incipient, s'articulen territorialment a partir de xarxes locals. Des de la seva diversitat i travessada per processos de canvi, l'economia social i solidària és un actor emergent a escala urbana. Pel seu valor social, requereix d'impulsos per tal de fomentar-ne la consolidació i extensió. Per les seves potencialitats, pot contribuir a una nova política

socioeconòmica urbana que faci de les ciutats un espai de producció, redistribució, equitat i democràcia econòmica.

ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA. CRITERIS ECOSOCIALS. La necessitat d'establir uns criteris d'avaluació de la capacitat de transformació socioeconòmica de l'ESS ha promogut la construcció, a Catalunya, de dues eines específiques que realitzen aquesta tasca. La primera és el Balanç Social, eina de rendició de comptes i mesura d'impacte social, ambiental i de bon govern. Les organitzacions que el fan poden fer servir els resultats per millorar internament i permet tenir dades agregades dels estàndards ètics de l'Economia Solidària i el Mercat Social. El balanç social avalua de forma sistemàtica i periòdica sis grans característiques (desglossades a partir d'una setantena d'indicadors) de tota empresa o entitat que vulgui ser socialment responsable: la democràcia, la igualtat, el compromís ambiental, el compromís social, la qualitat laboral i la qualitat professional. L'altra eina que proposa uns criteris així com un grau de compliment és Pam a Pam, el mapa que geolocalitza les iniciatives de l'economia social i solidària a Catalunya, i que integra i avalua les iniciatives a partir de 15 criteris i una gradació del seu compliment d'1 a 5. Els criteris són: Economia de proximitat, Comerç just, Transparència, Inserció social, Intercooperació, Participació en Xarxes, Gestió econòmica, Ecologia i sostenibilitat, Gestió dels residus, Eficiència energètica, Forquilla salarial, Desenvolupament personal, Equitat de gènere, Democràcia interna i Llicències no privatives.

ECOSISTEMA COOPERATIU LOCAL: És un circuit d'intercooperació socioeconòmica en base a la proximitat territorial i l'afinitat estratègica, que combina organització democràtica, dimensió econòmica solidària i impacte sociocomunitari rellevant en el seus entorn. En un ecosistema cooperatiu local, les diverses iniciatives d'economia social i solidària implicades practiquen el suport mutu entre sí, l'intercanvi econòmic o la mutualització de serveis comuns a partir dels vincles de proximitat i afinitat estratègica. En recórrer a la reciprocitat i a la formació d'espais públics de proximitat, enforteixen la consciència de pertinença col·lectiva a un mateix espai de redistribució. Potencien una economia plural basada en formes ajustades a les necessitats de les comunitats locals i, exercint la intercooperació i la creació de mercat social, augmenten la capacitat de transformació socioeconòmica de cada iniciativa i del conjunt. A nivell pràctic, iniciatives com l'Impuls Cooperatiu de Sants o el Grup Cooperatiu Plegats al Prat de Llobregat estan desenvolupant el concepte.

EMPRESSES D'INSERCIÓ I CENTRES ESPECIALS DE TREBALL: Les empreses d'inserció són iniciatives de l'economia social que combinen la lògica empresarial amb estratègies d'integració sociolaboral de persones amb necessitats específiques. Desenvolupen una activitat econòmica de producció de béns o de prestació de serveis en qualsevol sector, realitzen un treball productiu i participen regularment en operacions econòmiques, com qualsevol altra empresa però amb l'objectiu d'incorporar col·lectius desfavorits al mercat de treball. La inserció es fa per mitjà de l'ocupació protegida en aquestes empreses, mitjançant una experiència real de treball i un itinerari d'inserció personalitzat, i després amb la incorporació al mercat de treball ordinari. Segons estableix la llei del 2002, les empreses d'inserció actuen com a passarel·la per a les persones amb dificultats d'inserció sociolaboral, i contribueixen a desenvolupar les seves aptituds professionals. A més, les empreses d'inserció treballen per fomentar uns sistemes de protecció socials suficients i accessibles per a tothom i possibilitar l'exercici dels drets socials per part dels col·lectius desfavorits (habitatge, salut, educació, etc.). Les empreses d'inserció, que poden ser-ne tant les societats mercantils, les societats laborals i les cooperatives, han de ser promogudes i participades per una o diverses entitats, que han de ser corporacions de dret públic o entitats sense ànim de lucre l'objecte social de les quals inclogui la inserció social de persones desfavorides. Perquè sigui considerada empresa d'inserció, s'han de complir unes condicions específiques: a) En l'àmbit de contractació, s'ha de mantenir, en còmput anual, un mínim d'un 30% i un màxim d'un 70% de treballadors en procés d'inserció respecte al total de la plantilla i, en cap cas, el nombre de persones pot ser inferior a dues; b) En l'àmbit econòmic, l'empresa ha d'aplicar, almenys, el 80% dels resultats o els excedents disponibles de cada exercici econòmic a la millora o l'ampliació de les estructures productives i d'inserció. En cas que no hi hagués necessitat de millora, la part no disposada ha d'imputar-se al fons de reserva de l'empresa. Pel que fa als Centres Especials de Treball (CET) són empreses que asseguren un treball remunerat a persones amb discapacitat, i garanteixen la seva integració laboral. Comparteixen objectius amb les empreses d'inserció i són un mitjà d'integració de persones amb discapacitat (física, psíquica o sensorial) en el règim de treball ordinari, però la seva plantilla ha de comptar amb un mínim del 70% de persones treballadores amb un grau de discapacitat igual o superior a un 33%. Actualment, a Catalunya hi ha més de 210 centres especials de treball, que poden ser de titularitat privada o pública. Els CET ocupen 13.000 persones amb una facturació que oscil·la els 15.000 € per lloc de treball. Són subvencionats amb el 50% del salari mínim i la subvenció de la Seguretat Social.

FINANCES ÈTIQUES I SOLIDÀRIES: Les finances ètiques practiquen la intermediació financera incorporant criteris ètics, socials o mediambientals a l'hora de prendre decisions, tant d'estalvi com d'inversió. Cerquen contribuir a un procés de transformació social i econòmic que reforci dimensions com la equitat de gènere, la igualtat econòmica o la millora mediambiental, tot donant suport a projectes i empreses que aportin valor afegit i generin un impacte social amb la seva activitat. Capten estalvi o recursos econòmics de la societat per tal de canalitzar-los cap al finançament d'empreses i entitats, sovint pertanyents a l'economia social i solidària. Però en comptes de la lògica del màxim benefici econòmic, pròpia de les entitats financeres convencionals, es persegueix la maximització de l'impacte social de les empreses i/o entitats finançades. Les entitats de finances ètiques trenquen els paradigmes tradicionals de la banca convencional. En la sostenibilitat dels projectes, es busca un doble rendiment (econòmic i social) que pretén combinar la sostenibilitat econòmica dels projectes on inverteixen amb la generació d'un alt impacte social. En l'estructura de propietat, moltes entitats financeres ètiques presenten formes organitzatives democràtiques i participatives, sovint amb formats cooperatius on la lògica és "1 persona, 1 vot", independentment del capital aportat. En la transparència, les explicacions als socis i clients sobre l'activitat financera és un dels valors i compromisos principals que comparteixen totes les entitats de finances ètiques. S'explica, als estalviadors i dipositants, quin ús es dona als seus diners i són transparents pel que fa a la seva activitat creditícia. Poden prendre formes diverses: des de grups informals d'estalvi comunitari, com les Comunitats AutoFinançades, fins a entitats bancàries regulades pels organismes i normatives que regeixen el sistema financer. També inclou el sector de les assegurances, amb l'existència d'un segell d'assegurances ètiques (EthSI) que certifica productes asseguradors amb criteris socials i mediambientals. Les principals entitats de finances ètiques i solidàries a Catalunya són: Associació Comunitats Autofinançades, Fiare Banca Ètica, Acció Solidària Contra l'Atur, Coop57, Oikocredit Catalunya, Triodos Bank i Arç Cooperativa.

GESTIÓ CIUTADANA I COMUNITÀRIA D'EQUIPAMENTS PÚBLICS: Es fa referència a la gestió ciutadana d'equipaments públics quan una entitat de base associativa gestiona un equipament de propietat municipal amb els criteris següents: a) És una entitat representativa i avalada pel territori/sector; b) Amb un projecte de barri de gestió d'un equipament o projecte d'interès general; c) Hi ha un acord de col·laboració entre l'entitat gestora i l'ajuntament, amb qui s'estableix una relació de partenariat, formalitzat en un conveni, i d) Hi ha un compromís de promoure canals de participació, oberts i transparents, a la ciutadania i les entitats locals. En els darrers anys, aquest marc està essent aprofundit per la gestió comunitària. Partint sovint dels

criteris anteriors, la gestió comunitària es basa en un procés de mobilització social permanent, que intensifica l'autogestió dels equipaments i serveis públics a partir de la participació comunitària i la seva concepció dels equipaments en tant que béns comuns, garantint-ne l'accessibilitat universal: "Entenem la gestió comunitària com un concepte ampli, molt lligat a entendre equipaments, serveis i recursos com una eina de transformació social i d'apoderament de les comunitats. És des d'aquesta idea que treballem dins del marc de l'economia social i solidària: col·locant en el centre el benestar de les persones, i no la maximització del benefici, i, alhora, considerant que els processos de producció, distribució, consum i finançament han de revertir en la millora de la comunitat, bo i socialitzant la seva propietat" (Urbano, Ojeda, Font, 2015).

GRUPS DE CONSUM AGROECOLÒGIC: Són grups de persones consumidores que efectuen compres conjuntes d'acord amb uns valors ambientals i socials. Acostumen a ser projectes assemblearis, centrats en el proveïment col·lectiu d'aliments i altres productes de consum ecològic i responsable, per fomentar la sostenibilitat comunitària i ambiental. Fomenten la solidaritat amb el món rural, els circuits curts de comercialització, el consum d'aliments de temporada i les relacions directes i de confiança entre persones consumidores i productores. Tot i la diversitat, els grups de consum comparteixen: a) la difusió d'un consum crític amb les grans cadenes de distribució i comercialització, que condicionen l'accés de les persones al consum, especialment alimentari; b) el consum responsable a partir de l'autoorganització de persones que contacten directament amb un o més productors per a consumir productes de proximitat, ecològics i sovint de comerç just, promocionant un altre model productiu; c) el preu just i la corresponsabilitat, establint una relació dialogada amb el productor, acordant els preus de forma equitativa i establint una participació mútua, amb jornades de treball o visites als camps o suport a l'hora de renovar maquinària; d) la reducció d'intermediaris, establint una relació tan directa com sigui possible amb el productor, sobretot en el producte fresc i que per l'estoc és sovint coordinada des d'iniciatives cooperatives de distribució; e) una dimensió societària desenvolupada en models organitzatius democràtics i igualitaris. Pel que fa a la seva dimensió jurídic i societària, els grups de consum agroecològic prenen formes variades: n'hi ha de constituïts com a cooperatives, però la majoria són associacions i alguns no tenen format jurídic. Els més formalitzats en cooperatives o associacions generalment incorporen més dimensions - polítiques, formatives - a l'acte propi del consum i poden tenir persones remunerades. A Barcelona hi ha una seixantena de grups de consum, amb una mitjana de 30 Unitats Familiars i un volum de facturació agregat de 4,2 milions d'euros anuals. A Catalunya, es

calcula que existeixen més de 130 grups i cooperatives d'aquest tipus, la majoria de les quals es troben a l'Àrea Metropolitana de Barcelona (Tendero i Badal, 2012). Malgrat les seves aportacions a l'hora de generar el mercat social del producte agroecològic, així la seva posició pionera en l'obertura d'un mercat emergent pel conjunt de l'economia convencional, els grups de consum presenten actualment una sèries de problemes que estan sent diagnosticats i afrontats pels propis actors. Entre d'altres, una escala excessivament petita de les iniciatives, que condiciona negativament els diferents elements del circuit (dificultat del productor d'atendre micro-comandes disperses, dificultat d'inversió, etc) i que planteja la necessitat d'un canvi d'escala a tots els nivells. En aquest context, apareixen noves modalitats de grups, com els que prenen forma de cooperativa de treball amb socis col·laboradors, que permeten augmentar la dimensió societària sense sortir dels formats de l'economia social i solidària. Finalment, cada vegada és més present la necessitat d'abordar la dimensió i articulació regional, doncs la relació entre l'escala territorial i els circuits alimentaris "obliga a pensar i planificar en clau supra-municipal d'escala almenys metropolitana" (Llaurant Barcelona, 2016).

HORTS URBANS (COMUNITARIS, MUNICIPALS I SOCIALS): L'agricultura urbana, formada sobretot per horts comunitaris, municipals i socials, és la pràctica de l'agricultura a les ciutats, sigui en zones urbanes o periurbanes. D'entre les diferents tipologies d'horts urbans, els Horts Comunitaris són aquells dinamitzats per persones amb voluntat d'autogestió comunitària, sovint neixen vinculats a lluites urbanes i no acostumen a estar regulats per l'Administració. En aquests casos la gestió col·lectiva de l'espai es porta a terme mitjançant una assemblea periòdica i en grups de treball, poden tenir parcel·les individuals cultivades per petits grups, poden no estar parcel·lats i ser tot l'espai un sol hort comunitari o una barreja d'ambdues opcions. Els seus objectius són aprendre i experimentar amb tècniques hortícoles, potenciar una cultura agroecològica, crear un espai de trobada i la recuperació i ús social d'espais pel veïnat. Una segona tipologia són els Horts Municipals que formen part de programes de les administracions locals, que cedeixen parcel·les de sòl de la seva propietat als participants per fomentar la recuperació d'espais urbans, l'educació ambiental i la cohesió social. A Barcelona, la Xarxa d'horts urbans és un programa de l'Àrea de Medi Ambient, iniciat el 1997, per a persones més grans de 65 anys, amb l'objectiu d'incorporar-les a activitats de millora ambiental a través del conreu d'hortalisses seguint els principis de l'agricultura biològica. Els Horts Socials, finalment, són projectes promoguts per entitats d'iniciativa social o del Tercer Sector Social que, a través de convenis amb propietaris privats i públics, transformen espais periurbans en desús en finques agrícoles professionals per donar oportunitats de formació, aprenentatge, lloc de treball a

persones en situacions vulnerables, i on la dimensió productiva i d'autoabastiment pren més rellevància que en la majoria de casos dels anteriors formats.

INTERCOOPERACIÓ: La cooperació entre cooperatives o intercooperació, constitueix el sisè principi cooperatiu des del XXIII Congrés de l'Aliança Cooperativa Internacional, realitzat a Viena el 1966, i té una gran importància tant pel desenvolupament de la dimensió empresarial de les cooperatives, com pel desplegament de les seves capacitats per a la transformació social i política. Com s'afirmà des d'aleshores, "les cooperatives, per tal de servir millor els interessos dels seus membres, les seves comunitats i enfortir el moviment cooperatiu, han de treballar amb altres cooperatives mitjançant estructures locals, nacionals, regionals i internacionals" (Hernández, 2003). Avui, la pràctica de la intercooperació no només és present en les empreses cooperatives, sinó en el conjunt de les iniciatives de l'economia social i solidària. Intercooperar, en la definició de Jordi Garcia Jané, significa en primer lloc "una cosa tan bàsica com comprar-se mútuament", això és, procurar –tant com sigui possible– escollir una empresa de l'economia social i solidària com a proveïdora. El segon esglaió de la intercooperació, "consisteix a crear nous projectes socioeconòmics en la producció, la comercialització i el crèdit compartint excedents i recursos mitjançant cooperatives de segon grau, grups cooperatius i altres estructures, formals o informals, d'intercooperació". Finalment, quan la majoria dels actes econòmics de l'ESS s'acaben fent en el seu si, es puja "un esglaió més en la intercooperació i ja estem construint un mercat social" (García Jané, 2010). Pel que fa a les tipologies d'intercooperació, a nivell teòric sovint s'ha distingit entre a) la intercooperació horitzontal, una aliança entre iniciatives que desenvolupen la mateixa activitat; b) la intercooperació vertical, entre empreses o iniciatives que pertanyen a diferents nivells d'una mateixa la cadena productiva, i c) la intercooperació simbiòtica, una aliança entre iniciatives que poden no desenvolupar la mateixa activitat o no formar de la mateixa cadena productiva, però que la seva integració econòmica els resulta beneficiosa per qüestions estratègiques. A Catalunya, trobem exemples d'intercooperació sectorial (com FETS per les finances ètiques, UNI.CO en les cooperatives d'enginyeria, la XAREC, en la restauració, etc.), de caràcter territorial com l'Impuls Cooperatiu de Sants i el Grup Cooperatiu Plegats al Prat; i estratègica com CULTURA03, ECOS, CLADE o TEB. A més, les iniciatives s'articulen amb espais de caràcter sociopolític, com poden ser les federacions de cooperatives i les xarxes d'economia solidària, que disposen de canals habituals d'intercooperació.

MERCATS D'INTERCANVI I BANCS DEL TEMPS: Les xarxes d'intercanvi són agrupacions de persones que tenen per objectiu intercanviar béns, serveis o coneixements sense utilitzar diners, a través del troc. S'organitzen en plataformes digitals o en els mercats d'intercanvi, habilitats periòdicament en places i altres espais públics. De forma específica, les xarxes d'intercanvis de coneixements (XIC) posen en contacte les persones que volen aprendre amb aquelles que s'ofereixen a ensenyar. Aquestes pràctiques contribueixen a resoldre necessitats sense l'ús de diners, reforcen el veïnatge i la proximitat entre les seves usuàries, són mecanismes de reutilització i es combina el valor social i mediambiental. Per la seva part, als bancs de temps les persones hi intercanvien habilitats, coneixements o tasques sense utilitzar diners, emprant el temps com a unitat de canvi. L'estructura bàsica és l'oferta i la demanda de serveis: cada membre presenta les feines i ajudes que està disposat a oferir, i a la vegada les que necessita. Amb aquesta borsa d'ofertes i demandes, els integrants es posen en contacte per demandar un servei utilitzant com a unitat de canvi l'hora de temps. Independentment del tipus de servei o la tasca duta a terme, el temps de cada participant es valora per igual. Els bancs del temps posen a l'abast un gran ventall de possibilitats: s'intercanvien coneixements i aficions, tasques de la vida diària, atenció a animals i plantes, acompanyament de persones, petites reparacions domèstiques o suport informàtic. Les dues pràctiques es basen sovint en l'autoorganització per a la satisfacció de necessitats, i es conceben com a espai de socialització i suport mutu. Tenen l'objectiu de compartir, trencar l'aïllament, fomentar la cooperació i vertebrar comunitats amb relacions intergeneracionals i interculturals des de la confiança.

MERCAT SOCIAL: El Mercat Social és un dels principals horitzons estratègics de l'Economia Social i Solidària. Contempla la dimensió d'integració econòmica de les unitats de l'ESS, la participació social i el canvi de paradigma general a partir de la pràctica de la intercooperació. És el marc de relació de les xarxes de producció, distribució i consum de béns i serveis, amb criteris democràtics, ecològics i solidaris, constituïda per iniciatives socioeconòmiques i consumidors individuals i col·lectius. Quan es multipliquen les pràctiques d'intercooperació, tant entre les iniciatives com des dels seus membres a nivell personal, s'amplien i integren els circuits de producció, comercialització, consum i crèdit, complementant-se els buits productius amb el sorgiment de noves empreses de l'ESS mitjançant, entre altres instruments, l'ús d'excedents compartits. Com més dens sigui aquest eixam de relacions socioeconòmiques entre l'ESS, més ampli serà el mercat paral·lel al capitalista, el mercat social (Garcia Jané, 2002). En la seva constitució, és important el rol de l'Administració Pública a partir de la compra pública

socialment responsable i les clàusules socials, així com el conjunt d'actors socials del territori: “articular nodes de producció, consum i distribució en els territoris tenint els moviments socials com a aliats estratègics; significa construir, en definitiva, l'economia solidària com a sector econòmic alternatiu postcapitalista” (Via, 2009). Per mercat social entenem una xarxa estable d'intercanvi de béns i serveis (un mercat), els nodes de la qual són les empreses solidàries i els consumidors i estalviadors responsables (persones, entitats, empreses i institucions) i els seus fluxos, els intercanvis regulars de béns i serveis en un territori determinat, produïts amb criteris democràtics, equitatius, ecològics i solidaris, que permeten cobrir una part significativa de les necessitats dels nodes, desconnectant parcialment de l'economia capitalista. La construcció de mercats socials constitueix un objectiu que ja no és de nivell cel·lular o micro (la cooperativa, el consumidor responsable...), sinó meso; dotat, per tant, d'una escala i d'una certa complexitat. Aquest mercat de béns i serveis articula el seu intercanvi principalment amb la monetarització, però també pot operar amb el troc, tant entre empreses com adreçat al consumidor final. Per Jordi Garcia Jané, els integrants del mercat social són principalment : a) cooperatives i altres iniciatives de l'ESS productores de béns i serveis intermedis o finals; b) empreses socials distribuïdores (cooperatives de consum, xarxes d'intercanvi, botigues de comerç just...); c) consumidors responsables, és a dir, les persones que compren seguint criteris ecosocials, les pròpies empreses de l'economia social i solidària i les administracions, que esdevenen consumidores responsables a partir de les clàusules socials o territorials. EL Mercat Social funciona sobre la base dels principis següents: 1) Cada component (node), sigui empresa social o consumidor individual, procura consumir al màxim béns i serveis produïts pels altres components del mercat social. 2) Els béns i serveis que circulen en el mercat social compleixen tres criteris: ser socialment útils, ser ecològicament sostenibles i haver estat produïts amb equitat i democràcia. 3) Cada component contribueix a crear noves empreses socials vinculades al mercat social, a fi d'anar completant i tancant cicles productius. Aquesta contribució té lloc aportant una part de l'excedent generat, en el cas de les empreses socials, i participant econòmicament en les societats de crèdit i altres mecanismes financers creats per impulsar el mercat social, en el cas dels consumidors responsables (García Jané, 2002).

MUTUALITATS DE PREVISIÓ SOCIAL: Són societats de persones que exerceixen amb caràcter principal una activitat asseguradora sense afany de lucre, complementària o alternativa de la

Seguretat Social, sota els principis de protecció mútua, solidaritat, gestió professional i organització democràtica. Els i les sòcies de la mutualitat, dits mutualistes, contribueixen al finançament de la institució amb una quota social. Amb el capital acumulat a través de les quotes socials, la institució brinda els seus serveis als socis que els necessiten. Les mutualitats de previsió social (MPS), amb origen en els gremis i les confraries de l'edat mitjana, així com en les societats obreres de socors mutus de mitjans segle XIX, mantenen una àmplia presència en el sector assegurador català. La tradició mutualista catalana s'ha desenvolupat principalment en la prestació de serveis, sobretot en l'assistència sanitària. Pel que fa a les prestacions que les entitats poden practicar, la llei diferencia entre previsions de riscos sobre les persones i previsions de riscos sobre les coses. Els principis de les mutualitats són l'adhesió voluntària, l'organització democràtica, la neutralitat institucional (política, religiosa, racial i gremial), la contribució d'acord amb els serveis a rebre i la capitalització social dels excedents.

SOCIETATS LABORALS: Són societats de caràcter mercantil, on la majoria del capital social (més del 50%) ha de ser propietat dels treballadors. Per tant, es tracta d'una fórmula híbrida d'economia social i economia mercantil, sobre la qual s'han afegit unes regles que li aporten les característiques d'ajuda mútua i solidaritat de les cooperatives. N'existeixen dues classes: les societats anònimes laborals (SAL) i les societats limitades laborals (SLL) o de responsabilitat limitada (SRL). I hi pot haver tres tipus de vinculació: a) el soci capitalista, qualsevol persona física o jurídica, pública o privada, que no pot tenir més d'una tercera part del capital social; b) el soci treballador —només pot ser-ho una persona física i ha d'aportar el seu treball, amb un contracte indefinit—, i c) els treballadors no socis. Requereix un mínim de 3 socis, perquè cap soci no pot tenir una participació superior al 33%, i com a mínim dos d'ells han de ser treballadors, ja que la majoria del capital social ha d'estar en mans dels socis treballadors. Són, amb les cooperatives de treball, les dues formes jurídiques típiques del treball associat. Però si en les primeres s'associen persones i el seu treball, en les societats laborals s'associen capitals.

TERCER SECTOR SOCIAL: És el conjunt d'entitats privades sense afany de lucre que treballen per la inclusió i la cohesió social, amb especial atenció als col·lectius més vulnerables de la societat. És un grup dins de l'anomenat tercer sector, un concepte més ampli que defineix les entitats no governamentals i no lucratives, en contraposició al "primer sector" o sector públic (governamental i no lucratiu), i al "segon sector" o sector de l'empresa privada (no governamental i lucratiu). El marc conceptual del tercer sector inclou una realitat àmplia, diversa

i canviant ja que, a diferència del tercer sector social, no discrimina per sector d'activitat, sinó que inclou tot allò comprès dintre del sector privat i no lucratiu. Pel contrari, el subconjunt d'entitats que conformen el tercer sector social treballen per una millora de les condicions de vida de sectors vulnerables o vulnerats de la societat, amb l'objectiu de reduir les desigualtats socioeconòmiques i la lluitar contra l'exclusió social. Actua en favor de col·lectius en risc d'exclusió i incideix en la situació socioeconòmica dels destinataris, o bé els ajuden a sortir de l'exclusió social (o a no caure-hi) promovent la integració social. Mitjançant l'assistència amb prestacions tècniques (informació, orientació, assessorament, assistència mèdica i psicosocial, atenció domiciliària o inserció laboral), gestió de centres d'atenció o prestacions econòmiques, s'atén a col·lectius diversos que van de la infància en risc, a persones afectades per drogodependències o diversitats funcionals. Les formes jurídiques habituals del tercer sector social són les associacions i les fundacions.

3 L'ESS a l'Àrea Metropolitana de Barcelona

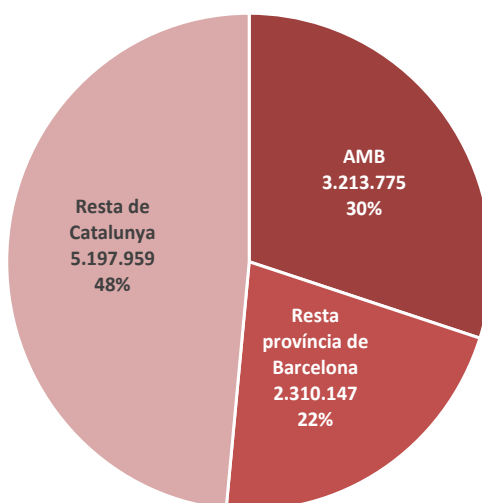
En aquest apartat es presenten en primer lloc les dades quantitatives més rellevants en relació a les característiques socioeconòmiques de l'entorn de l'AMB (veure epígraf 3.1). En segon lloc s'analitza quina és l'evolució de l'ESS (centrat en les cooperatives i societats laborals) a l'entorn més proper de l'AMB, és a dir, la província de Barcelona, Catalunya i Espanya (veure epígraf 3.2). En tercer lloc s'estudia quina ha estat l'evolució de l'ESS (centrat en les cooperatives i societats laborals) en l'àmbit de l'AMB (veure epígraf 3.3). Pel que fa a la resta de tipologies d'iniciatives, com les del tercer sector social, mutualitats, empreses d'inserció, etc., cal destacar la manca d'informació sobre aquestes, el nombre d'iniciatives, les persones involucrades, l'impacte econòmic o qualsevol altre indicador. Per intentar suplir aquesta mancança es proposa la realització, en una fase posterior a aquest treball, d'un qüestionari als responsables municipals per a recollir aquesta informació (veure epígraf 3.4).

3.1 Característiques socioeconòmiques de l'AMB

3.1.1 Població

La població de l'AMB l'any 2015 era de 3.213.775 habitants que, segons les dades del padró continu de població representen el 58,2% de la població de la província de Barcelona i el 42,8 % de la població de Catalunya, que l'any 2015 era de 7.508.106 persones (vegeu el Gràfic 1).

Gràfic 1. Població de l'AMB, de la resta de la província i de la resta de Catalunya; 2015

Font: Elaboració a partir d'Idescat

Pel que fa a la distribució de la població entre els diferents municipis que integren l'AMB, l'any 2015 Barcelona concentrava el 49,9% de la població, amb 1.604.555 habitants, mentre que la

resta de municipis de l'AMB tenien 1.609.220 habitants (50,1%) (vegeu la Taula 1). Entre aquests 35 municipis destaquen tres municipis de més de 100.000 habitants (l'Hospitalet de Llobregat, Badalona i Santa Coloma de Gramenet), set municipis de entre 50.000 i 100.000 habitants, onze municipis de entre 20.000 i 50.000 habitants, onze municipis de entre 5.000 i 20.000 habitants i, finalment, tres municipis de menys de 5.000 habitants.

Respecte el 2010 la població total de l'AMB s'ha reduït en un 0,3%. Entre els 36 municipis de l'AMB l'evolució de la població en els darrers 5 anys ha estat diferent. En 24 dels 36 la població ha augmentat mentre en els 12 restants ha disminuït. En termes absoluts el municipi on més ha augmentat la població, és Sant Cugat del Vallès, amb 6.085 persones més. En canvi, el municipi que ha perdut més població és Barcelona, amb 14.782 persones menys. En termes relatius el municipi que més ha augmentat la seva població és Montgat (8,7%), seguit de Tiana (8,2%) i Sant Cugat del Vallès (7,4%). El municipi que més població ha perdut és Santa Coloma de Gramenet (-2,6%), seguit de l'Hospitalet de Llobregat (-2,5%) i la Palma de Cervelló (-2,3%).

Entre els anys 2005 i 2015 les piràmides de població de l'AMB han accentuat els canvis que s'han anat produint al llarg de les darreres dècades en l'estructura de població de l'AMB. L'estructura de població per edats que mostren les següents piràmides (vegeu el Gràfic 2) és la pròpia d'una economia amb un elevat grau d'envelliment, ja que els trams inferiors són relativament més reduïts en relació amb els trams superiors. La població major de 65 anys representava l'any 2005 el 17,3% mentre que l'any 2015 era el 19,4%. Aquest creixement ha estat més intens en el cas de les dones, ja que la seva esperança de vida és més elevada que la dels homes. No obstant això, mentre que l'any 2005 la població menor de 15 anys constituïa el 13,1%, l'any 2015 aquest percentatge havia augmentat fins el 14,5%. D'altra banda, la població en el tram d'edat central, de 15 a 64 anys, que havia augmentat a causa de la forta entrada de població estrangera fins arribar al 69,6% l'any 2005, s'havia reduït l'any 2015 fins el 66,1%.

Taula 1. Població als municipis de l'AMB, persones, % sobre el total i % variació; 2010-2015

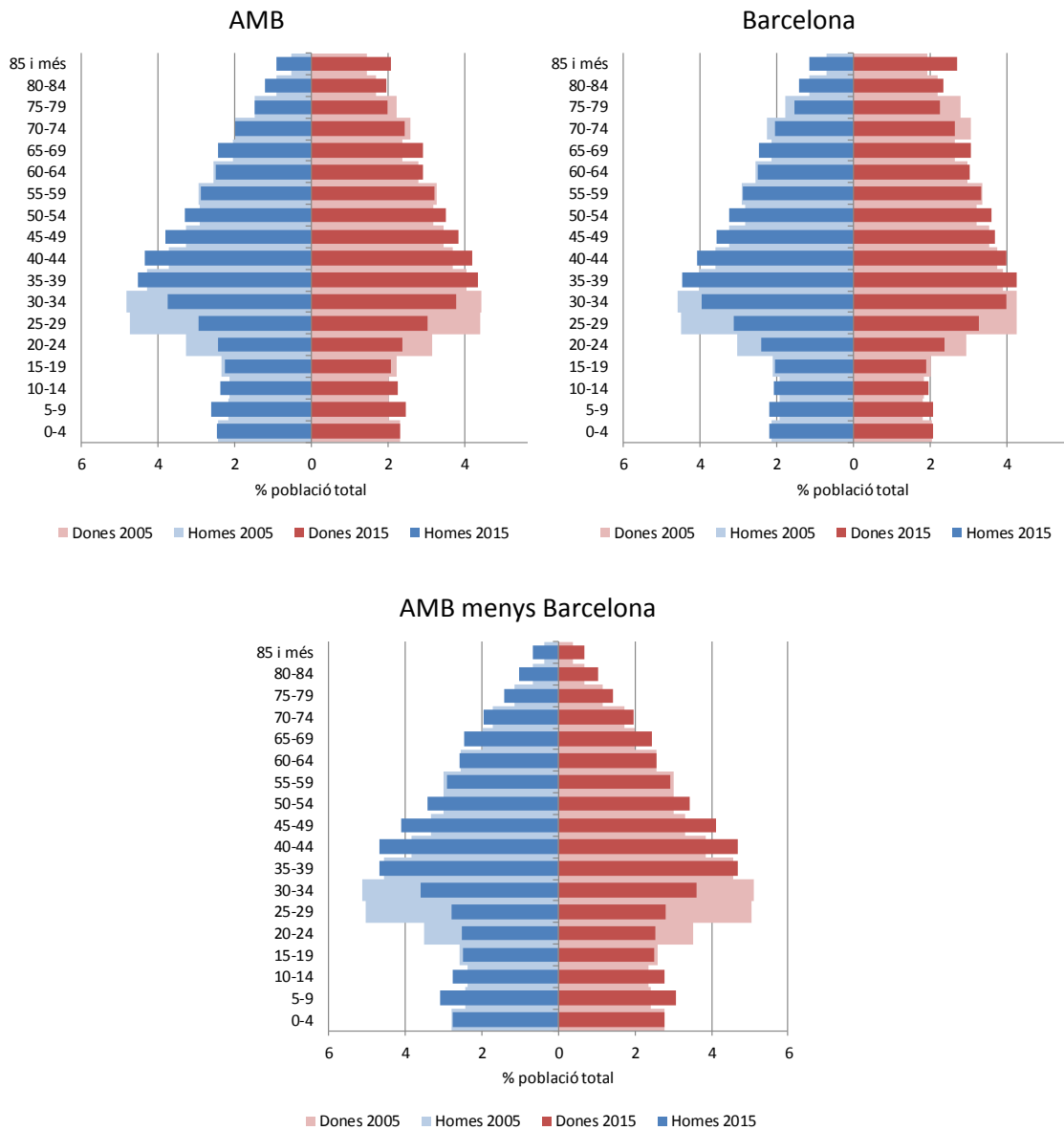
	2010		2015		% variació 2015-2010
	Persones	% AMB	Persones	% AMB	
Badalona	218.886	6,8	215.654	6,7	-1,5
Badia del Vallès	13.703	0,4	13.502	0,4	-1,5
Barberà del Vallès	31.688	1,0	32.545	1,0	2,7
Barcelona	1.619.337	50,2	1.604.555	49,9	-0,9
Begues	6.348	0,2	6.670	0,2	5,1
Castellbisbal	12.223	0,4	12.364	0,4	1,2
Castelldefels	62.250	1,9	63.891	2,0	2,6
Cerdanyola del Vallès	58.407	1,8	57.413	1,8	-1,7
Cervelló	8.566	0,3	8.851	0,3	3,3
Corbera de Llobregat	14.000	0,4	14.240	0,4	1,7
Cornellà de Llobregat	87.240	2,7	86.376	2,7	-1,0
Esplugues de Llobregat	46.649	1,4	45.626	1,4	-2,2
Gavà	46.383	1,4	46.405	1,4	0,0
Hospitalet de Llobregat, l'	258.642	8,0	252.171	7,8	-2,5
Molins de Rei	24.236	0,8	25.155	0,8	3,8
Montcada i Reixac	33.656	1,0	34.377	1,1	2,1
Montgat	10.584	0,3	11.501	0,4	8,7
Pallejà	11.263	0,3	11.298	0,4	0,3
Palma de Cervelló, la	3.035	0,1	2.966	0,1	-2,3
Papiol, el	3.937	0,1	4.071	0,1	3,4
Prat de Llobregat, el	63.434	2,0	63.014	2,0	-0,7
Ripollet	37.151	1,2	37.445	1,2	0,8
Sant Adrià de Besòs	34.104	1,1	35.814	1,1	5,0
Sant Andreu de la Barca	26.682	0,8	27.340	0,9	2,5
Sant Boi de Llobregat	82.411	2,6	82.195	2,6	-0,3
Sant Climent de Llobregat	3.819	0,1	4.013	0,1	5,1
Sant Cugat del Vallès	81.745	2,5	87.830	2,7	7,4
Sant Feliu de Llobregat	43.112	1,3	43.800	1,4	1,6
Sant Joan Despí	32.338	1,0	33.264	1,0	2,9
Sant Just Desvern	15.923	0,5	16.631	0,5	4,4
Sant Vicenç dels Horts	28.024	0,9	27.983	0,9	-0,1
Santa Coloma de Cervelló	7.845	0,2	8.022	0,2	2,3
Santa Coloma de Gramenet	120.060	3,7	116.950	3,6	-2,6
Tiana	7.774	0,2	8.411	0,3	8,2
Torrelles de Llobregat	5.526	0,2	5.883	0,2	6,5
Viladecans	64.077	2,0	65.549	2,0	2,3
Total AMB	3.225.058	100,0	3.213.775	100,0	-0,3

Font: Elaboració a partir d'Idescat

L'estructura de població no és homogènia dins de l'AMB. Si bé la població en el tram d'edat central representa un percentatge similar tant al municipi de Barcelona com a la resta de l'AMB, com es pot observar en les altres dues piràmides, la població del municipi de Barcelona és una

població més envellida que la de la resta de l'AMB. L'any 2015 la població major de 65 anys al municipi de Barcelona representava el 21,6% del total mentre a la resta de l'AMB era l'15,1%. D'una altra banda, la població jove (població menor de 15 anys) al municipi de Barcelona és el 12,6%, un percentatge més reduït que en la resta de l'AMB (17,2%).

Gràfic 2. Població per sexe i edat, en % sobre la població total a l'AMB, el municipi de Barcelona i l'AMB menys Barcelona; 2005 i 2015

Font: Elaboració a partir de Idescat

3.1.2 Producció i composició sectorial de la producció

El fet que els municipis de l'AMB no formin una entitat administrativa reconeguda té com a conseqüència que no es calculin moltes de les macromagnituds fonamentals relacionades amb la producció, el mercat de treball o el comerç internacional, tot i el pes poblacional de l'AMB. El producte interior brut i la renda són dos d'aquestes magnituds que no existeixen per l'AMB, si bé es poden aproximar a partir del càlcul del PIB municipal que realitza l'Idescat pels municipis de més de 5.000 habitants, sent la dada més recent la de l'any 2012. A la Taula 2 es mostra el PIB dels 33 municipis de l'AMB pels quals existeix la dada i es posa en relació al valor del PIB per càpita del conjunt de Catalunya.

Com es pot observar, el valor del PIB més alt correspon al municipi de Barcelona que representa un 32,8% del total de Catalunya. Pel que fa al PIB per càpita, el valor més alt, i de manera destacada, és el de Castellbisbal amb 97.200 euros per habitant, seguit per Sant Just Desvern (55.500 euros per habitant) i el Prat del Llobregat (55.000 euros per habitant). En canvi, el PIB per càpita més baix es troba als municipis de Badia del Vallès (5.500 euros per persona), Torrelles de Llobregat (9.400) i Santa Coloma de Gramenet (10.600). Noti's que en tractar-se de producció, l'indicador està molt influït per la localització en el municipi d'importantes plantes productives, com en el cas de Castellbisbal, i també per la seva absència, com en el cas de Badia del Vallès.

El Valor Afegit Brut (VAB) per l'AMB l'any 2012, calculat a partir de les estimacions del PIB comarcal i municipal que elabora l'Idescat, es situa en els 95.874,8 milions d'euros. Per sectors, els serveis són els que aporten més valor afegit a l'economia, amb 80.535,5 milions d'euros, és a dir, el 84% del total de l'AMB. A continuació la indústria, amb 10.252,7 milions d'euros representa l'11% del total. El sector de la construcció aporta 5.055,8 milions d'euros (5%) i el de l'agricultura 30,4 milions d'euros (0,03%) (vegeu el Gràfic 3).

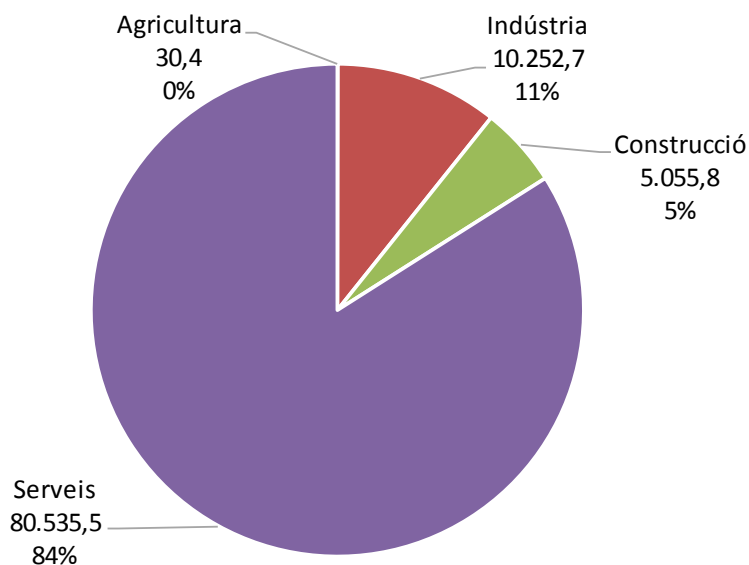
Taula 2. PIB i PIB per habitant en els municipis de l'AMB (base 2010); 2012

Municipi	PIB (milions d'euros)	Pes sobre Catalunya (%)	PIB/hab (milers d'euros)	Índex Catalunya=100
Badalona	3.763,7	1,9	18,0	62,3
Badia del Vallès	75,5	0,0	5,5	20,3
Barberà del Vallès	1.418,6	0,7	40,8	158,7
Barcelona	64.241,5	32,8	40,0	145,3
Begues	82,1	0,0	13,0	45,7
Castellbisbal	1.152,9	0,6	97,2	338,8
Castelldefels	1.146,6	0,6	17,7	66,3
Cerdanyola del Vallès	1.473,1	0,8	26,1	92,8
Cervelló	163,4	0,1	18,1	68,8
Corbera de Llobregat	168,3	0,1	12,1	43,1
Cornellà de Llobregat	2.687,9	1,4	29,3	112,7
Esplugues de Llobregat	1.359,1	0,7	32,2	106,5
Gavà	1.200,8	0,6	25,5	94,6
Hospitalet de Llobregat, l'	5.679,1	2,9	23,3	81,2
Molins de Rei	600,1	0,3	25,1	88,4
Montcada i Reixac	1.131,4	0,6	33,1	118,5
Montgat	134,7	0,1	12,3	44,9
Pallejà	234,5	0,1	20,4	76,4
Prat de Llobregat, el	3.294,5	1,7	55,0	190,2
Ripollet	554,8	0,3	16,1	54,0
Sant Adrià de Besòs	879,1	0,4	26,9	92,8
Sant Andreu de la Barca	647,9	0,3	26,4	86,6
Sant Boi de Llobregat	1.752,6	0,9	21,8	76,8
Sant Cugat del Vallès	3.666,6	1,9	43,5	156,2
Sant Feliu de Llobregat	819,3	0,4	19,4	68,5
Sant Joan Despí	1.126,3	0,6	39,2	125,4
Sant Just Desvern	862,3	0,4	55,5	192,4
Sant Vicenç dels Horts	535,9	0,3	21,2	69,6
Santa Coloma de Cervelló	151,7	0,1	19,3	69,2
Santa Coloma de Gramenet	1.226,1	0,6	10,6	37,3
Tiana	86,0	0,0	11,0	38,4
Torrelles de Llobregat	54,4	0,0	9,4	34,4
Viladecans	1.073,2	0,5	16,7	60,1

Nota: Es mostren només els municipis amb més de 5.000 habitants

Font: Elaboració a partir d'Idescat

Gràfic 3. VAB per sectors d'activitat econòmica a l'AMB, en milions d'euros i en % sobre el total; 2012 (base 2010)

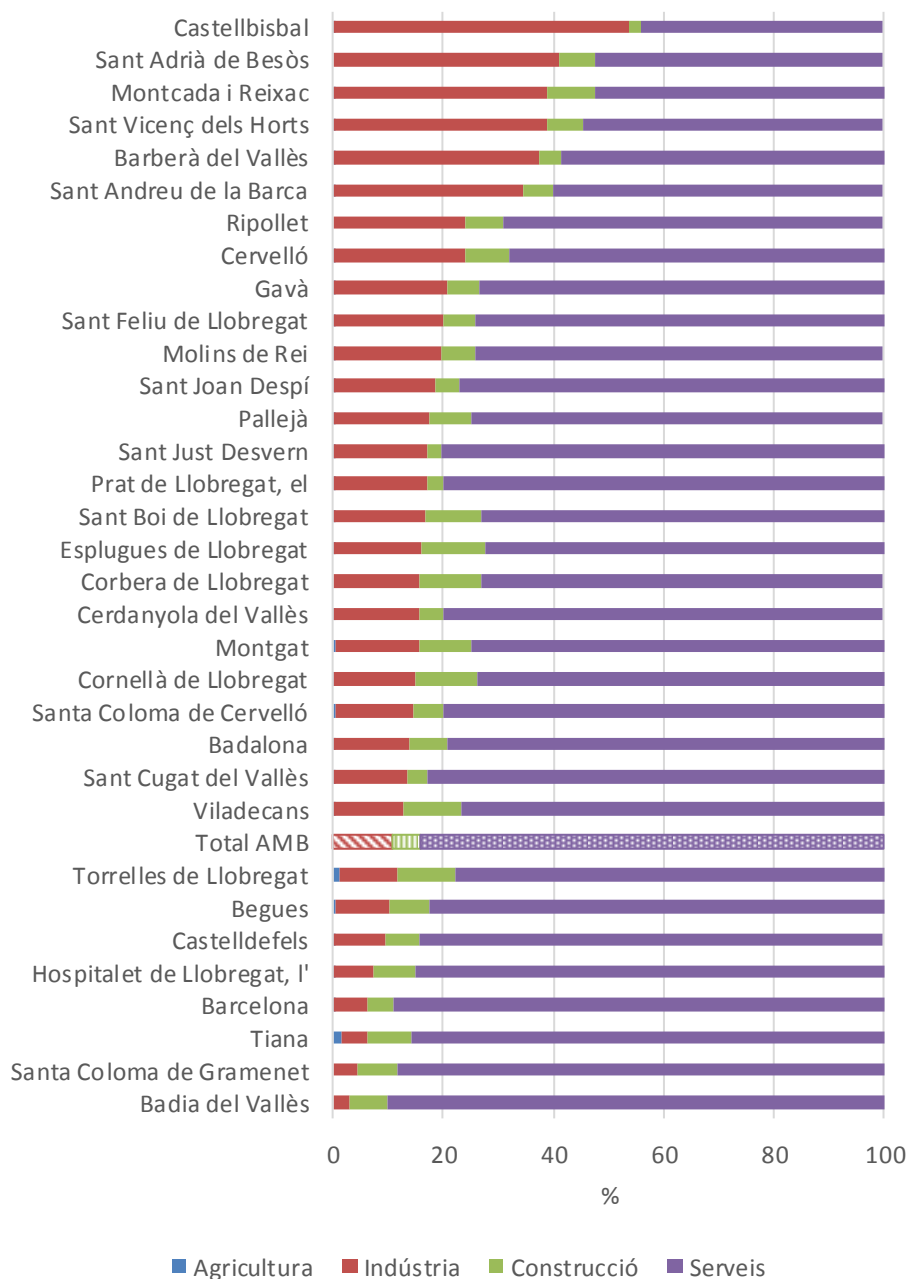
Nota: Dades només dels municipis més grans de 5.000 habitants

Font: Elaboració a partir d'Idescat

Dins l'AMB els serveis representen també el percentatge més elevat del VAB dels municipis però la composició sectorial de la resta del VAB és diferent. El sector industrial, el segon en importància en el conjunt de l'AMB és també el segon sector en importància en la majoria de municipis² si bé representa un percentatge que oscil·la entre el 10% a Begues i el 53,5% a Castellbisbal. A continuació, el sector de la construcció, assoleix valors entre el 2,4% a Castellbisbal i l'11,7% a Esplugues de Llobregat. Finalment, el sector de l'agricultura és present a 29 dels 33 municipis dels que es poden obtenir dades. Tanmateix, el percentatge que representa aquest sector sobre el VAB total és molt reduït.

² El sector de la construcció és el segon sector en importància a Badia del Vallès, Santa Coloma de Gramenet, Tiana i l'Hospitalet de Llobregat.

Gràfic 4. VAB als municipis de l'AMB per sectors d'activitat econòmica, en % sobre el total; 2012 (base 2010)

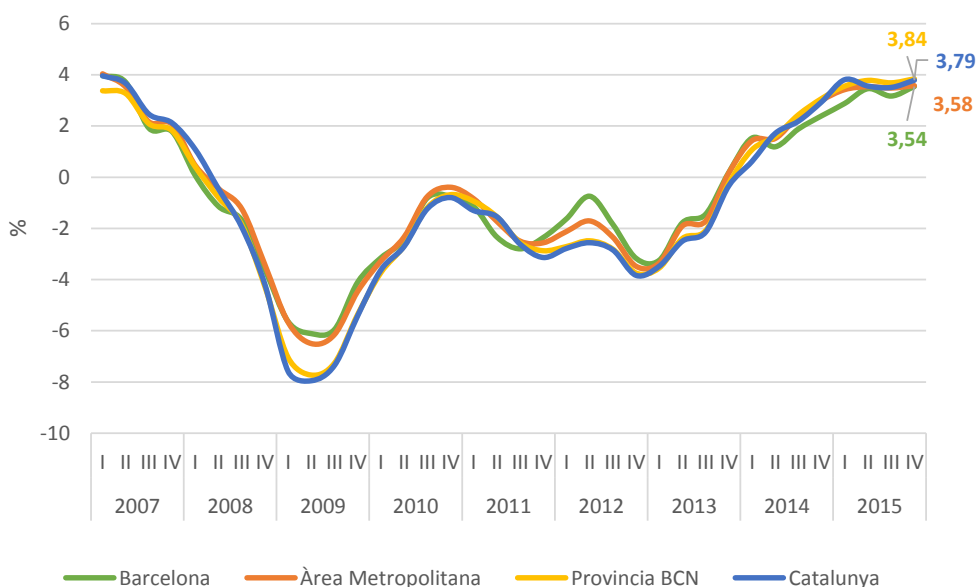
Nota: Dades només dels municipis més grans de 5.000 habitants
 Font: Elaboració a partir d'Idescat

3.1.3 Mercat de treball

Afiliats a la Seguretat Social

La millora en l'ocupació, després de l'impacte de la crisi econòmica de l'any 2008 i la segona recaiguda de l'any 2012, es consolida tal i com es pot apreciar en el Gràfic 5, en què es presenten les taxes de creixement interanual de diferents àmbits. Des del quart trimestre de 2013 les taxes de creixement de l'ocupació tornen a ser positives per Barcelona, l'AMB, la província de Barcelona i Catalunya. Les darreres dades disponibles mostren com el quart trimestre de 2015 les taxes de creixement es situen només lleugerament per sota de les registrades durant el primer trimestre de 2007, abans de l'impacte de la crisi econòmica.

Gràfic 5. Afiliats/ades al règim general a la Seguretat Social i autònoms a Barcelona, AMB, província de Barcelona i Catalunya, % de variació interanual; 2007-2015

Font: Elaboració a partir Departament d'Empresa i Ocupació, Generalitat de Catalunya i Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social

El conjunt de municipis que formen l'AMB concentrava, el 2015 més d'1,5 milions de treballadors/ores (afiliats/ades al règim general de la Seguretat Social i autònoms/es), dels quals uns 992.500 treballaven a Barcelona (vegeu la Taula 3). L'Hospitalet de Llobregat, amb 87.852 persones, és el segon municipi per nombre de treballadors/ores després de Barcelona. A continuació destaquen Sant Cugat del Vallès (56.453) i Badalona (52.419). La resta de municipis tenen menys de 50.000 treballadors/ores afiliats o autònoms. Cal esmentar també els municipis de Torrelles de Llobregat, la Palma de Cervelló, Badia del Vallès i Sant Climent de Llobregat, on en cadascun dels quatre es registren menys de mil treballadors/ores.

Entre el quart trimestre de 2014 i de 2015, l'AMB ha creat 52.870 llocs de treball que, en termes percentuals, representen el 3,6% interanual. En termes generals, tots els municipis de l'AMB, a excepció de la Palma de Cervelló han creat ocupació. Tanmateix, cal destacar que del total de llocs de treball creats 33.956 es localitzen a Barcelona mentre els 18.914 llocs de treball creats restants es localitzen a la resta de municipis de l'AMB.

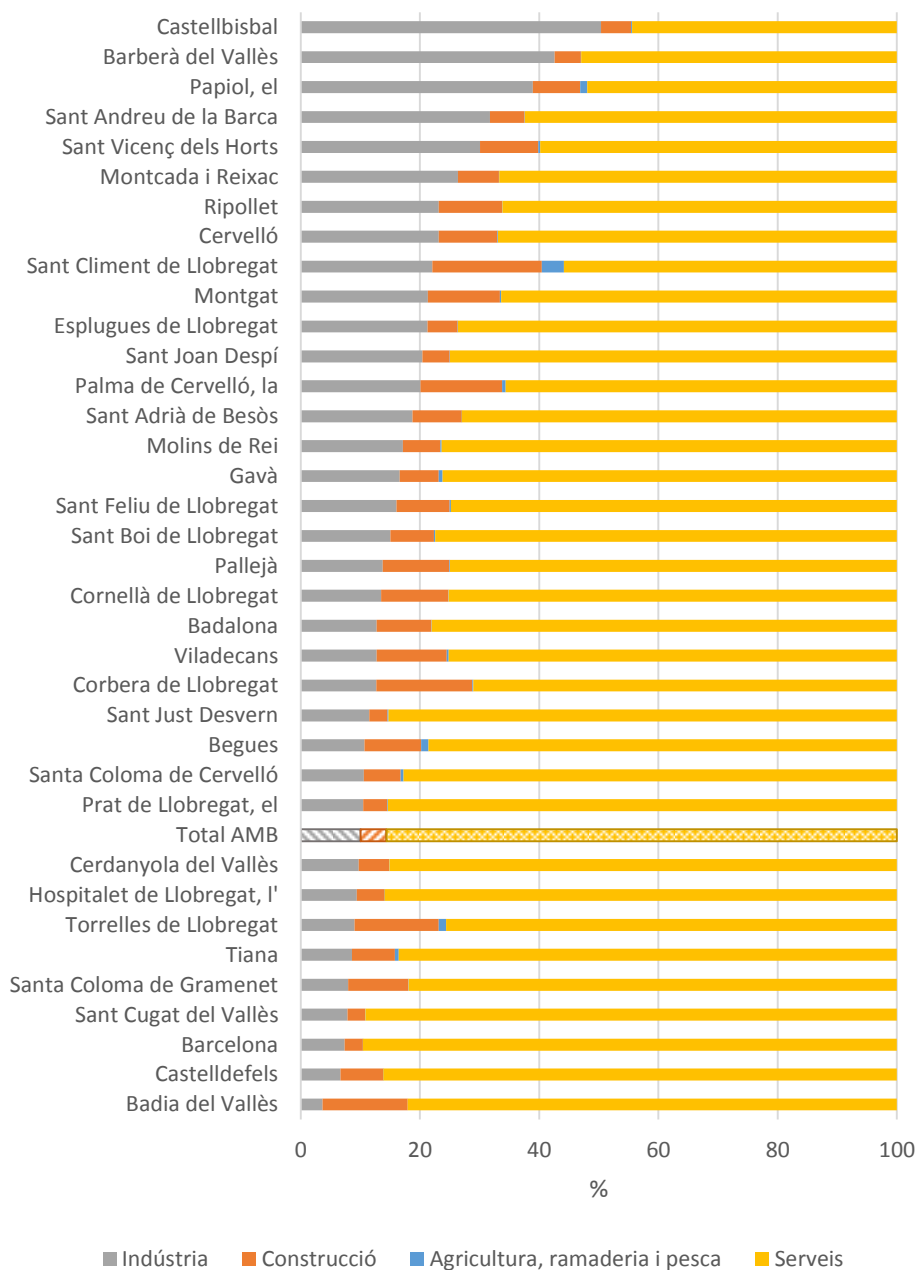
Els treballadors/ores registrats a la Seguretat Social i autònoms l'any 2015 a l'AMB es dedicaven principalment al sector serveis (85,6% del total), seguit de la indústria (10,1%), la construcció (4,3%) i marginalment, com és propi en una àrea metropolitana, a l'agricultura, la ramaderia i la pesca (0,1%) (vegeu el Gràfic 6). Si es compara l'estructura productiva dins els municipis que componen l'AMB, el sector serveis és el que concentra una major proporció de treballadors/ores excepte en el municipi de Castellbisbal, on la indústria acumula el 50,4% dels treballadors/ores i els serveis el 44,4%. El municipi de Barcelona és on la importància relativa del sector serveis és més alta ja que concentra el 89,6% dels treballadors/ores. Els municipis de Sant Cugat del Vallès (89,2%), Castelldefels (86,1%) i l'Hospitalet de Llobregat (85,9%) el percentatge de treballadors/ores en el sector serveis es situa també per sobre de la mitjana de l'AMB. El segon sector en importància en gairebé tots els municipis de l'AMB és la indústria excepte en els municipis de Corbera de Llobregat, Badia del Vallès, Torrelles de Llobregat, Santa Coloma de Gramenet i Castelldefels, on el segon sector en importància és el de la construcció. Per contra, al municipi de Castellbisbal, com s'ha comentat, la indústria concentra més de la meitat dels treballadors/ores. Al municipi de Barberà del Vallès representen el 42,6% i als municipis del Papiol, Sant Andreu de la Barca o Sant Vicenç dels Horts els treballadors/ores en el sector industrial representen més del 30%. Finalment, el sector de l'agricultura, la ramaderia i la pesca i la construcció, per contra, són els que concentren una menor proporció de treballadors/ores.

Taula 3. Afiliats/ades al règim general de la Seguretat Social i autònoms als municipis de l'AMB i % sobre l'AMB, 2014-2015

Municipis	2014	2015	% Var	% AMB
Badalona	51.236	52.419	2,3	3,4
Barcelona	958.549	992.505	3,5	64,8
Begues	1.128	1.149	1,9	0,1
Castellbisbal	8.847	9.324	5,4	0,6
Castelldefels	14.142	14.701	4,0	1,0
Cervelló	2.384	2.522	5,8	0,2
Corbera de Llobregat	2.472	2.642	6,9	0,2
Cornellà de Llobregat	35.124	35.553	1,2	2,3
Esplugues de Llobregat	16.883	16.946	0,4	1,1
Gavà	13.657	14.225	4,2	0,9
Hospitalet de Llobregat, l'	85.267	87.852	3,0	5,7
Molins de Rei	7.622	7.795	2,3	0,5
Montcada i Reixac	17.645	18.474	4,7	1,2
Montgat	2.273	2.325	2,3	0,2
Pallejà	2.651	2.766	4,3	0,2
Papiol, el	1.777	1.972	11,0	0,1
Prat de Llobregat, el	33.268	35.922	8,0	2,3
Ripollet	7.191	7.473	3,9	0,5
Sant Adrià de Besòs	8.952	9.319	4,1	0,6
Sant Andreu de la Barca	9.549	9.919	3,9	0,6
Sant Boi de Llobregat	23.838	24.537	2,9	1,6
Sant Climent de Llobregat	807	838	3,8	0,1
Sant Cugat del Vallès	53.407	56.453	5,7	3,7
Sant Feliu de Llobregat	9.856	10.141	2,9	0,7
Sant Joan Despí	14.264	14.419	1,1	0,9
Sant Just Desvern	12.408	12.704	2,4	0,8
Santa Coloma de Cervelló	3.030	3.225	6,4	0,2
Santa Coloma de Gramenet	14.564	14.794	1,6	1,0
Barberà del Vallès	17.387	18.236	4,9	1,2
Sant Vicenç dels Horts	6.585	6.807	3,4	0,4
Cerdanyola del Vallès	23.087	23.897	3,5	1,6
Tiana	1.536	1.636	6,5	0,1
Torrelles de Llobregat	943	951	0,8	0,1
Viladecans	14.735	15.521	5,3	1,0
Badia del Vallès	831	848	2,0	0,1
Palma de Cervelló, la	906	861	-5,0	0,1
Total AMB	1.478.801	1.531.671	3,6	100,0

Font: Elaboració a partir de Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social

Gràfic 6. Afiliats/ades al RGSS i autònoms als municipis de l'AMB segons sector d'activitat econòmica, en % sobre el total; 2015

Font: Elaboració a partir del Ministeri d'Ocupació i Seguretat Social

Població aturada registrada

El conjunt de municipis que formen l'AMB concentrava, el 2015 205.852 aturats/ades registrats/ades, dels quals, 89.398 es trobaven a Barcelona (vegeu la Taula 4). L'Hospitalet de Llobregat i Badalona, amb 18.645 i 18.180 persones, respectivament, són els següents municipis per nombre d'aturats/ades després de Barcelona, si bé a gran distància. A continuació, al

municipi de Santa Coloma de Gramenet s'hi registraven 10.559 aturats/ades. A la resta de municipis s'hi registraven menys de 7.000 aturats/ades.

Entre el quart trimestre de 2014 i de 2015, a l'AMB va disminuir el nombre d'aturats/ades en 24.073 persones, que en termes percentuals representen el 10,5% interanual. En termes generals, a tots els municipis de l'AMB es va reduir el nombre d'aturats/ades registrats/ades. Tanmateix, cal destacar que als municipis de Barcelona, l'Hospitalet de Llobregat i Badalona és on més es va reduir el nombre d'aturats/ades en valor absolut i als municipis de la Palma de Cervelló, Santa Coloma de Cervelló i Cervelló, on més es va reduir el nombre d'aturats/ades en termes relatius.

La principal ocupació prèvia dels aturats/ades registrats/ades l'any 2015 a l'AMB és el sector serveis (72,9% del total), seguit de la indústria (11%) i la construcció (10,1%). Un 5,4% dels aturats/ades no tenia ocupació prèvia i el 0,6% del total estava ocupat prèviament en el sector agrícola (vegeu el Gràfic 7). Si es compara l'estructura productiva dins els municipis que componen l'AMB, el sector serveis és el que concentra una major proporció d'aturats/ades. El municipi de Sant Cugat del Vallès és on la importància relativa del sector serveis és més alta ja que concentra el 78,9 dels aturats/ades. Als municipis de Barcelona (78,5%), Sant Just Desvern (77,2%), Castelldefels i Montgat (76,9% ambdós municipis), la Palma de Cervelló (76,4%), Begues (74,9%), Tiana (74,6%), Esplugues de Llobregat (73,5%), Santa Coloma de Cervelló (73,2%) i el Prat de Llobregat (72,9%) el percentatge d'aturats/ades en el sector serveis es situa també per sobre de la mitjana de l'AMB.

El segon sector en importància per nombre d'aturats/ades registrats en tots els municipis de l'AMB és la indústria. Als municipis del Papiol (24,4%) i Sant Climent de Llobregat (22,2%) els aturats/ades amb ocupació prèvia en aquest sector tenen un pes molt superior al de la mitjana de l'AMB (11%). Per una altra banda, als municipis de Castelldefels (8,1%), Barcelona (8,7%), l'Hospitalet de Llobregat (10,2%), Gavà (10,6%) i Cornellà de Llobregat (11%) el percentatge d'aturats/ades amb ocupació prèvia en el sector industrial és inferior al de la mitjana del conjunt de l'AMB.

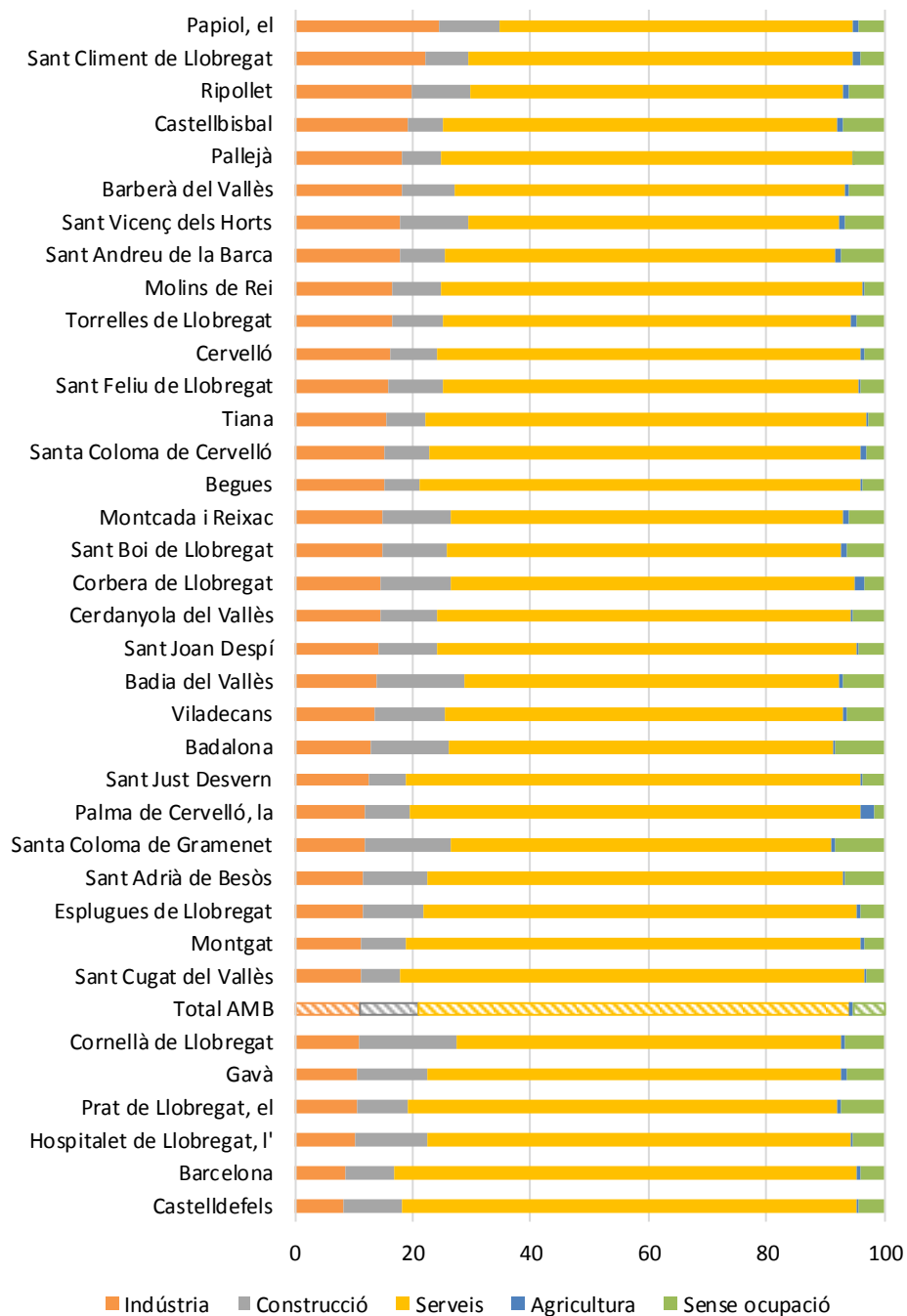
Finalment, els aturats/ades amb una ocupació prèvia en el sector de la construcció, l'agricultura, la ramaderia i la pesca i els aturats/ades sense cap ocupació prèvia, per contra, són els que concentren una menor proporció sobre el total.

Taula 4. Aturats/ades registrats/ades als municipis de l'AMB i % sobre l'AMB, 2014-2015

Municipis	2014	2015	% Var	% AMB
Badalona	20.302	18.180	-10,5	8,8
Badia del Vallès	1.608	1.451	-9,8	0,7
Barberà del Vallès	2.747	2.444	-11,0	1,2
Barcelona	99.056	89.398	-9,8	43,4
Begues	315	299	-5,1	0,1
Castellbisbal	869	773	-11,0	0,4
Castelldefels	4.286	3.789	-11,6	1,8
Cerdanyola del Vallès	4.091	3.576	-12,6	1,7
Cervelló	590	495	-16,1	0,2
Corbera de Llobregat	824	721	-12,5	0,4
Cornellà de Llobregat	7.113	6.449	-9,3	3,1
Esplugues de Llobregat	3.092	2.791	-9,7	1,4
Gavà	3.535	3.074	-13,0	1,5
Hospitalet de Llobregat, l'	21.376	18.945	-11,4	9,2
Molins de Rei	1.567	1.350	-13,8	0,7
Montcada i Reixac	3.021	2.736	-9,4	1,3
Montgat	761	659	-13,4	0,3
Pallejà	741	669	-9,7	0,3
Palma de Cervelló, la	223	178	-20,2	0,1
Papiol, el	287	254	-11,5	0,1
Prat de Llobregat, el	5.350	4.738	-11,4	2,3
Ripollet	3.554	3.220	-9,4	1,6
Sant Adrià de Besòs	3.643	3.419	-6,1	1,7
Sant Andreu de la Barca	2.158	1.994	-7,6	1,0
Sant Boi de Llobregat	7.320	6.356	-13,2	3,1
Sant Climent de Llobregat	254	221	-13,0	0,1
Sant Cugat del Vallès	3.710	3.243	-12,6	1,6
Sant Feliu de Llobregat	3.209	2.835	-11,7	1,4
Sant Joan Despí	2.134	1.915	-10,3	0,9
Sant Just Desvern	681	645	-5,3	0,3
Sant Vicenç dels Horts	2.885	2.488	-13,8	1,2
Santa Coloma de Cervelló	444	370	-16,7	0,2
Santa Coloma de Gramenet	11.878	10.559	-11,1	5,1
Tiana	384	355	-7,6	0,2
Torrelles de Llobregat	339	334	-1,5	0,2
Viladecans	5.578	4.929	-11,6	2,4
Total AMB	229.925	205.852	-10,5	100

Font: Elaboració a partir del Servicio Público de Empleo Estatal.

Gràfic 7. Aturats/ades registrats/ades als municipis de l'AMB segons sector d'activitat econòmica, en % sobre el total; 2015

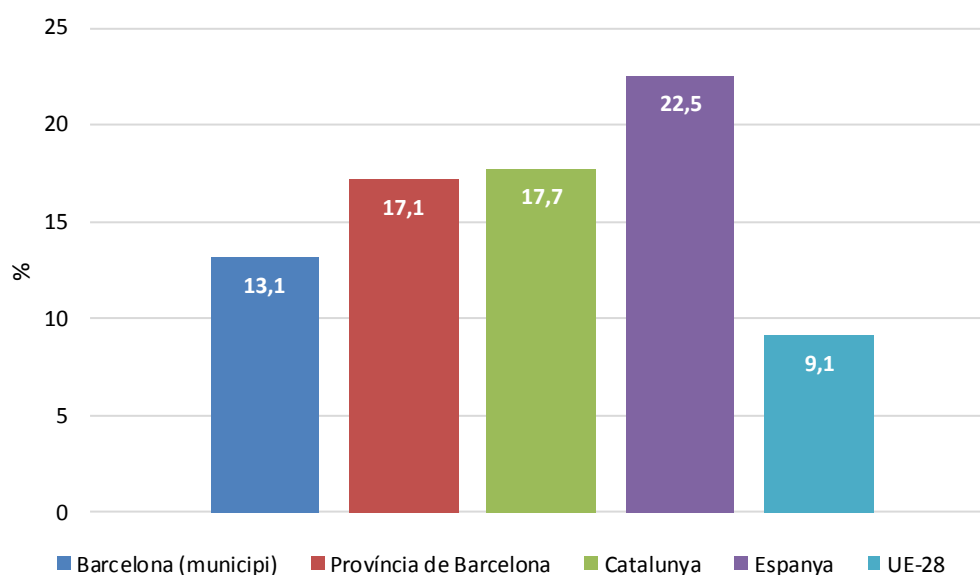
Font. Elaboració a partir del Servicio Público de Empleo Estatal

Taxa d'atur

A continuació es presenten les dades del mercat de treball de Barcelona, la província de Barcelona i Catalunya a partir de les dades de l'Enquesta de població activa (EPA). Es presenten les dades per aquests àmbits ja que són els únics en els quals la informació de l'EPA és representativa, amb l'avantatge que són comparables amb la Unió Europea (UE-28) i els seus Estats membres.

La taxa d'atur, que posa en relació la població aturada i la població activa, ha experimentat una gran davallada des del 2013. El quart trimestre de 2015 la taxa d'atur en el municipi de Barcelona es situava en el 13,1% de la població activa. Aquesta xifra és significativament menor a les de la província de Barcelona i Catalunya, que es situaven en el 17,1% i 17,7%, respectivament i la del conjunt de l'Estat, en el 22,5% (vegeu el Gràfic 8). Tanmateix, cal tenir en compte que en comparació amb aquestes elevades taxes d'atur de l'economia, en conjunt, la UE-28 no s'ha vist tan afectada per la crisi econòmica ja que en el quart trimestre de 2015 la taxa d'atur s'ha situat en el 9,1% (13,4 punts per sota de la d'Espanya i 8,6 punts per sota de la de Catalunya).

Gràfic 8. Taxa d'atur de la població del municipi de Barcelona, la província de Barcelona, Catalunya, Espanya i la UE-28, en %; 2015

Font: Elaboració a partir d'EPA, INE

La taxa d'atur juvenil (la població aturada de menys de 25 anys) es situa al conjunt de Catalunya i a la província de Barcelona en cotes superiors al 30%. És important destacar que en el municipi

de Barcelona, la taxa d'atur juvenil s'ha situat lleugerament per sota de la taxa d'atur juvenil de la província de Barcelona i la de Catalunya³.

Sense menystenir la importància d'aquestes xifres cal tenir en compte que la taxa d'activitat d'aquest col·lectiu (és a dir, el percentatge de joves que treballen o busquen feina sobre el total de joves) se situa de manera bastant estable al voltant del 50%. Per tant, les elevades taxes d'atur juvenil afecten només el 50% de la població menor de 25 anys. A més a més, tradicionalment la taxa d'atur juvenil ha estat el doble de la del conjunt de la població, de manera que les taxes observades mantenen aquesta relació. Tanmateix, en comparació amb aquestes taxes d'atur juvenils tan elevades, la situació en el conjunt de països de la UE-27 és significativament millor (19,4%).

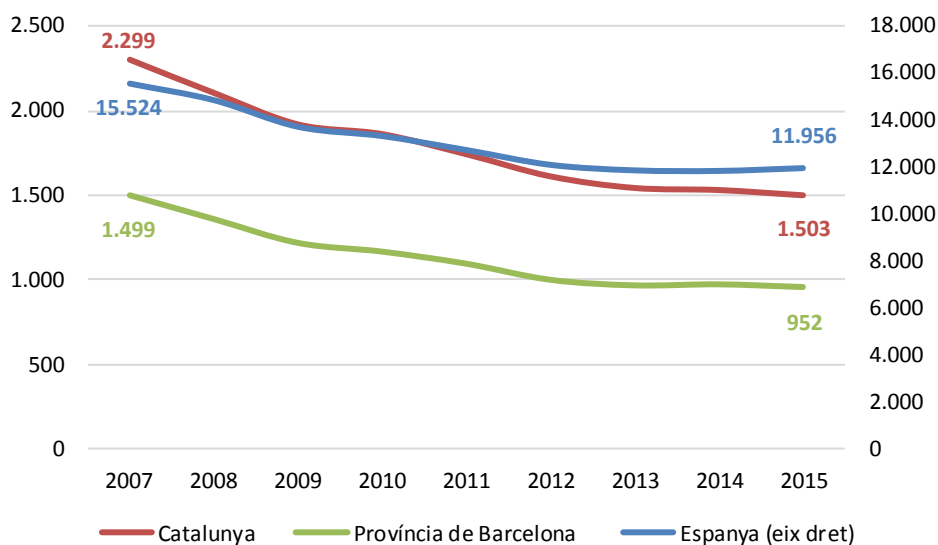
3.2 Anàlisi de les cooperatives i les societats laborals a la província de Barcelona, Catalunya i Espanya

Abans d'analitzar l'economia social i solidària de l'AMB és important conèixer quina ha estat l'evolució del nombre de cooperatives i societats laborals així com la dels seus treballadors a l'entorn de l'AMB, és a dir, a la província de Barcelona però també a Catalunya i Espanya. Entre els anys 2007 i 2015 el nombre de cooperatives del règim general no ha parat de disminuir en tots els àmbits d'anàlisi, tal i com es pot veure al **¡Error! No se encuentra el origen de la referencia.**, si bé no tots ho han fet amb la mateixa intensitat. Concretament, la província de Barcelona i Catalunya, que l'any 2007 disposaven de 1.499 i 2.299 cooperatives respectivament, han disminuït fins a les 952 i 1.503 cooperatives l'any 2015 (una disminució del 36,5% i 34,5% respectivament). En canvi, les cooperatives del conjunt d'Espanya la reducció no ha estat tan accentuada ja que han passat de les 15.524 cooperatives l'any 2007 a les 11.956 cooperatives l'any 2015 (reducció del 23%).

En aquest apartat, només s'ha tingut en compte l'evolució de les cooperatives del regim general, ja que les dades de cooperatives segons el règim d'autònoms estan disponibles només a partir de 2015. Si es tenen en compte aquestes últimes, aleshores a Barcelona es registren 1.848 cooperatives més (2.800 en total), a Catalunya 2.629 cooperatives més (4.132 en total) i a Espanya 8.428 cooperatives més (20.384 en total).

³Per més detall, consultar l'*Anuari Metropolità de Barcelona 2015*.

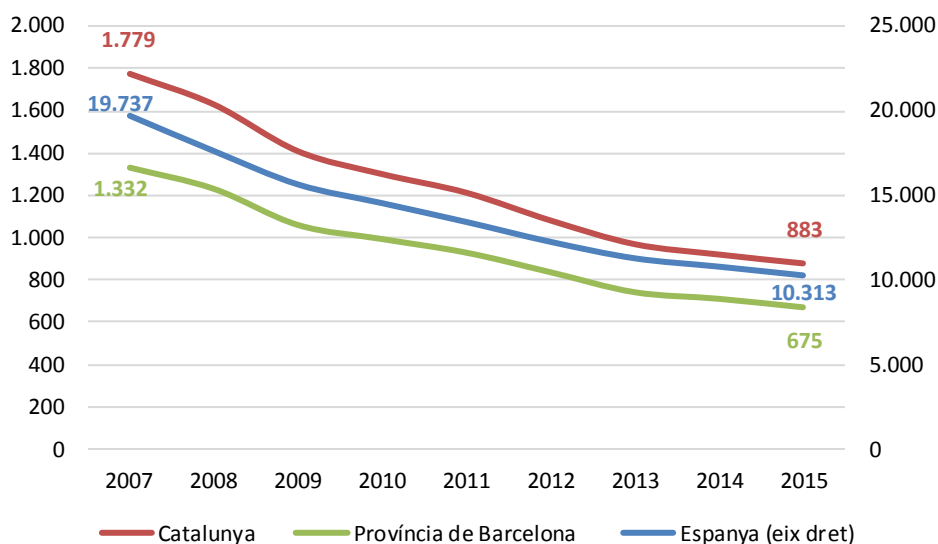
Gràfic 9. Cooperatives del règim general de la província de Barcelona, Catalunya i Espanya, 2007-2015

Font: Elaboració a partir del Anuario de estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social

En el cas de les societats laborals la disminució és més accentuada que en el cas de la cooperatives ja que entre el 2007 i el 2015 aquestes societats s'han reduït pràcticament a la meitat. En concret Catalunya és la més afectada amb una disminució del 50,4% (ha passat de les 1.779 societats laborals l'any 2007 a les 883 l'any 2015), seguida per la província de Barcelona amb un 49,3% (de les 1.332 societats l'any 2007 a les 675 l'any 2015) i finalment Espanya amb un 47,7% (de les 19.737 societats l'any 2007 a les 10.313 l'any 2015) (vegeu Gràfic 10).

Gràfic 10. Societats laborals de la província de Barcelona, Catalunya i Espanya, 2007-2015

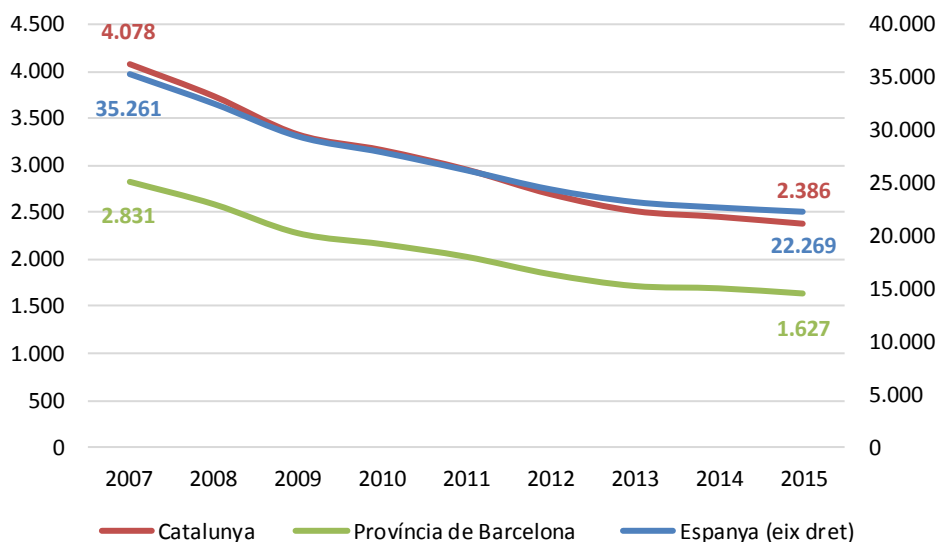

Font: Elaboració a partir del Anuario de estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social

El conjunt de cooperatives i societats laborals de la província de Barcelona ha disminuït un 42,5% (de les 2.831 cooperatives i societats laborals l'any 2007 a les 1.627 l'any 2015) i el de Catalunya

ho ha fet un 41,5% (de les 4.078 cooperatives i societats laborals l'any 2007 a les 2.386 l'any 2015). En canvi la reducció del conjunt d'Espanya ha estat molt menor de tan sols el 37% (de les 35.261 cooperatives i societats laborals l'any 2007 a les 22.269 l'any 2015) (Gràfic 11).

Gràfic 11. Cooperatives del règim general i societats laborals de la província de Barcelona, Catalunya i Espanya, 2007-2015

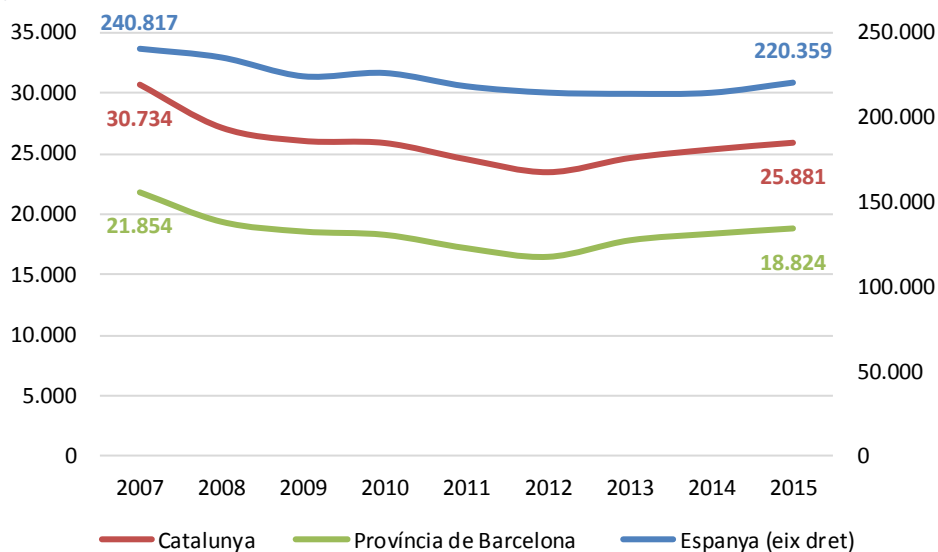

Font: Elaboració a partir del Anuario de estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social

Pel que fa a l'evolució del nombre de treballadors en cooperatives del règim general, la província de Barcelona i Catalunya experimenten una caiguda continuada de l'ocupació entre els anys 2008 i 2012 per, a partir de 2013 tornar a créixer. En el cas d'Espanya, el comportament és el mateix si bé la recuperació de l'ocupació comença un any més tard, és a dir a partir de 2014. Tot i aquest repunt de l'ocupació dels últims anys, els tres àmbits no han recuperat l'ocupació d'abans de la crisi i entre el 2007 i el 2015 ha experimentat una caiguda important de l'ocupació. Catalunya és la més afectada ja que ha disminuït l'ocupació un 15,8%, seguida per la província de Barcelona amb un 13,9%. El conjunt d'Espanya s'ha vist menys afectat ja que la reducció de l'ocupació ha estat del 8,5% (vegeu Gràfic 12).

Com ja s'ha comentat anteriorment en aquest apartat, només s'ha tingut en compte l'evolució dels treballadors de les cooperatives del regim general, ja que les dades de cooperatives segons el règim d'autònoms estan disponibles només a partir de 2015. Si es tenen en compte aquestes últimes, aleshores l'any 2015 a Barcelona es registren 28.065 treballadors dels quals 18.824 són del règim general i 9.241 són del règim d'autònoms. En el cas de Catalunya són 39.894 treballadors dels quals 25.881 són del règim general i 14.013 del règim d'autònoms. Finalment a Espanya hi ha 301.867 treballadors dels quals 220.359 són del règim general i 81.508 del règim d'autònoms.

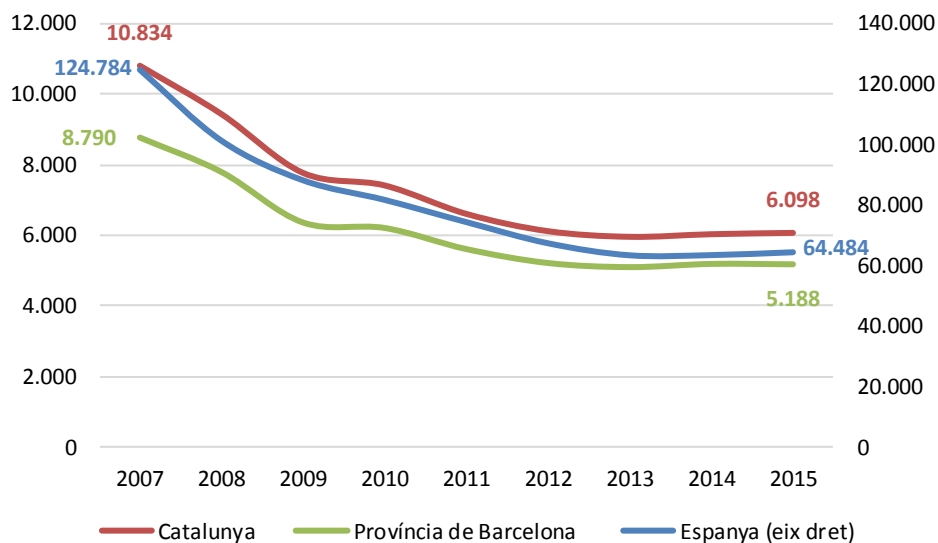
Gràfic 12. Treballadors cooperatives del règim general de la província de Barcelona, Catalunya i Espanya, 2007-2015

Font: Elaboració a partir del Anuario de estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social

En el cas dels treballadors de societats laborals, la reducció ha estat més important que el cas dels treballadors de les cooperatives en tots els àmbits d'anàlisi. La reducció de l'ocupació ha estat molt important entre els anys 2007 i el 2013 i no s'ha començat a recuperar fins l'any 2014. En el període 2007-2015, la reducció de l'ocupació més destacada ha estat a Espanya amb una pèrdua d'ocupació del 48,7%. En el cas de Catalunya la reducció d'ocupació ha estat del 43,7% mentre que per la província de Barcelona la reducció ha estat del 41% (vegeu Gràfic 13).

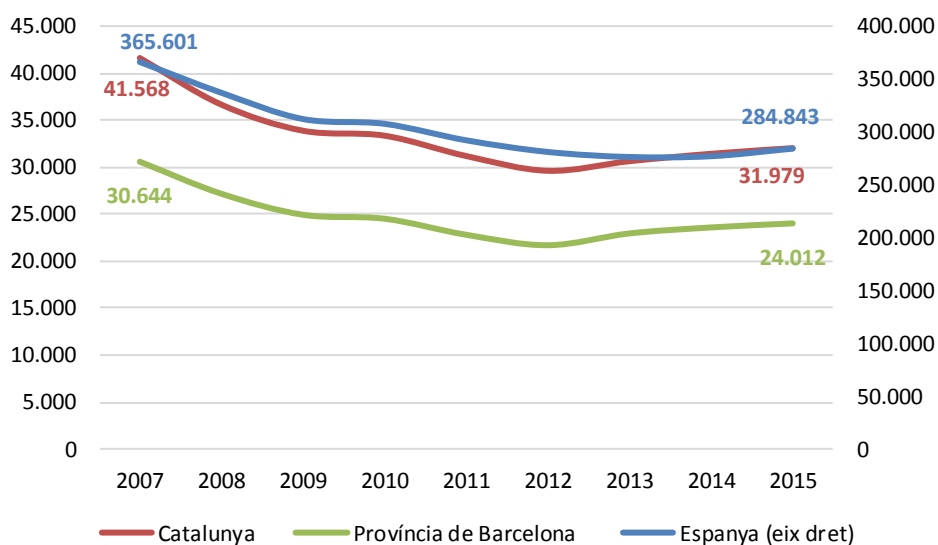
Gràfic 13. Treballadors societats laborals de la província de Barcelona, Catalunya i Espanya, 2007-2015

Font: Elaboració a partir del Anuario de estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social

El conjunt de treballadors de cooperatives del règim general i societats laboral de la província de Barcelona és l'àmbit que menys ha disminuït, un 21,6% (dels 30.644 treballadors de cooperatives i societats laborals l'any 2007 a les 24.012 l'any 2015). En segon lloc, Espanya ha disminuït un 22,1% (dels 365.601 treballadors de cooperatives i societats laborals l'any 2007 a les 284.843 l'any 2015). Finalment, Catalunya és la que més disminueix amb un 23,1% (dels 41.568 treballadors de cooperatives i societats laborals l'any 2007 a les 31.979 l'any 2015) (vegeu Gràfic 14).

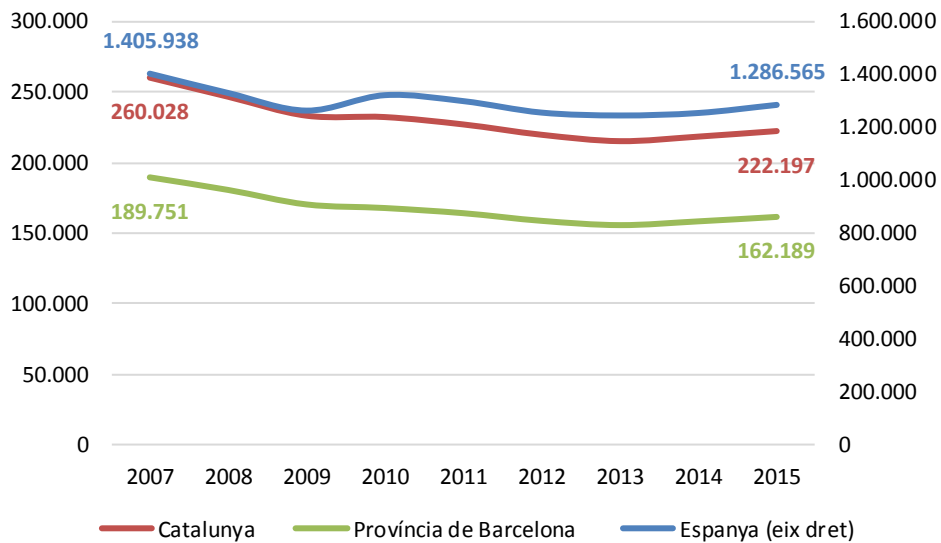
Gràfic 14. Treballadors cooperatives del règim general i societats laborals de la província de Barcelona, Catalunya i Espanya, 2007-2015

Font: Elaboració a partir del Anuario de estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social

Si s'analitza l'evolució de les empreses registrades al règim general de la Seguretat Social (RGSS) s'observa que la disminució no ha estat tan intensa com pel conjunt de cooperatives del règim general i societats laborals. De fet el nombre d'empreses registrades ha disminuït a tots els àmbits entre el 2008 i el 2013 per tornar a créixer a partir del 2014. Tot i la incipient recuperació, durant el període 2007-2015 el nombre d'empreses de la província de Barcelona i de Catalunya s'ha reduït en ambdós casos un 14,5% (Barcelona ha passat de les 189.751 empreses el 2007 a les 162.189 i el 2015 i Catalunya ha passat de les 260.028 empreses al les 222.197 pels mateixos anys). En canvi a Espanya la reducció ha estat menor (del 8,5%) i ha passat de tenir 1.405.938 empreses el 2007 a 1.286.565 empreses el 2015 (vegeu **¡Error! No se encuentra el origen de la referencia.**).

Gràfic 15. Empreses registrades al RGSS de la província de Barcelona, Catalunya i Espanya, 2007-2015

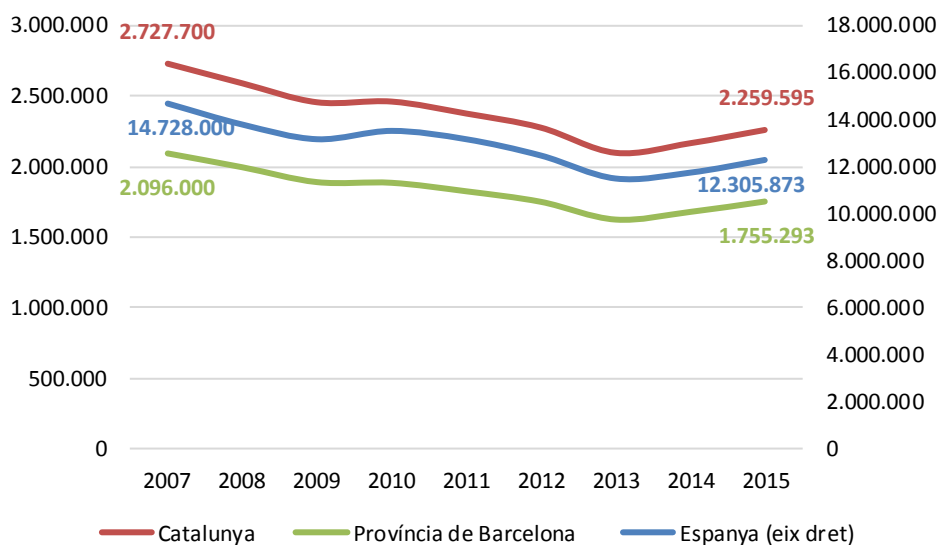

Nota: Dades 2007-2009 Régimen General y Régimen Especial de la Minería del Carbón, Dades 2010-2015 Regímenes General, Minería del Carbón, Mar (cuenta ajena) y Agrario.

Font: Elaboració a partir del Anuario de estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social

Pel que fa a l'evolució dels treballadors afiliats al RGSS, segueixen un comportament similar al de les empreses, és a dir, entre el anys 2008 i 2013 disminueix l'ocupació per a partir de 2014 tornar a créixer de forma cada cop més intensa si bé encara no ha recuperat els nivells d'ocupació previs a la crisi econòmica. Tot i aquest repunt de l'ocupació, durant el període 2007-2015 la disminució de l'ocupació ha estat del 16,3% en el cas de la província de Barcelona (ha passat dels 2.096.000 treballadors el 2007 al 1.755.293 el 2015) i del 16,4% en el cas d'Espanya (ha passat dels 14.728.000 treballadors el 2007 als 12.305.873 el 2015). En canvi a Catalunya la reducció ha estat més gran, del 17,2% (passant dels 2.727.700 treballadors el 2007 als 2.259.595 el 2015) (vegeu **¡Error! No se encuentra el origen de la referencia.**).

Gràfic 16. Treballadors afiliats al RGSS de la província de Barcelona, Catalunya i Espanya, 2007-2015

Nota: Dades 2007-2009 Régimen General y Régimen Especial de la Minería del Carbón, Dades 2010-2015 Regímenes General, Minería del Carbón, Mar (cuenta ajena) y Agrario.

Font: Elaboració a partir del Anuario de estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social

A mode de resum, si s'analitza l'evolució del 2007 al 2015 entre el nombre de treballadors afiliats al RGSS amb el nombre de treballadors de cooperatives del règim general i societats laborals s'observa que comparativament les cooperatives han tingut el millor comportament. Concretament, pel cas de la província de Barcelona els treballadors de cooperatives són els que menys han disminuït, un 13,9%, mentre que el nombre de treballadors afiliats al RGSS han disminuït en un 16,3%. Els treballadors en societats laborals són els que han tingut una pitjor evolució, ja que la disminució ha estat del 41%. Aquest fet provoca que el conjunt de treballadors en cooperatives i societats laborals disminueixi un 21,6% i per tant, sigui un percentatge de caiguda superior al dels treballadors afiliats al RGSS.

En el cas de l'evolució del 2007 al 2015, entre el nombre d'empreses de RGSS i el nombre de cooperatives i societats laborals, les primeres tenen un millor comportament que les altres. En concret per la província de Barcelona, el nombre d'empreses registrades ha disminuït un 14,5% entre el 2007 i el 2015, mentre que la disminució del nombre de cooperatives és el doble d'aquestes, un 36,5% en el mateix període de temps. Però són les societats laborals les que han tingut una pitjor evolució, ja que la disminució ha estat del 49,3%. En conjunt, les cooperatives i les societats laborals han disminuït un 42,3% i per tant és un percentatge molt superior al de les empreses registrades.

Aquesta situació no és exclusiva de la província de Barcelona sinó que també s'observa pel conjunt de Catalunya i per Espanya tal i com es pot observar en la **¡Error! No se encuentra el**

origen de la referència. Cal destacar com ja s'ha comentat anteriorment que només s'ha tingut en compte l'evolució de les cooperatives de règim general ja que les dades de cooperatives del règim dels autònoms només esta disponible a partir de 2015. Per tant, la manca d'informació de les cooperatives del règim dels autònoms no permet afirmar si el comportament d'aquestes ha estat pitjor o millor.

Taula 5. Comparació entre les empreses del RGSS i els seus treballadors amb les cooperatives i societats laborals i els seus treballadors a la província de Barcelona, Catalunya i Espanya, en valor absolut i en % , 2007-2015

Àmbit	Indicador	2007	2015	Variació	Variació
				2007-2015	2007-2015 (en %)
Província de Barcelona	Treballadors RGSS	2.096.000	1.755.293	-340.707	-16,3
	Treballadors Cooperatives	21.854	18.824	-3.030	-13,9
	Treballadors Societats Laborals	8.790	5.188	-3.602	-41,0
	Treballadors Cooperatives i Societats Laborals	30.644	24.012	-6.632	-21,6
	Empreses RGSS	189.751	162.189	-27.562	-14,5
	Cooperatives	1.499	952	-547	-36,5
	Societats Laborals	1.332	675	-657	-49,3
	Cooperatives i Societats Laborals	2.831	1.627	-1.204	-42,5
	Treballadors RGSS	2.727.700	2.259.595	-468.105	-17,2
	Treballadors Cooperatives	30.734	25.881	-4.853	-15,8
Catalunya	Treballadors Societats Laborals	10.834	6.098	-4.736	-43,7
	Treballadors Cooperatives i Societats Laborals	41.568	31.979	-9.589	-23,1
	Empreses RGSS	260.028	222.197	-37.831	-14,5
	Cooperatives	2.299	1.503	-796	-34,6
	Societats Laborals	1.779	883	-896	-50,4
	Cooperatives i Societats Laborals	4.078	2.386	-1.692	-41,5
	Treballadors RGSS	14.728.000	12.305.873	-2.422.127	-16,4
	Treballadors Cooperatives	240.817	220.359	-20.458	-8,5
	Treballadors Societats Laborals	124.784	64.484	-60.300	-48,3
	Treballadors Cooperatives i Societats Laborals	365.601	284.843	-80.758	-22,1
Espanya	Empreses RGSS	1.405.938	1.286.565	-119.373	-8,5
	Cooperatives	15.524	11.956	-3.568	-23,0
	Societats Laborals	19.737	10.313	-9.424	-47,7
	Cooperatives i Societats Laborals	35.261	22.269	-12.992	-36,8

Font: Elaboració a partir del Anuario de estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social

3.3 Anàlisi de l'àmbit de l'ESS i els sectors de l'ESS agregats a l'AMB

3.3.1 Registre General de Cooperatives i Registre Administratiu de Societats Laborals

La Generalitat de Catalunya disposa d'un Registre General de Cooperatives i un Registre Administratiu de Societats Laborals. D'acord amb els articles 17 a 21 de la Llei 12/2015 del 9 de Juliol, de cooperatives, al Registre és on s'ha de presentar la sol·licitud per obtenir una denominació social de cooperativa (primer tràmit per a la constitució), la inscripció per constituir una cooperativa de segon grau, una secció de crèdit de cooperativa, una cooperativa sanitària, una cooperativa d'assegurances, una federació o confederació de cooperatives o un grup cooperatiu. També s'han de presentar per al seu dipòsit, els comptes anuals i les auditories de comptes de les cooperatives de primer grau obligades a auditar i els comptes anuals de les cooperatives de segon grau, federacions i confederació.

A més de la constitució de la cooperativa de segon grau, federació o confederació, etc. s'han de presentar en aquest registre tots els actes que afecten aquestes entitats: modificació d'estatuts, canvi de domicili, canvi de càrrecs, atorgament de poders, delegacions de facultats en membres del consell rector, nomenaments o cessaments de directors generals o de la secció de crèdit, creació i baixa de seccions de crèdit, la dissolució i el nomenament de liquidadors, la fusió o l'escissió, la transformació de cooperativa en una altra societat, la liquidació de la societat i els comptes anuals.

D'una altra banda, en el Registre Administratiu de Societats Laborals és on s'inscriuen les societats laborals per tal de constituir-se com a tals. Un cop constituïda una societat laboral, sigui una societat limitada laboral o bé una societat anònima laboral, la legislació vigent estableix una sèrie d'actes que formen part de l'activitat de la societat i que resulten d'obligada inscripció al Registre Administratiu de Societats Laborals i amb caràcter previ a la inscripció al Registre Mercantil: transformació, modificació d'estatuts socials, canvi de domicili, canvi de denominació social, canvi/ampliació objecte social, transmissió d'accions o participacions quan s'alteren els límits per obtenir la condició de laboral, transformació de SLL en SAL i de SAL a SL, pèrdua de la condició de laboral, dissolució, liquidació, dissolució i liquidació, fusió o escissió i augment/disminució de capital.

L'inconvenient del Registre General de Cooperatives i el Registre Administratiu de Societats Laborals és que els canvis en els estats de les empreses ja registrades no s'actualitzen, de manera que apareixen al registre empreses en actiu juntament amb d'altres que han cessat la seva

activitat. D'una altra banda, el registre oficial informa del nombre de socis/es de les cooperatives i societats laborals però no del nombre de treballadors/ores. Aquest fet dificulta obtenir una imatge acurada de la situació de l'ESS a l'AMB i de la seva importància relativa en el mercat de treball metropolità. Per aquest motiu, si es pretén portar a terme una anàlisi quantitativa, cal completar aquestes dades amb informació prevenient d'altres fonts.

3.3.2 Construcció de la base de dades d'ESS a l'AMB

Per tal de disposar d'un conjunt de dades representatives de la situació actual de l'ESS a l'AMB, s'han comparat les societats incloses en els registres de la Generalitat amb les que conté la base de dades SABI (Sistema d'Anàlisi de Balanços Ibèrics⁴) a partir del codi d'identificació CIF. Els resultats d'aquest creuament de bases de dades es poden observar en la Taula 6. Segons els registres de la Generalitat, a l'AMB es comptabilitzen 1.631 cooperatives i 2.205 societats laborals. El creuament amb les dades del SABI, no obstant això, redueix les observacions a 957 cooperatives i 813 societats laborals, és a dir, un 58,7% i 36,9% del total, respectivament. Si bé es tracta d'un percentatge reduït, la possibilitat d'obtenir una base de dades actualitzada i amb informació complementària justifiquen la realització d'aquest creuament.

⁴ El SABI és una base de dades que conté informació comptable i financera molt detallada d'empreses situades a Espanya i Portugal. El principal avantatge d'utilitzar aquesta base de dades és que ofereix informació actualitzada setmanalment així com informació econòmica i financera complementària a la que es pot trobar en el registre oficial de la Generalitat.

Taula 6. Societats Laborals i Cooperatives (i tipus de cooperatives) inscrites al registre oficial de la Generalitat de Catalunya i correspondència amb la base de dades SABI

	Registre oficial	SABI	% registre
Societats Laborals	2.205	813	36,9
Cooperatives	1.631	957	58,7
Agràries	20	13	65,0
Consumidors i usuaris	46	30	65,2
Ensenyament	45	36	80,0
Consumidors i usuaris	5	5	100,0
Treball associat	39	30	76,9
Mixtes	1	1	100,0
Habitatges	41	15	36,6
Sanitàries	1	1	100,0
Serveis	115	85	73,9
Altres serveis	90	64	71,1
Transport	25	21	84,0
Treball associat	1.313	736	56,1
Altres treball associat	1.302	729	56,0
Transport	11	7	63,6
Integrals	22	14	63,6
Mixtes	9	4	44,4
Integració Social	5	5	100,0
Consumidors i Usuaris i Treball Associat	8	5	62,5
Confederació de Cooperatives	1	1	100,0
Federacions de Cooperatives	6	6	100,0
Cooperativa de Segon Grau	18	14	77,8
Grups Cooperatius	3	-	-
Desconegut	-	6	-

Font: Elaboració a partir del Registre General de Cooperatives, Registre Administratiu de Societats Laborals, Generalitat de Catalunya, i SABI.

3.3.3 Dades generals agregades

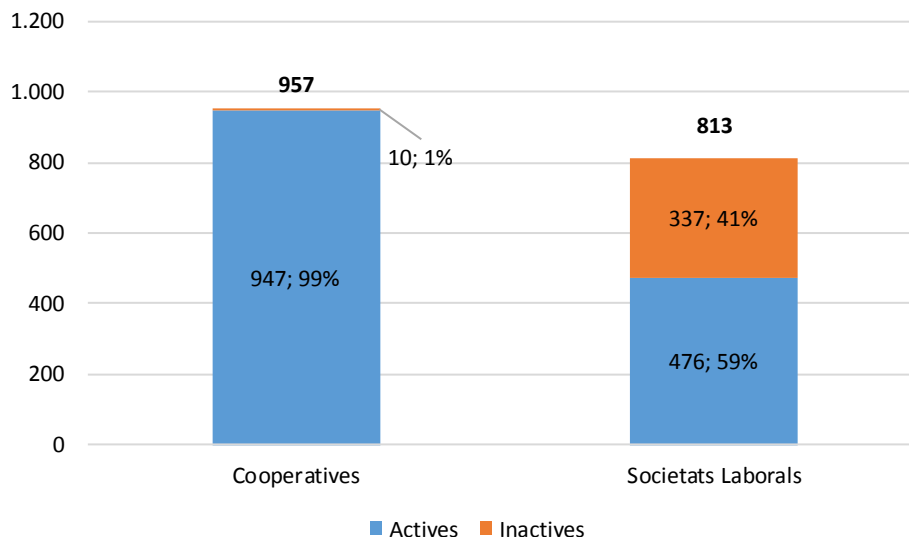
A partir del creuament entre el registre oficial de la Generalitat amb la base de dades SABI, es procedeix a l'anàlisi quantitativa de l'ESS a l'AMB. Tanmateix, cal recordar que el conjunt de l'ESS no es limita a les cooperatives i les societats laborals sinó que inclou una varietat d'iniciatives més àmplia i heterogènia. Si bé, les úniques dades registrades, disponibles i actualitzades són les que s'analitzen a continuació, que corresponen a les cooperatives i societats laborals, en l'apartat següent s'adreça la qüestió de la resta d'iniciatives de l'ESS.

Cooperatives i Societats laborals segons estat (actives/inactives)

Un aspecte rellevant a tenir en compte en aquest tipus d'anàlisi és l'estat actual de la societat. És a dir, cal conèixer si les societats es troben en funcionament (actives) o si han deixat de realitzar la activitat econòmica (inactives). A data de maig de 2016, 947 de les 957 cooperatives estan en actiu mentre només 476 de les 813 societats laborals ho estan. Les 10 cooperatives i

337 societats laborals inactives representen l'1% i el 41% del total de cada categoria, respectivament (vegeu el Gràfic 17).

Gràfic 17. Societats laborals i cooperatives a l'AMB segons estat; Maig de 2016

Font: Elaboració a partir del Registre General de Cooperatives, Registre Administratiu de Societats Laborals, Generalitat de Catalunya, i SABI.

Cooperatives i Societats laborals als municipis de l'AMB

El 54,2% de les societats laborals actives i el 60,4% de les cooperatives actives de l'AMB es situen dins del municipi de Barcelona mentre que la resta de municipis concentren, de mitjana l'1% del total. Tanmateix, cal destacar els municipis de Montgat, Badalona, Cornellà de Llobregat i Sant Cugat del Vallès ,per aquest ordre ja que, després de Barcelona, són els municipis amb major presència de societats laborals i cooperatives (vegeu la Taula 7).

Taula 7. Societats laborals i cooperatives als municipis de l'AMB, segons estat; Maig 2016

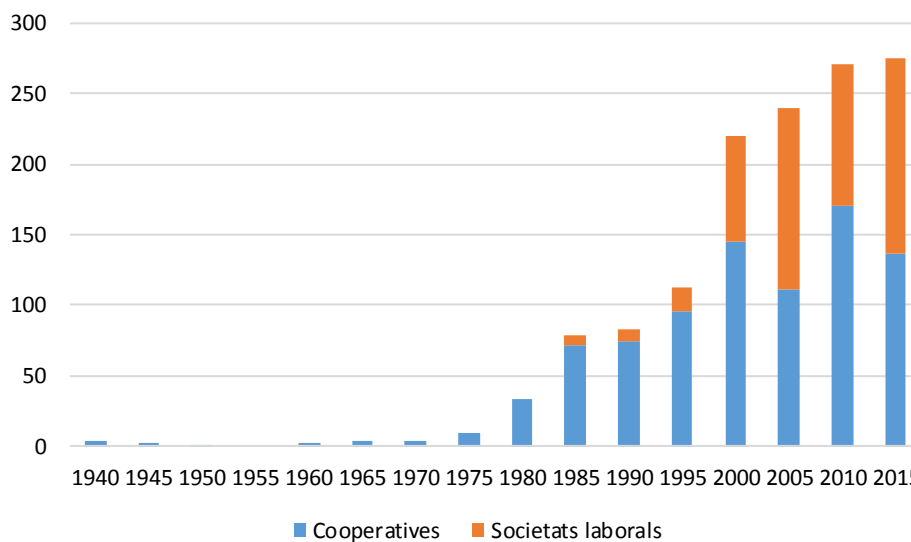
	Societats Laborals			Cooperatives		
	Actives	Inactives	% AMB (actives)	Actives	Inactives	% AMB (actives)
Badalona	31	19	6,5	45	1	4,8
Badia del Vallès	1	1	0,2			0,0
Barbera del Vallès	13	7	2,7	14		1,5
Barcelona	258	166	54,2	572	4	60,4
Begues	1	1	0,2	1		0,1
Castellbisbal	7	2	1,5	5		0,5
Castelldefels	10	7	2,1	13		1,4
Cerdanyola del Vallès	6	8	1,3	9		1,0
Cervelló		1	0,0	3		0,3
Corbera de Llobregat	3	4	0,6			0,0
Cornellà de Llobregat	15	13	3,2	21	1	2,2
Esplugues de Llobregat	5	2	1,1	1		0,1
Gavà	3	4	0,6	9		1,0
Hospitalet de Llobregat, l'		8	0,0	11		1,2
Molins de Rei	2	9	0,4	11		1,2
Montcada i Reixac	3		0,6			0,0
Montgat	34	17	7,1	64		6,8
Pallejà	5	3	1,1	9	1	1,0
Palma de Cervelló, la	10	6	2,1	19		2,0
Papiol, el	3		0,6	3		0,3
Prat de Llobregat, el	2	2	0,4	3		0,3
Ripollet	4	6	0,8	14		1,5
Sant Adrià de Besos	4	2	0,8	9		1,0
Sant Andreu de la Barca	2	3	0,4	8	1	0,8
Sant Boi de Llobregat	4	8	0,8	20		2,1
Sant Climent de Llobregat		2	0,0	1		0,1
Sant Cugat del Vallès	15	6	3,2	22	1	2,3
Sant Feliu de Llobregat	6	7	1,3	11		1,2
Sant Joan Despí	5	3	1,1	8		0,8
Sant Just Desvern		1	0,0	3	1	0,3
Sant Vicenç dels Horts	9	4	1,9	4		0,4
Sta Coloma de Cervelló	2		0,4	3		0,3
Sta Coloma de Gramenet	6	6	1,3	15		1,6
Tiana	1		0,2			0,0
Torrelles de Llobregat			0,0	1		0,1
Viladecans	6	9	1,3	15		1,6
Total AMB	476	337	100	947	10	100

Font: Elaboració a partir del Registre General de Cooperatives, Registre Administratiu de Societats Laborals, Generalitat de Catalunya, i SABI.

Cooperatives i Societats laborals segons any de constitució

Als municipis de l'AMB existeixen 3 cooperatives que es van constituir abans de 1940⁵, la més antiga de les quals es va constituir el 7 de desembre de 1892 (Cooperativa de consum La Amistad Martinense). Fins la dècada de 1970 es van constituir poques cooperatives més. A partir de 1980 però, el nombre de cooperatives constituïdes a l'AMB es dispara. Fins l'any 2000 el nombre de cooperatives constituïdes augmenta de forma continuada (vegeu el Gràfic 18). A partir de l'any 2000 si bé el nombre de cooperatives constituïdes quinquennalment supera les 100, el creixement no és constant si no que fluctua entre les 111 i les 170, durant el període 2005-2010. La cooperativa més recent, a l'espera del tancament de l'exercici 2016, es va constituir l'1 de novembre de 2015 (Enclau Espais Integrals SCCL). Pel que fa a les societats laborals, la seva existència és més recent ja que la més antiga es va constituir el 24 de maig de 1982 (Fotomecanica Jeba SLL) i la més nova l'1 d'octubre de 2015 (Nueva Etapa FF2015 SLL). Fins l'any 2000 es van constituir un total de 32 societats laborals i a partir d'aquest any el nombre de societats laborals constituïdes quinquennalment es dispara. Durant el quinquenni 2000-2005 es van constituir 75 societats laborals i en els quinquennis següents el nombre supera les 100 societats.

Gràfic 18. Cooperatives i societats laborals actives a l'AMB segons any de constitució

Font: Elaboració a partir del Registre General de Cooperatives, Registre Administratiu de Societats Laborals, Generalitat de Catalunya, i SABI.

⁵ En 84 de les 947 cooperatives en actiu no s'ha pogut determinar l'any de constitució.

Cooperatives segons tipologia

Segons la tipologia, les cooperatives de treball associat són les més nombroses (vegeu la Taula 8), amb 736 cooperatives que representen el 77% del total. Les cooperatives de treball associat inclouen un subgrup de cooperatives del tipus Transport. Aquestes són un total de 7 i representen el 0,7% del total. A continuació, si bé a gran distància, les cooperatives de serveis, que sumen 85 en total i representen un 8,9%, ocupen la segona posició. Entre les cooperatives de serveis es distingeix també un subgrup de cooperatives del tipus Transport que sumen un total de 21 (2,2%). Les cooperatives d'Ensenyament, en tercera posició, són 36 en total i representen el 3,8%. Dins d'aquesta tipologia de cooperatives es distingeixen tres subgrups: de treball associat (30; 3,1%), de consumidors i usuaris (5; 0,5%) i mixtes (1; 0,1%). A continuació, les cooperatives de Consumidors i usuaris, amb un total de 30, representen el 3,1% del total. La resta de tipologies de cooperatives (Habitatges, Integrals, Agràries i Sanitàries) compten amb 15 o menys cooperatives cadascuna i representen en conjunt el 4,5% del total. Addicionalment, segons la base de dades SABI, existeixen a l'AMB una Confederació de cooperatives, 6 Federacions de cooperatives i 14 Cooperatives de segon grau.

Taula 8. Cooperatives actives a l'AMB segons tipus de cooperativa, nombre total i % sobre el total; Maig de 2016

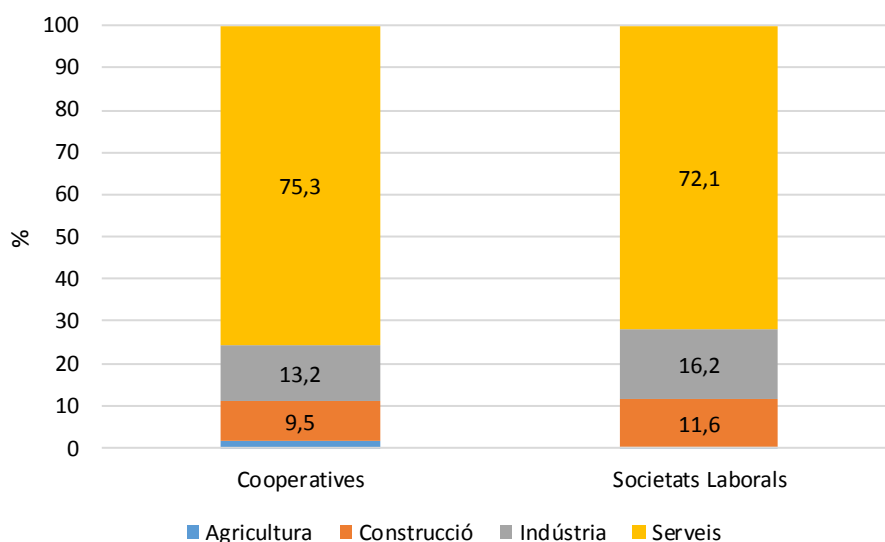
		Cooperatives	% total
Agràries		13	1,4
Consumidors i usuaris		30	3,1
Ensenyament	Consumidors i usuaris	5	0,5
	Treball associat	30	3,1
	Mixtes	1	0,1
Habitatges		15	1,6
Sanitàries		1	0,1
Serveis	Altres serveis	64	6,7
	Transport	21	2,2
Treball associat	Altres treball associat	729	76,2
	Transport	7	0,7
	Mixtes	4	0,4
Integrals	Integració Social	5	0,5
	Consumidors i usuaris i treball associat	5	0,5
Confederació de Cooperatives		1	0,1
Federacions de Cooperatives		6	0,6
Cooperativa de Segon Grau		14	1,5
Desconegut		6	0,6

Font: Elaboració a partir del Registre General de Cooperatives, Registre Administratiu de Societats Laborals, Generalitat de Catalunya, i SABI.

Cooperatives i Societats laborals segons sector d'activitat econòmica

Més del 75% de les cooperatives i el 72% de les societats laborals actives incloses en la base de dades de l'estudi es dediquen a activitats relacionades amb el sector serveis, com és d'esperar en una economia urbana com la de l'AMB (vegeu el Gràfic 19). A continuació el sector de la indústria representa el 13% de les cooperatives i el 16% de les societats laborals. El sector de la construcció, a 4 i 5 punts percentuals de diferència, respectivament, se situa en la tercera posició. Finalment, el sector de l'agricultura representa únicament l'1,7% de les cooperatives i és pràcticament inexistent entre les societats laborals, amb el 0,2%.

Gràfic 19. Cooperatives i societats laborals a l'AMB segons sector d'activitat econòmica, en %; Maig de 2016

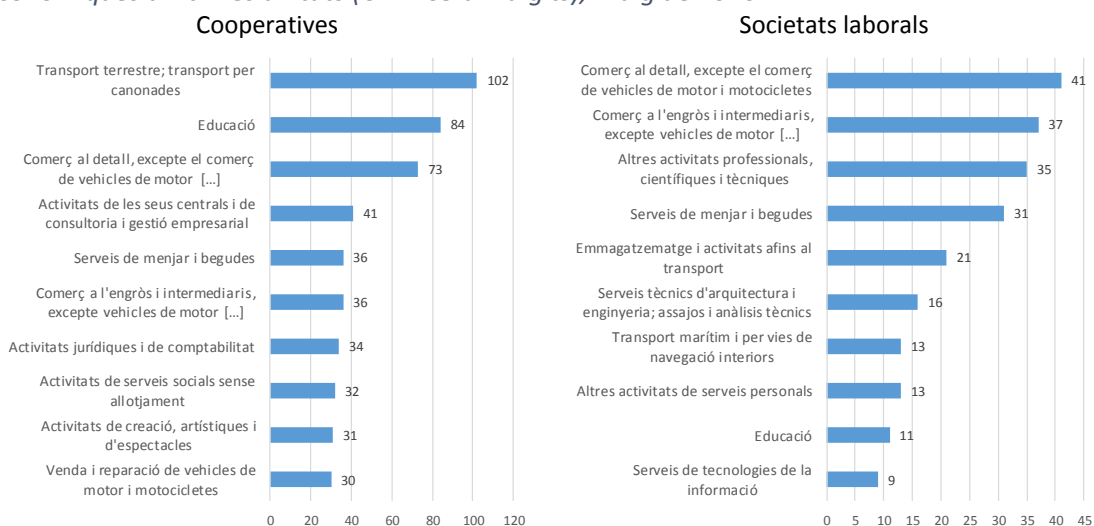
Font: Elaboració a partir del Registre General de Cooperatives, Registre Administratiu de Societats Laborals, Generalitat de Catalunya, i SABI.

Si analitzem la composició sectorial de les cooperatives dedicades a activitats de serveis, només 10 activitats concentren el 70% de les cooperatives de serveis (499 cooperatives que representen el 53% del total de cooperatives). El *Transport* és l'activitat que desenvolupen la majoria de les cooperatives de l'AMB dedicades al sector serveis, concretament, 102 cooperatives d'un total de 713 (14%)s'hi dediquen (vegeu el Gràfic 20). Entre les activitats relacionades amb el transport s'hi contemplen les relacionades amb el transport de persones (taxis i ambulàncies), el transport de mercaderies i serveis de mudances. A continuació, 84 cooperatives es dediquen a activitats relacionades amb l'*Educació*. Aquest grup representa el 12% de les cooperatives dins del sector serveis i inclou escoles bressol, d'educació primària i secundària, auto-escoles, acadèmies de llengües i altres activitats de serveis a aquest sector. Les

activitats relacionades amb el *Comerç al detall*⁶ es troben en tercer lloc, amb un total de 73 cooperatives que representen el 10% del sector serveis. Les altres set activitats més destacades són les *Activitats de les seus centrals i de consultoria i gestió empresarial*; *Serveis de menjar i begudes*; *Comerç a l'engròs*; *Activitats jurídiques i de comptabilitat*; *Activitats de serveis socials sense allotjament*; *Activitats de creació artística i d'espectacles* i *Venda i reparació de vehicles de motor i motocicletes*.

Pel que fa a les Societats laborals dedicades a serveis, s'observa una concentració sectorial semblant ja que les 10 activitats principals agrupen el 66% del total (227 societats laborals que representen el 48% del total). A diferència de les cooperatives, la principal activitat que desenvolupen les societats laborals dedicades als serveis de l'AMB és el comerç: 41 societats es dediquen al *Comerç al detall*(8,6%) i 37 al *Comerç a l'engròs*(7,8%). A continuació, 35 societats es dediquen a un tercer grup d'activitats que s'engloben dins l'epígraf d'*Altres activitats, professionals, científiques i tècniques*(7,4%). Les activitats relacionades amb els *Serveis de menjar i begudes* es troben en quarta posició (31 societats i 6,5%) i a continuació amb un pes inferior al 5% l'*Emmagatzematge i activitats afins al transport*; els *Serveis tècnics d'arquitectura i enginyeria*; el *Transport marítim i per vies de navegació interior*; *Altres activitats de serveis personals* i els *Serveis de tecnologies de la informació*.

Gràfic 20. Cooperatives i Societats laborals actives en el sector serveis de l'AMB, 10 activitats econòmiques amb més unitats (CNAE09 a 2 dígit), Maig de 2016

Font: Elaboració a partir del Registre General de Cooperatives, Registre Administratiu de Societats Laborals, Generalitat de Catalunya, i SABI.

⁶ El comerç al detall inclou un ampli ventall d'especialitzacions que van des del comerç de productes alimentaris i begudes fins a la venda ambulants, el comerç en establiments especialitzats de material mèdic i ortopèdic, calçat i vestit o combustibles per automòbils, per posar alguns exemples.

Nombre de treballadors/ores

Com s'ha comentat a l'inici d'aquesta secció, un dels inconvenients de les dades obtingudes del registre general de cooperatives i societats laborals és que no informa sobre el nombre de treballadors/ores per empresa. La base de dades SABI sí que inclou aquesta variable, tanmateix els camps corresponents es troben buits en molts casos de manera que la informació no pot ser representativa de la realitat de l'ESS a l'AMB. Concretament, es recull informació sobre el nombre de treballadors/ores en només 38 de les 947 cooperatives actives i 306 de les 476 societats laborals de la base de dades.

Tenint en compte les limitacions indicades, la Taula 9 mostra el nombre mitjà anual de treballadors/ores registrats per les cooperatives i societats laborals de l'AMB segons sector d'activitat econòmica.

Taula 9. Treballadors en cooperatives i societats laborals actives de l'AMB segons sector d'activitat econòmica, mitjana anual 2010-2015

	Cooperatives	% Total	Societats Laborals	% Total
Agricultura	26	0,6		
Construcció	10	0,2	190	7,8
Indústria	164	4,1	543	22,4
Serveis	3.795	94,5	1.689	69,7
Desconegut	22	0,5		
Total	4.017	100	2.423	100

Font: Elaboració a partir del Registre General de Cooperatives, Registre Administratiu de Societats Laborals, Generalitat de Catalunya, i SABI.

3.4 Altres iniciatives de ESS a l'AMB. Qüestionari per les entrevistes.

Les altres iniciatives de l'ESS inclou un grup heterogeni d'iniciatives com ara les associacions i fundacions del tercer sector social, les mutualitats, les EI i les CET, les finances ètiques, els equipaments de gestió comunitària, els grups de consum agroecològic, els mercats d'intercanvi i bancs del temps, i els horts urbans. Com s'ha comentat al principi de l'apartat 3, la manca d'un registre sistematitzat de totes aquestes iniciatives fa necessari recollir directament les dades. Per aquest motiu s'ha dissenyat un qüestionari que, en una fase successiva del present treball, s'haurà de presentar als responsables municipals d'aquest àmbit.

El qüestionari proposat conté preguntes de caire quantitatiu però també qualitatiu i està dividit en quatre blocs (a més d'un primer de dades personals de l'entrevistat). En el primer bloc es

pregunta per les polítiques municipals de promoció de l'Economia Social i Solidària del municipi. En el segon bloc es pregunta per l'entorn cooperatiu del municipi, seguit d'un tercer bloc dedicat a l'obtenció d'Informació sobre les cooperatives, societats laborals i iniciatives d'economia comunitària del municipi. Finalment, en el quart bloc es pregunta per les ESS i la Dimensió Metropolitana.

A continuació es presenta el model de qüestionari dividit en quatre blocs i amb les seves preguntes detallades.

Qüestionari sobre l'Economia Social i Solidària (ESS)

Aquest qüestionari forma part d'un estudi realitzat per l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (IERMB) i La Ciutat Invisible SCCL per encàrrec de l'Àrea Metropolitana de Barcelona sobre l'Economia Social i Solidària a l'entorn metropolità. L'objectiu del qüestionari és obtenir informació quantitativa i qualitativa de les polítiques municipals de promoció de l'Economia Social i Solidària als municipis de l'AMB així com la seva dimensió metropolitana. Gràcies per avançar per la vostra col·laboració.

Dades de contacte

El vostre nom i cognoms
Nom del municipi
El vostre departament
El vostre càrrec
Adreça de correu electrònic de contacte
Telèfon de contacte

Polítiques municipals de promoció de l'Economia Social i Solidària (ESS)

A1. Des del vostre Ajuntament, promoueu el cooperativisme i el conjunt de l'ESS?

- Sí
- No
- NS/NC

En cas afirmatiu en quines àrees s'implementa aquesta promoció?

A2. Disposeu d'algun organisme específic de promoció del cooperativisme i l'ESS?

- Sí
- No
- NS/NC

En cas afirmatiu quin és aquest organisme?

A3. Disposeu d'algun registre municipal d'Iniciatives d'ESS?

- Sí
- No
- NS/NC

A4. Heu elaborat algun pla estratègic específic de promoció de l'ESS?

- Sí
- No

- NS/NC

En cas afirmatiu com es diu el pla estratègic? és públic?

A5. Heu creat algun espai participat (consell, etc) on coproduir les polítiques amb els actors de l'ESS? *

- Sí
- No
- NS/NC

En cas afirmatiu, quin espai i amb quins actors?

A6. Quin tipus de polítiques municipals de promoció de l'ESS desenvolupeu?

- Formació
- Finançament
- Esdeveniments (Fires, setmanes de l'ESS, etc.)
- Campanyes de comunicació social
- Assessorament
- Acompanyament (incubadores, llançadores, etc.)
- Altres:

A7. En el vostre Ajuntament, es presten serveis públics municipals (recollida dels residus, gestió d'equipaments, etc.) a través d'iniciatives de l'ESS?

- Sí
- No
- NS/NC

En cas afirmatiu, quins?

A8. Impulseeu les clàusules socials i mediambientals per a una compra pública responsable?

- Sí
- No
- NS/NC

A9. Disposeu d'algun equipament de referència que promogui i aculli iniciatives de l'ESS?

- Sí
- No
- NS/NC

En cas afirmatiu, quin equipament?

A10. Heu cedit infraestructures públiques (sòl urbà, locals, zones periurbanes, naus...) per a iniciatives de l'ESS?

- Sí
- No
- NS/NC

A11. Treballeu amb alguna entitat de les Finances Ètiques i Solidàries o amb cooperatives de crèdit? (FIARE, Triodos, Coop57, OikoCredit,...)

- Sí
- No
- NS/NC

A12. Teniu quantificat la part del pressupost municipal anual que es dedica a la promoció de l'ESS?

- Sí
- No
- NS/NC

En cas afirmatiu, podríeu indicar quin percentatge del pressupost municipal anual es dedica a la promoció de l'ESS?

Informació sobre les cooperatives, societats laborals i iniciatives d'economia comunitària del municipi

B1. Quantes cooperatives en actiu hi ha al municipi? De quin tipus són? (vegeu nota)

	No n'hi ha	d'1 a 5	de 6 a 10	d'11 a 20	Més de 20	No ho sap
Cooperatives de treball						
Cooperatives de consumidors i usuaris						
Cooperatives d'habitatge						
Cooperatives d'ensenyament						
Cooperatives de serveis						
Cooperatives agràries						
Grups cooperatius						

*Nota: En cas que aquests intervals no s'adaptin a la realitat del municipi, especifiqueu quantes cooperatives i de quins tipus.

B2. Quants socis hi ha en aquestes cooperatives? (*vegeu nota)

	No n'hi ha	d'1 a 5	de 6 a 10	d'11 a 20	Més de 20	No ho sap
Cooperatives de treball						
Cooperatives de consumidors i usuaris						
Cooperatives d'habitatge						
Cooperatives d'ensenyament						
Cooperatives de serveis						
Cooperatives agràries						
Grups cooperatius						

*Nota: En cas que aquests intervals no s'adaptin a la realitat del municipi, especifiqueu quants socis en les diferents cooperatives segons el tipus.

B3. Quants treballadors assalariats hi ha en aquestes cooperatives? (*vegeu nota)

	No n'hi ha	d'1 a 5	de 6 a 10	d'11 a 20	Més de 20	No ho sap
Cooperatives de treball						
Cooperatives de consumidors i usuaris						
Cooperatives d'habitatge						
Cooperatives d'ensenyament						
Cooperatives de serveis						
Cooperatives agràries						
Grups cooperatius						

*Nota: En cas que aquests intervals no s'adaptin a la realitat del municipi, especifiqueu quants treballadors assalariats en les diferents cooperatives segons el tipus.

B4. Quantes societats laborals (Societat Limitada Laboral-SLL o Societat Anònima Laboral-SAL) hi ha al municipi?

Aquestes societats laborals en quins sectors econòmics es concentren? (*vegeu nota)

	No n'hi ha	d'1 a 5	de 6 a 10	d'11 a 20	Més de 20	No ho sap
Agricultura						
Indústria						
Construcció						
Serveis						

*Nota: En cas que aquests intervals no s'adaptin a la realitat del municipi, especifiqueu quantes societats laborals i en quins sectors.

B5. Quants socis tenen aquestes societats laborals i en quins sectors econòmics es troben? (*vegeu nota)

	No n'hi ha	d'1 a 5	de 6 a 10	d'11 a 20	Més de 20	No ho sap
Agricultura						
Indústria						
Construcció						
Serveis						

*Nota: En cas que aquests intervals no s'adaptin a la realitat del municipi, especifiqueu quants socis per sectors.

B6. Quants treballadors assalariats tenen aquestes societats laborals i en quins sectors econòmics es troben? (*vegeu nota)

	No n'hi ha	d'1 a 5	de 6 a 10	d'11 a 20	Més de 20	No ho sap
Agricultura						
Indústria						
Construcció						
Serveis						

*Nota: En cas que aquests intervals no s'adaptin a la realitat del municipi, especifiqueu quants treballadors assalariats per sectors.

B7. En el vostre municipi, existeixen iniciatives dels següents tipus? Quantes? (*vegeu nota)

	No n'hi ha	d'1 a 5	de 6 a 10	d'11 a 20	Més de 20	No ho sap
Iniciatives del Tercer Sector Social (associacions i fundacions amb activitat econòmica sense ànim de lucre)						
Centres Especials de Treball o Empreses d'Inserció						
Mutualitats de Previsió Social						
Grups locals de Finances Ètiques, de la XES, de Som Energia, Fiare o similars						
Fires d'Economia Social i Solidària o Mercats Socials						
Equipaments socials (públics o autogestionats) de gestió comunitària						
Grups de consum agroecològic						
Horts Comunitaris						
Mercats d'Intercanvi						
Bancs de Temps						
Espais de Criança Compartida						
Comunitats Autofinançades						

*Nota: En el cas que aquests intervals no s'adaptin a la realitat del municipi, especifiqueu

B8. Quants treballadors tenen les següents iniciatives dins el vostre municipi? (*vegeu nota)

	No n'hi ha	d'1 a 5	de 6 a 10	d'11 a 20	Més de 20	No ho sap
Iniciatives del Tercer Sector Social (associacions i fundacions amb activitat econòmica sense ànim de lucre)						
Centres Especials de Treball o Empreses d'Inserció						
Mutualitats de Previsió Social						
Grups locals de Finances Ètiques, de la XES, de Som Energia, Fiare o similars						

Fires d'Economia Social i Solidària o Mercats Socials						
Equipaments socials (públics o autogestionats) de gestió comunitària						
Grups de consum agroecològic						
Horts Comunitaris						
Mercats d'Intercanvi						
Bancs de Temps						
Espais de Criança Compartida						
Comunitats Autofinançades						

*Nota: En el cas que aquests intervals no s'adaptin a la realitat del municipi, especifiqueu

B9. Existeixen dinàmiques d'integració o relació econòmica entre algunes d'aquestes iniciatives al municipi?

- Sí
- No
- NS/NC

Entorn cooperatiu

C1. Coneixeu el projecte Municipi Cooperatiu de la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya?

- Sí, i hi participem
- Sí, però no hi participem
- No
- NS/NC

C2. Coneixeu les 14 Mesures per a la Democràcia Econòmica Local de la Xarxa d'Economia Solidària?

- Sí
- No
- NS/NC

En cas afirmatiu, us són d'utilitat? Per què?

C3. Coneixeu la Xarxa de Municipis per l'ESS?

- Sí, i hi participem
- Si, però no hi participem
- No
- NS/NC

C4. Coneixeu el Programa ARACOOOP?

- Sí, i hi participem
- Sí, però no hi participem
- No
- NS/NC

C5. Coneixeu els diversos programes de la Diputació de Barcelona (DIBA) que incideixen en les pràctiques de l'ESS?

- Sí

- No
- NS/NC

En cas afirmatiu, quins dels següents programes o iniciatives utilitzeu?

- Ajuts econòmics directes (Programa d'Estratègies per al Desenvolupament Econòmic Local)
- Programes de formació per a tècnics (Introducció a l'ESS, Seminari d'ESS).
- Guies sobre l'ESS.
- Altres:

ESS i Dimensió Metropolitana

D1. Les iniciatives de l'ESS del vostre municipi, formen part activa d'alguna associació supramunicipal?

- Sí
- No
- NS/NC

En cas afirmatiu, en quina associació i en quin àmbit productiu?

D2. Quines mancances detecteu en les iniciatives de l'ESS del vostre municipi?

D3. Quins avantatges considereu que presenten les iniciatives de l'ESS que justifiquin el seu suport?

D4. Creu que caldria impulsar la coordinació de l'ESS a nivell d'àrea metropolitana?

- Sí
- No
- NS/NC

En cas afirmatiu, en quins àmbits?

D5. Quines mesures a nivell metropolità creu necessàries per impulsar les iniciatives de l'ESS?

4 L'experiència dels ecosistemes cooperatius locals i comunitaris: el Prat de Llobregat

El terme municipal del Prat de Llobregat s'estén per la plana deltaica del riu Llobregat, amb una superfície de 32,23Km²: la tercera part del total del Delta. Si bé històricament es significà com a "font i rebost" de Barcelona, per l'abastiment d'aigua i la producció agrària, actualment - amb el 50% de la seva superfície municipal ocupada per infraestructures estratègiques de mobilitat - és un dels principals nodes articuladors de l'àrea metropolitana en tant que principal centre logístic del sud d'Europa.

La seva evolució socioeconòmica, tanmateix, també ha generat una forta capacitat per a articular un nou tipus de desenvolupament local, basat en l'existència de diversos ecosistemes cooperatius locals (circuitos d'intercooperació en base a la proximitat territorial i l'afinitat estratègica) així com en les polítiques municipals de promoció del cooperativisme i la concertació publico-cooperativa-comunitària.

4.1 Usos comunals, agricultura i transformació del delta

Al delta del riu Llobregat, els aiguamolls i les platges de dunes antecediren l'actual municipi del Prat de Llobregat. Un entorn hostil als assentaments humans, que al llarg del temps patí l'aïllament i la insalubritat de l'aigua estanyada. Amb l'assecament de les maresmes per a convertir-les al conreu, es produí la primera gran transformació humana del territori. Amb una dotzena de masies al segle XII, a principis del XVI es conreava una quarta part del delta, essent les terres més allunyades del mar, entre el Prat actual i Sant Boi de Llobregat, les primeres en ser treballades.

El nucli urbà pratenc fou iniciat per la carnisseria (1418) i l'església (1556) i s'anà dotant d'organització política com el Consell i les ordinacions municipals de 1689. A finals del XVIII, l'estructura social del Prat estava conformada per una majoria de pagesos sense terra, que treballaven en règim de parceria les propietats de nobles, convents i hospicis. Si al 1849 hi vivien 1.615 persones, amb l'epidèmia del còlera de 1854 en moriren 147, sobretot llauradors emmalaltits pels mosquits de les marines. El Prat era conegut com "el poble de les febres" i als seus habitants se'ls denominà "la gent del fang" (Fabró, Gómez i Rodés, 1989).

El paisatge de maresmes, inundacions de mar i riudes que negaven el delta va ser progressivament modificat per l'activitat humana. Els habitants, amb drets comunals sobre els

estany, aprofitaven els joncs per fer utensilis, cabanes, corrals i estables o per adobar la terra, iniciant l'avanç de l'agricultura en detriment dels aiguamolls (Fabró, 1997). Els usos comunals, referendats pel costum i les "constitucions de la terra", contribuïen a la supervivència dels camperols pobres, doncs garantien l'ús de prats i erms i la lliure pastura en possessions d'altres pagesos o de parròquies veïnes.

No obstant, al llarg del segle XV s'inicià un canvi en la gestió del territori. Els carnissers barcelonins pressionaven per a pasturar al Prat, acusant als pratencs d'impedir l'entrada dels ramats i d'ocupar il·legalment terres ermes. La necessitat de Barcelona de proveir-se de carn, controlant les pastures en benefici dels seus carnissers, exacerbà la divisió de les comunitats afectades: els pagesos rics tancaren prats i pastures, implicant l'ús ramader però també conculcant els drets comunals dels pagesos pobres. Els empobrits destruïren ponts i arribaren a foragitar a mà armada els ramats de Barcelona. Per Jaume Codina, en aquell procés el territori dèltic passà d'un sistema de camps oberts ("*openfield*") als camps tancats o "*enclosures*" (Fernández i Trabal, 1989).

L'activitat agrària s'intensificà cap a 1516, amb una trentena de masos a l'Illa dels Banyols i al Prat de Sant Boi. Cent anys després, eren 46 masies o barraques, 32 de masovers i 14 de pagesos propietaris. A finals del XVIII, quan el Prat nasqué com a poble, al cens registrava 135 cases i 879 habitants. La primera transformació humana del delta s'havia fet amb l'agricultura de secà i extensiva, cultivant blat, blat de moro, civada, ordi i vinya. (Fabró, 1997).

A mitjan segle XIX, amb la desaparició de l'Antic Règim i la consolidació del nou ordre burgès, s'inicià una segona transformació del camp pratenc. Les desamortitzacions, a partir de 1840, canviaren l'estructura de la propietat de la terra: la burgesia barcelonina, sobretot comerciants, industrials i advocats, es feu amb les propietats nobiliàries i eclesiàstiques, exclouent als pagesos locals pels alts preus de taxació. Aquella transició canvià el model productiu: de l'agricultura tradicional de secà, amb autoconsum i policultiu, amb conreus extensius i elevada mà d'obra, amb propietaris rendistes però també amb aprofitaments comunals, es passà a una indústria agrícola, tecnificada, amb major productivitat per l'extensió del regadiu, que substituï el conreu de cereal per l'arbustiu. Amb el nou sistema agrícola, el Prat s'especialitzà en proveir de fruita i verdura el mercat més important de Catalunya: Barcelona. En paraules de Jaume Codina, esdevingué font i rebost de la capital (Fabró, Gómez i Rodés, 1989).

4.2 Les primeres associacions: mutualitats, ateneus, sindicats agraris i cooperatives

Al llarg del XIX, per la seva posició geogràfica, el Prat va ser escenari de les guerres entre liberals i carlins, i s'hi produïren revoltes com la del 1845, quan els joves pratencs s'insubordinaren al sistema de quintes i desarmaren als carrabiners. No obstant, les dissensions tingueren cada vegada més a veure amb la nova estructura de propietat del camp i la recomposició local de classe. Així, l'ascensió de grans propietaris com Ferran Puig (industrial tèxtil barceloní) o Jaume Casanovas, pratenc enriquit a Cuba, contrastava amb la situació dels treballadors agrícoles. Si bé els masovers i arrendataris s'anaven fent propietaris de terres, la creixent massa jornalera queia en la pobresa.

La nova societat de classes fou articulada per les diferents expressions de l'associacionisme. Les més depauperades iniciaren associacions d'ajuda mútua com la Societat de Socors Mutus Sant Antoni Abat, que funcionà entre 1856 i 1897 amb un centenar d'associats. D'altres, com la germandat de Socors Mutus Sant Josep de Calassanç, integraren també a pagesos benestants, i el 1920 es creà la Societat Mútua d'Agricultors del Prat de Llobregat, amb seu al Centre l'Artesà.

El moviment cultural s'encarnà en les societats corals claverianes com Les Flors i Lo Llobregat, creades entre 1880 i 1890 per ferrers, llauners, fusters, jornalers, llauradors del camp i paletes del nucli urbà del Prat. Per contra, institucions ateneístiques com el Centre Artesà, de 1883, associaren a la pagesia benestant i a professionals liberals, en un aiguabarreig fins el seu trencament de 1919. L'Artesà, per conflictes polítics i de classe (Partit Vell i Partit Nou), s'escindí en el Centre Artesà, de la nova classe propietària pagesa, i el Centre Autonomista, amb professionals, jornalers i paletes. Dissolt el 1924 per negar-se a fer estatuts en castellà, a l'Autonomista el 1930 s'hi creà el Casal Català i el 1935 esdevingué la seu d'ERC (Gòmez, 1993).

Als camps de la comarca, al calor de la llei de Sindicats Agrícoles de 1906, s'expandiren una dotzena d'iniciatives de cooperativisme agrari, com a Cornellà (1907), Gelida (1908), Sant Just Desvern (1907), Sant Boi (1909) o el Sindicat Agrícola del Prat (1909). Facilitant adobs i llavors a bon preu als associats, entre d'altres serveis, capitalitzaren l'agricultura per mitjà de la via associativa. De composició heterogènia - pagesos benestants, petits propietaris, parcers o arrendataris-, aquestes associacions aconseguiren que les petites i mitjanes explotacions sobrevisquessin a la crisi agrícola i posaren les bases per un sindicalisme cooperatiu, en contraposició al model de gran propietat de la Cambra de Baix Llobregat (Tribó, 2010).

Pel que fa als camperols sense terra, amb les Unions de Jornalers (1907) iniciaren vagues a Cornellà i Sant Feliu de Llobregat el 1913, exigint les vuit hores de treball diari. Entre 1912 i 1923, naixien les associacions anarcosindicalistes d'obriers agrícoles del Baix Llobregat, que al Prat foren anteriors a la industrialització. L'Associació d'Obrers Agricultors del Prat (1916) naixia "en defensa del proletariat" i per a fomentar la instrucció i treball dels seus associats.

Dels 5.269 jornalers de la comarca, 560 eren anarcosindicalistes i foren representats en el congrés de la Federació Nacional d'Obrers Agricultors d'Espanya, celebrat a València l'any 1918, on s'adheriren a la CNT. Dels 400 jornalers pratencs, en foren representats 125. Més tard, al congrés camperol català de la CNT, celebrat el 23 d'abril de 1923 a Barcelona, hi assistiren els Sindicats Únics del Prat, de l'Hospitalet i de Sant Feliu de Llobregat. S'hi aprovaren els objectius del comunisme llibertari i s'oposaren a les cooperatives "*que no persiguen mas fin que el lucro individual, sin tener en cuenta todos aquellos problemas de carácter general*" (Beltran, 1999).

Al Prat, a banda del cooperativisme agrícola, nasqueren cooperatives de productors de porcs, i en l'àmbit específicament obrer, el 1921 es constituïa la Cooperativa de Consum Econòmica Obrera, que el 1929 vengué 130.000 pessetes i arribà a tenir 130 socis. Amb un local a la plaça de la Vila, les juntes directives eren integrades per pratencs d'origen o immigrants catalans domiciliats al nucli urbà (Gòmez, 1993).

4.3 Primera industrialització, conflictivitat obrera i col·lectivitzacions

El segle XX, com escrivia Codina, arribà amb la qüestió obrera "roja com un ferro roent". Els sindicats de treballadors del camp s'imbricaven amb els primers industrials, on el protagonisme d'obriers basco-navarresos fou important fins "la foguerada de l'estiu de 1936" (Codina, 2001). Encara majoritàriament agrari, al Prat s'inicià una primera industrialització entre 1917 i 1928, de forma més tardana que en altres poblacions, per la millora en les comunicacions a Barcelona, l'accés a l'aigua i la disponibilitat de mà d'obra. (Gòmez, 1993).

El 1922, als terrenys del vell escorxador, la Papelera Española S.A. hi edificà la fàbrica dedicada a la producció de paper i cartró, atraient la primera arribada d'immigració obrera de bascos i navarresos. La Seda, de capital holandès, inicià la producció al Prat el 1928. El 1932 la Paperera ocupava a 439 treballadors, la Seda 694 i una tercera indústria, la Construcció d'Embalatges per l'Exportació, donava feina a 25 treballadors. Del total, 872 eren homes i 301 dones, amb importants diferències salarials. La demanda de mà d'obra industrial motivà migracions des de les comarques tarragonines i de la resta de Catalunya, el País Valencià, Aragó, Múrcia i Andalusia.

Els obrers fabrils enfortiren els sindicats agrícoles anarcosindicalistes, activant diferents cicles de lluita fins el procés revolucionari de les col·lectivitzacions durant la Guerra Civil. El 1931, la Seda visqué una vaga de 19 dies per millores laborals i el reconeixement de la CNT a l'empresa. La direcció negocià amb els obrers que no secundaven la vaga i esclatà el conflicte: hi hagué acomiadaments i empresonaments, el Sindicat fou clausurat i l'empresa sufragà la construcció de la caserna de la Guàrdia Civil a la seva mateixa porta. El 1933, l'anarcosindicalisme pratenc participà de l'intent insurreccional de la CNT, amb enfrontaments amb la Guàrdia Civil, la mort del cenetista Baptista Messeguer Beltrán, la detenció de 40 persones i la requisita d'una vintena de bombes. El maig de 1936, dinamitzada per homes com Demetrio Beriain, esclatava la vaga a la Paperera, per millores d'higiene i salubritat. Tot el ram d'Arts Gràfiques de Catalunya es declarà en vaga de solidaritat i es coordinaren accions com la crema del paper per a la Vanguardia dels magatzems de la Barceloneta.

Amb la victòria obrera i republicana sobre l'aixecament militar del juliol de 1936, les noves institucions revolucionàries substituïren l'ordre burgés. Al Prat, el 22 de juliol de 1936 es creava el Consell Local de Milícies Antifeixistes, en substitució de l'ajuntament. El composaren 4 membres de la CNT, inclòs el president Demetrio Beriain, 3 de la UGT, 2 d'ERC i 1 d'Estat Català. La primera decisió fou posar en marxa l'economia del municipi sota la direcció dels Sindicats, "per ser les forces més representatives de la ciutat" (Beriain, 1981).

Els obrers pratencs passaren a col·lectivitzar les indústries. A la Paperera, l'assemblea de fàbrica escollí un consell amb membres de la CNT i l'UGT. S'anivellaren salaris, s'implementaren pensions pels jubilats, es milloraren les condicions higièniques i laborals, i s'envià menjar i roba als combatents i el sou complet a les famílies. La Seda, que donava feina 3.000 obrers, per la seva propietat holandesa va ser intervinguda i administrada per un delegat de la Generalitat i un Comitè de Control format per representants de la CNT i la UGT. La producció d'ambdues empreses es dedicà a la fabricació de material de guerra, i a l'antic col·legi de La Seda s'hi obrí l'Ateneu Llibertari i l'Escola moderna i racionalista Aurora.

Al camp pratenc, les col·lectivitzacions foren intenses i es coordinaren al Comitè Comarcal Camperol del Baix Llobregat. Segons Carles Santacana, a la comarca es donaren dos models de col·lectivització. Per una banda, les que integraven totes les terres i pagesos d'un terme municipal; per l'altra, les que coexistien amb l'explotació privada de la terra. D'entre les primeres destacaren l'Hospitalet i el Prat, mentre que en poblacions amb més presència de la Unió de Rabassaires, com Sant Vicenç dels Horts, només es col·lectivitzaren les terres dels grans propietaris fugits, però es mantingueren les explotacions familiars. Que la col·lectivització al Prat

fos total obeïa a que el municipi comptava amb una agricultura “florent i d'exportació”, amb grans propietaris i una força important dels anarcosindicalistes (Santacana, 1989).

No obstant, protagonistes directes expliquen que, des del primer moment, la CNT del Prat acordà “col·lectivitzar les terres de forma diferenciada”. Mentre la trentena de grans propietaris, pel seu “compromís amb les forces enemigues”, havien de ser expropiats totalment, en canvi es permetrien petites explotacions a condició que fossin de pròpia mà i sense ajudes exteriors. Formalment, els sindicats es comprometien a no immiscir-se en les decisions dels rabassaires (Beriain, 1981).

En tot cas, la col·lectivització de les terres pratencs es realitzà progressivament. Dividides per zones geogràfiques, amb la coordinació de delegats de zona, tècnics i de treball, s'hi introduïren millores tècniques (rec, adobs, canalització del Llobregat) i avenços socials pels jornalers, com la retribució en cas de malaltia i jubilació o la creació d'escoles nocturnes per adults. No obstant, malgrat defensar “recompenses materials uniformes”, crearen una estructura salarial diferenciada per gènere, on les dones cobraven menys. La col·lectivitat del Prat, formada per 1.112 jornalers homes i 269 dones, produí horta, cereals i fruites i hi participaren la CNT, la UGT i la Unió de Rabassaires (Santacana, 1989). Pressionà a la baixa l'encariment i el mercat negre en curs i a través d'un centre de distribució alimentari al municipi, administrat pels camperols, proveïa a la població segons les necessitats i possibilitats (Beriain, 1981).

La tercera transformació històrica del camp pratenc, implementada amb la col·lectivització de la propietat i la gestió de les terres, fou tallada de soca-rel per la victòria feixista, i els seus protagonistes enviats a l'exili o a la presó. Desenes de pratencs foren afusellats per les noves autoritats franquistes al Camp de la Bota, com l'anarcosindicalista Francisco Sánchez Costa, executat el 2 d'agost de 1939 o Miquel Eroles Sorribes, militant d'ERC de 62 anys, afusellat el 29 de juliol de 1940 (Bengoechea i Renom, 1999).

4.4 El renaixement dels anys 60 i la Cooperativa Obrera de Viviendas

El final de la guerra comportà la desfeta dels projectes revolucionaris, l'abolició de les institucions democràtiques, la repressió als sindicats i la incautació dels béns de partits i organismes obrers. Amb la instauració del nou ordre feixista, els projectes socioeconòmics populars com les col·lectivitzacions i les cooperatives obreres foren desmantellats. Però tot just iniciada la postguerra, començà la reconstrucció clandestina del teixit social del Prat (Bengoechea i Renom, 2004).

La represa del moviment associatiu local – morts, exiliats o empresonats els protagonistes populars i proletaris – restà en mans de “les classes mitjanes, sobretot botiguers, quadres intermedis de les fàbriques pratenques i algun professional liberal” (Gòmez, 1993). S’afrontava també un nou context econòmic: l’inici de la davallada de l’horta del Prat, per la competència valenciana, així com les primeres expropiacions per a construir l’aeroport, que entre 1943 i 1949 s’empassaren 208 hectàrees de camps.

A finals dels cinquanta, una nova onada industrialitzadora inicià un boom demogràfic excepcional. Si el Baix Llobregat el 1950 tenia 96.625 habitants, vint anys després eren 348.948: un increment del 380%. El Prat vivia una mutació del seu teixit econòmic, urbà i associatiu, passant de 14.091 habitants el 1960 a 36.346 el 1970. Mentre les primeres migracions del segle XX s’havien integrat a la xarxa urbana consolidada, amb el nou cicle la ciutat hagué de créixer per acollir l’increment demogràfic amb noves barriades com Sant Cosme, on l’Obra Sindical del Hogar aixecà 2.300 habitatges (amb greus deficiències de construcció), per absorbir el barraquisme i els afectats de les inundacions de 1962. La falta de planificació urbana generà mancances de serveis i infraestructures com el clavegueram o les escoles, motivant una onada de lluites populars, sindicals i veïnals.

Amb elles, nasqueren noves alternatives socioeconòmiques, com la Cooperativa Obrera de Viviendas (COV), vinculada a treballadors de La Paperera i La Seda organitzats al PSUC i a CC.OO. Constituïda el 2 de setembre de 1962, amb l’objectiu d’oferir pisos assequibles i dignes per a la classe treballadora, edificà més de mil habitatges a l’entorn de la plaça Ramon Roigé i en carrers com el posteriorment denominat Primer de Maig. No només solucionà el relloguer i el semibarraquisme, sinó que afrontà “els problemes que a la Dictadura no l’interessava solucionar”:

Todo el mundo tenía cabida, con especial sensibilidad hacia los discapacitados: Nueva Fuerza, una cooperativa vinculada a la Obrera de Viviendas y que llegó a ser pionera a nivel de España (...), fue un taller para discapacitados físicos que, entre otras cosas, creó ocupación. Durante esa época, Cooperativa fundó otras cooperativas industriales (complementos de la construcción como carpintería) y de consumo (Mueblecope y Telecope) y generó más de 140 puestos de trabajo. Asimismo, la política jugó un rol muy importante: uno de los principales núcleos de resistencia del Prat creció al amparo de Cooperativa, con la asistencia de más de 700 socios en asambleas generales. El hecho de que la cooperativa lleve el nombre de Obrera, ya define su cariz político y sindicalista (COV, s.d.).

Al 1965 la COV fundà l'escola Ramón y Cajal, de renovació pedagògica, així com un sistema complementari d'esplais, cases de colònies o acollint associacions com la Juventud Unida Pratense o Amics del Prat. Als setanta, la cooperativa acabava la seva gran etapa constructora, i alguns problemes econòmics i polítics la forçaren a liquidar els projectes que anaven més enllà de l'habitatge (Padulles, 2006).

Al llarg dels 80 i 90, la COV es dedicà a la gestió, en uns temps “poc favorables al cooperativisme”. Als 2000, amb un important patrimoni i una economia sanejada, preparà el relleu generacional amb noves prestacions pels socis, així com desplegant la promoció del cooperativisme a nivell local. Construï habitatge de protecció social i en règim de lloguer, i donà suport a iniciatives com l'Associació Coop de Cap o Uikú Coworking El Prat, una cooperativa de serveis per a joves professionals de l'arquitectura, el disseny, la fotografia, la comunicació o la realització audiovisual. També afrontà les noves necessitats d'una massa social envellida, i des del 2008 es reorientà vers l'atenció social. Creà la cooperativa Servei d'Atenció Domiciliària, per atendre les comunitats residencials dels habitatges cooperatius, i el 2016 s'inaugurà el Centre de Dia Primer de Maig, gestionat per Suara Cooperativa.

Des dels seus inicis, la COV posà en marxa estructures cooperatives per satisfer necessitats dels seus socis, amb un creixement basat en la intercooperació en xarxa. L'èxit d'un primera iniciativa alliberà una sèrie d'energies per a cooperativitzar altres necessitats del grup (Garcia, 2011). L'habitatge feu de trampolí pel treball, el consum, l'educació i la cura dels avis, generant un primer ecosistema cooperatiu pratenc.

4.5 La crisi econòmica i les polítiques municipals de promoció del cooperativisme

Des del 2008, la COV reforçà la seva aposta per impulsar el cooperativisme a nivell local, i amb EcoPrat SCCL inicià la celebració de la Festa Fira del Cooperativisme. La primera edició congregà a més de 800 persones i assentà les bases per a una de les polítiques locals de promoció cooperativa més actives dels municipis catalans.

Si bé el 2007 l'Ajuntament del Prat havia intentat, sense èxit, la instal·lació de les cooperatives Abacus i Cultura 03 a Sant Cosme, no fou fins el 2009, sota els efectes de la crisi econòmica, que sistematitzà la promoció del cooperativisme amb un Pla de Dinamització de l'Economia Cooperativa. La crisi “posava en qüestió el sistema productiu” i feia emergir els valors de la solidaritat i la cohesió social, representats per “l'economia socialment responsable del moviment cooperatiu”. Es subratllaven les aportacions cooperatives al desenvolupament local,

en tant que organitzacions del territori, sorgides per necessitats locals i amb llocs de treball estables per a la població.

D'abast fins 2012, el Pla cercava situar l'economia cooperativa com a part essencial del teixit econòmic pratenc. Amb el suport de la Direcció General d'Economia Cooperativa ("Territoris excel·lents d'economia cooperativa"), constatà l'existència al Prat de 16 cooperatives i 7 societats laborals, que generaven 170 llocs de treballi es creà una Taula de Concertació del Cooperativisme⁷.

Entre d'altres mesures, es preveia difondre l'economia cooperativa als instituts; aproximar el cooperativisme a les gestories locals; realitzar campanyes de comunicació; donar suport a la Festa-Fira; formar al personal tècnic municipal; facilitar l'accés de les cooperatives al finançament; engegar l'Aula de Cooperativisme, així com coordinar-se amb els Centres de Promoció Econòmica de la zona Delta del Baix Llobregat.

D'aleshores ençà, el Prat es convertí en referent de la promoció local del cooperativisme. A partir del 2010 celebrà el Fòrum de l'Economia Cooperativa i Social. El 2012, donà suport a l'Any Internacional de les Cooperatives, a partir d'una moció presentada per la COV i la Confederació de Cooperatives de Catalunya. El 2013, llençà un Pla Operatiu per a la dinamització de l'economia social i cooperativa i apostà per la celebració del Fòrum Delta amb Castelldefels, Gavà, Viladecans i Sant Boi, per integrar l'aposta pel cooperativisme al Delta del Llobregat. El 2014, s'adherí a Municipi Cooperatiu, de la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya.

En el marc del Pla de Dinamització de l'Economia Social i Cooperativa, el 2016 l'ajuntament impulsà la inserció laboral en projectes d'impacte social, comunitari i ocupacional. Amb una dotació de 450.000 euros, les entitats beneficiades foren el Centre de Promoció Social Francesc Palau, Fundació Cassià Just, Fundació Catalana de l'Esplai, Associació Gats i l'empresa d'inserció de Saó Prat. Es contemplava una contractació directa de 40 persones i un impacte positiu per a 900 persones.

4.6 Terciarització de l'economia i centre logístic metropolità

Si amb la industrialització i urbanització dels seixanta, el Prat visqué una contracció del món rural, la crisi industrial de finals dels 70 reconvertí les fàbriques pratenques en magatzems

⁷Formada per membres d'Ara_Coop, Antoni Pedrero de la COV, Juan de Dios Romero i Angel Vera d'Ecoprat, Núria Riba de Consum S. Coop. V. (amb una plataforma logística al Prat de 13.500 m²), Grup Integral, Joan Ribas de la Cooperativa Agrícola del Prat, professors d'instituts locals i tècnics municipals.

logístics o centres comercials (Gòmez, 1993). El territori, a partir d'aleshores, s'anà modelant en ares del model econòmic emergent, amb operacions com el pont de Mercabarna (1974), creat per a facilitar l'accés al nou mercat central de Barcelona, la Zona d'Activitats Logístiques i l'aeroport; o la desviació del riu Llobregat, a la que s'hi oposà una manifestació de 25.000 persones el 17 de setembre de 1976.

En la nova etapa de l'economia terciaritzada, la centralitat productiva fou pels nous polígons - denominats parcs de negocis - com Mas Blau I, de 1989, amb una extensió de 249.800 m², un centenar d'empreses i 3.572 treballadors, o Mas Blau II, de 1991, de 418.500 m², una seixantena d'empreses i 2.844 treballadors (CCBLL 2012). Una nova transformació productiva estava en marxa: el 1997 s'enderrocaven les antigues instal·lacions de La Seda; el 1999 s'aprovà el Pla Director de l'Aeroport per a impulsar la terminal T1; el 2001 s'inicià la desviació del Llobregat (Pla Delta) i el 2006 tancà l'antiga fàbrica de La Paperera. Aquella mutació es traduí en l'evolució dels sectors econòmics: si l'any 1999 els treballadors afiliats al règim general de la Seguretat Social i autònoms del sector serveis representaven el 61.4 % del total, el 2015 eren el 85,4%. La indústria, en canvi, es reduïa del 31,4% al 10,5% entre les mateixes dates. El Prat, com altres municipis, s'integrava al mercat de treball metropolità: més d'un 40% de la població activa pratenca treballava fora del municipi, mentre que treballadors del Baix Llobregat i l'Hospitalet acudien diàriament a les empreses ubicades al Prat.

En finalitzar 2015, 1.750 empreses tenien compte de cotització al terme municipal del Prat (32,23 km², la tercera part del Delta), i s'hi configuraven 16 zones d'activitat econòmica: 8 polígons industrials; 2 parcs de negocis; l'Aeroport; el Centre Direccional Prat Nord; la Zona Urbana; el Parc Agrari; la ZAL Prat i la Ciutat Esportiva RCD Espanyol - Districte Ribera. Els serveis i la logística vinculats a l'economia global eren afavorits per la situació estratègica del Prat, l'aeroport, el port i una important xarxa d'infraestructures viàries i ferroviàries. L'atracció d'empreses dedicades a les noves activitats econòmiques el configuraven com un dels centres logístics més importants de Catalunya, i hi aterraven empreses com Amazon, que adquirí terrenys de 150.000 m² a Mas Blau II per 30 milions d'euros.

El teixit econòmic sostenia la potència financera de l'ajuntament del Prat, que l'any 2015 pujà a 80,7 milions d'euros, sumant les despeses corrents i les inversions. D'aquests, un 45% dels recursos provenien d'impostos vinculats a grans infraestructures i empreses: 29 milions d'euros de l'IBI de característiques especials de l'aeroport i el port i 7,4 milions de l'IAE, que pagaren les empreses amb més d'un milió d'euros de facturació. El Prat concentrava més d'un terç del total d'IBI especial recaptat a Catalunya (La Riuada, 2015).

4.7 Nova economia solidària: moviments socials i agroecologia

Als anys 90, una nova generació activista entrà en escena. El 1994 es creava el Casal Okupat del Prat, a les Cases d'en Puig, inaugurant un cicle d'okupacions que enllaçaren des del KOP Alta Tensió (2003-2009) al Casal Okupat i Autogestionat La Llabor (2014), "un espai obert a la transformació social i la construcció d'alternatives, gestionat col·lectivament, de manera horitzontal i assembleària". Les lluites per l'apropiació i l'ús col·lectiu d'espais introduí noves temàtiques socials, a través de les Festes Populars i Alternatives, La Riuada, el col·lectiu llibertari Catarko o l'Assemblea de Joves, essent font d'iniciatives d'economia solidària, sobretot associades al consum agroecològic i la defensa ecològica i pagesa del Delta.

Al maig del 2008, a les Jornades Agroecològiques celebrades al KOP Alta Tensió, es presentà *Som lo que sembrem* i s'analitzà l'agricultura del Delta amb la Cooperativa Agrícola del Prat, l'ADV del Baix Llobregat i Cals Carxofa, el nou grup pratenc de consum agroecològic i responsable. Cals Carxofa, amb altres grups com Gaia o Capità Enciam, es coordinà a la PACA, experiència autogestionada de productors agroecològics de Can Bofill (Molins de Rei) i Ca n'Oliveró (Castellbisbal) i grups de consum d'arreu del Baix Llobregat. Per Cals Carxofa, amb la PACA s'exploraven noves formes de relació entre pagesos i consumidors, per produir, proveir i consumir aliments ecològics, tot preservant l'activitat agrària del Delta i garantint la sobirania alimentària.

Aquelles iniciatives agroecològiques es trobaren amb un context on l'espai agrari del delta estava amenaçat per projectes com Eurovegas, un macro-complex de joc promogut pel multimilionari nord-americà Sheldon Adelson. I formaren part d'un nou moviment que, de la campanya Aturem Eurovegas a la Plataforma Delta Viu, lluità per preservar i recuperar els espais naturals i agraris del delta del Llobregat front l'especulació immobiliària, defensant la pagesia, l'accés a la terra i una economia del delta. En aquells moments, el Parc Agrari tenia una superfície de 3.352,56 hectàrees, de les quals n'eren explotades 1.892, amb unes 500 finques que ocupaven a 900 persones entre titulars, familiars i assalariats estables (Montasell, 2012).

4.8 De GATS a LABESOC: teoria i pràctica de l'ecosistema cooperatiu local

El segon vector de la nova economia solidària pratenca fou el treball comunitari, a l'entorn dels Grups Associats pel Treball Sociocultural (GATS). L'associació, nascuda l'any 2000 de la mà de joves que compartien militàncies polítiques i sindicals i treballaven com a educadors al barri de

Sant Cosme, volia obrir un espai de reflexió sobre la pròpia pràctica professional, que en aquell moment desenvolupaven contractats per a fundacions i centres especials de treball amb uns models d'intervenció que no facilitaven l'empoderament de les comunitats. Amb GATS, aquells professionals de la intervenció social es dotaven d'una base jurídica compartida per construir projectes de manera autogestionada i coherent amb els seus principis.

L'any 2005, GATS entrà en contacte amb l'economia social i solidària. Enguanyar la gestió de La Capsa, Centre de Cultura del Prat, cercaren empreses amb qui treballar des de valors compartits, com Arç Cooperativa, Triodos, Coop57 i Fiare. Fidels al vincle entre teoria i pràctica, organitzaren *Fem economia social* per debatre sobre els conceptes d'Economia Social i Tercer Sector i articular espais d'inclusió social a través de l'economia social. Amb participació de la FESALC (Federació de Societats Anònimes Laborals de Catalunya), l'Observatori del Tercer Sector, Coop 57, Ronda, Recibaix o Fundació Marianao, aquelles jornades reafirmaren l'objectiu de GATS de ser un catalitzador de projectes, no només amb la intervenció social sinó ajudant a crear “empreses d'economia solidària per a donar respostes a les necessitats de consum de productes i serveis de la ciutadania”.

El 2006, GATS s'instal·là a Sant Cosme amb la voluntat de col·laborar amb la gent que hi duia 40 anys de lluita i amb el suport del Pla d'actuació municipal. Per tal d'ajudar a canviar la percepció col·lectiva sobre el barri - associada a drogues i delinqüència - el 2007 idearen el Festival Esperanzah. Més endavant, cercant canviar la realitat material, GATS –amb 22 treballadors i 202 persones associades- intensificà la seva relació amb el cooperativisme i l'economia solidària com a eines de transformació social. El 2013 s'associaren a la Xarxa d'Economia Solidària i impulsaren el grups locals de Coop 57 i Som Energia al Baix Llobregat, iniciant “un dels grans reptes de l'economia solidària: la intercooperació a nivell territorial”.

L'altra prioritat era la creació de llocs de treball. Per a GATS, les polítiques de promoció econòmica fracassaven per posar l'accent en una emprenedoria individual: una “doble precarització de l'aturat quan l'aventura acaba malament”. La filosofia de GATS, per contra, cercava comunitzar progressivament la gestió de tasques al municipi, creant estructures econòmiques col·lectives on els i les aturades anessin desplegant l'activitat laboral amb suport tècnic de GATS i el finançament de plans d'ocupació municipals (Bravo, 2014).

Aquella metodologia es sistematitzà en el Labesoc, un laboratori o incubadora iniciat per GATS el 2013, amb el suport de l'àrea de Promoció Econòmica de l'Ajuntament. Els seus objectius eren aixecar projectes socioeconòmics minimitzant els riscos inicials; fer-ho en un entorn en actiu i

traslladant aprenentatges; passar de la idea de l'emprenedor individual al procés col·lectiu i comunitari; i desenvolupar projectes en marcs d'economia social i solidària. Fins el 2016, Labesoc ha acompanyat una vintena de projectes, com Eticom Som Connexió SCCL, Sustainlabour SLL o Guifibaix SCCL. També impulsa emprenedoria mixta: projectes del propi laboratori on s'hi sumen les persones amb plans d'ocupació. Finalment, els projectes incubats poden triar entre seguir l'activitat de forma independent o bé formar part del Grup Cooperatiu Plegats, compartint la gestió administrativa o establir algun tipus d'aliança estratègica. Tot plegat, emmarcat en una visió de desenvolupament local a partir de la gestió comunitària i l'economia social i solidària:

Ser una eina útil per al desenvolupament i la consolidació de l'economia social i solidària i la gestió ciutadana en el territori, a través de la creació d'empreses proveïdores de productes i serveis diversos, que puguin satisfer el màxim de necessitats de consum de la nostra comunitat local: persones, empreses i administracions públiques. Tot això des del màxim compromís amb el medi ambient, la responsabilitat social, la creació del mercat social i la participació conscient en les xarxes i projectes transversals de l'economia solidària (GATS, 2016).

Per la Diputació de Barcelona, els punts forts de Labesoc són l'experiència de l'associació promotora en projectes d'alt impacte social; el desenvolupament del projecte en marcs estratègics com el programa Municipi Cooperatiu; i el suport financer i tècnic de l'Ajuntament del Prat. Això és, una estratègia integral de concertació públic-cooperativa-comunitària. Com a punts dèbils, la precarietat econòmica dels col·lectius on s'adreça la proposta; un baix nivell de formació professionalitzadora i en gestió organitzativa; així com un grau elevat de dependència de la tutorització dels projectes i dificultats per consolidar-se de manera autònoma (VVAA, 2016).

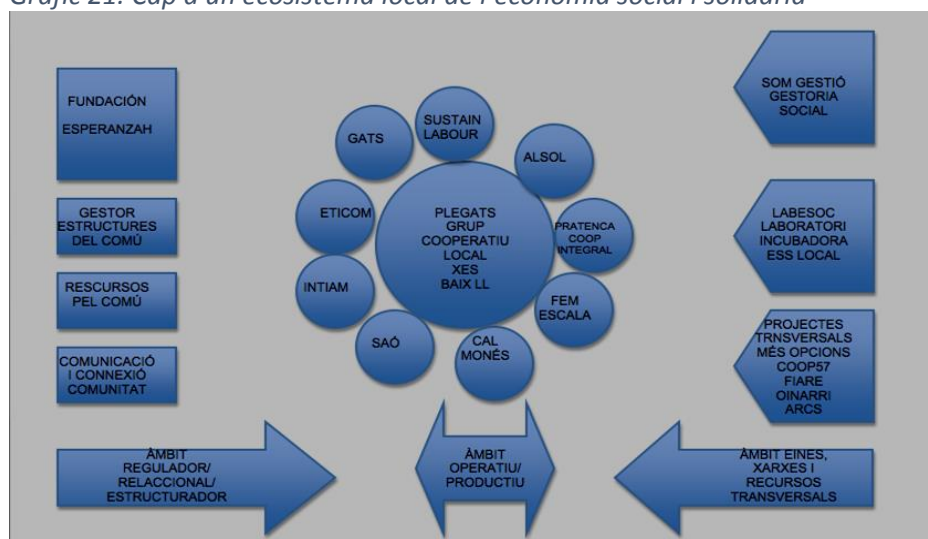
Per GATS, el laboratori-incubadora és un projecte holístic "que pretén donar forma a un ecosistema local d'economia social i solidària, que permeti l'aparició i consolidació de projectes d'economia transformadora i compromesa amb el medi natural i les persones, capaços de donar resposta a les diferents necessitats locals de consum de productes i serveis". Aquest ecosistema cooperatiu local i comunitari el generen nodes com el Xiringo del Prat (SustainLabour, SLL) un equipament de restauració a la platja del Prat, amb objectius d'integració laboral; la mateixa Eticom Som Connexió SCCL, cooperativa de consum sense ànim de lucre del sector de les telecomunicacions; o el festival Esperanzah, en marxa des del 2009, associat a la XES des del 2013 i amb una assistència de 25.000 persones el 2015. Al llarg del 2016, des del Labesoc

s'espera llançar La Pratenca SCCL, cooperativa integral de productes i serveis locals; Som Gestió SCCL, gestió fiscal, laboral i comptable; Brisas SCCL, cooperativa de serveis de neteja i Tres Peus, associació de gestió d'esdeveniments gastronòmics amb *foodtrucks*.

Per tal d'avançar en l'autonomia de l'ecosistema, des de GATS s'impulsa la Fundació Cívica Esperanzah, organització sense ànim de lucre per l'economia social i solidària i el desenvolupament sostenible al Prat de Llobregat. El seu objectiu serà regular l'ecosistema cooperatiu pratenc a partir de la tinença i gestió de les estructures del comú, propietat de la Fundació i cedides a les iniciatives de l'ecosistema. Un dels primers esdeveniments promoguts la Fundació va ser l'Escola d'Estiu de l'Economia Solidària, coorganitzada per la XES al Prat el juny del 2016, amb la conferència inicial de Jean Louis Laville i debats sobre xarxes territorials, economia feminista; béns comuns; intercooperació i mercat social, amb l'assistència de 200 persones.

Avui, des de GATS s'evoluciona cap el Grup Cooperatiu Plegats, integració econòmica de les empreses i entitats locals de l'economia solidària. Formaran part del grup Som Connexió SCCL, Cornelia SCCL, Guifibaix SCCL, Sustainlabour SLL, Alsol SLL, Intiam SCCL, AT2, Mariatchi SCCL i fins a 8 empreses més. Compta amb una facturació anual de 3 milions d'euros, més de 3.000 socis de consum i col·laboradors, 83 treballadors i un impacte de 80.000 persones (vegeu Gràfic 21). Aquesta evolució, segons el director de GATS, Oscar Rando, és el camí per a garantir la intercooperació entre les iniciatives de l'economia solidària local, enxarxant-les en un ecosistema cooperatiu i amb un projecte comú pel territori.⁸

Gràfic 21. Cap a un ecosistema local de l'economia social i solidària

Font: GATS, 2016.

⁸ Entrevista a Oscar Rando, agost 2016.

4.9 Dels ecosistemes cooperatius al mercat social metropolità

A l'estructura productiva del Prat de Llobregat, amb una presència creixent de grans multinacionals del sector logístic, hi coexisteix una realitat d'economia social i solidària, sobretot articulada el voltant de tres ecosistemes cooperatius locals.

El primer ecosistema cooperatiu és a l'entorn del Parc Agrari, amb la Cooperativa Agrícola del Prat i altres iniciatives vinculades a l'agroecologia. La Cooperativa Agrícola va néixer el 1909 i actualment està formada per 50 agricultors. Els seus socis produeixen blada, calçot, ceba, col, coliflor, coliflor verda, enciam, escarola, fava, mongeta de Ganxet, patata, tomàquet i el producte estrella del delta: la Carxofa Prat, comercialitzada a MercaBarna per la Cooperativa. Al Parc Agrari del Baix Llobregat hi ha unes 500 hectàrees dels cultius de Carxofa Prat que en produeixen 7.340 tones.

No obstant, més enllà de la cadena productiva agrària de l'economia social històrica, existeix una nova cadena productiva solidària en el terreny de l'agroecologia? Quin és el rol del Prat en un sector que a Catalunya el 2013 facturà 210 milions d'euros? I el del conjunt del delta? Qui produeix? On comercialitzen? Com distribueixen? Quin paper hi juguen els grups de consum metropolitans? Com s'hi incardinen iniciatives com Cal Monés, Can Tudela o la Masia de Can Comas? Quina relació existeix amb les cooperatives de la producció i distribució agroecològica com Hortec, Quèviure o Kviures? I amb altres iniciatives comarcals com Cal Rosset o Central Parc del Baix Llobregat SCCL?

El segon ecosistema cooperatiu s'articula entorn la Cooperativa Obrera de Viviendas, el coworking Uiku, les cooperatives d'atenció domiciliària i la Festa Fira del Cooperativisme. En quins circuits econòmics més amplis es connecta aquest ecosistema? S'estan generant relacions d'intercooperació en l'àmbit de l'emprenedoria o l'economia de les cures amb altres municipis del delta o de l'Àrea metropolitana?

El tercer ecosistema cooperatiu es localitza a Sant Cosme però té un radi d'acció més ampli, a l'entorn de GATS, la Fundació Esperanza i Eticom-Som Connexió. Les relacions entre Som Connexió i Guifibaix de Sant Joan Despí apunten vers una cadena productiva solidària en l'àmbit de les telecomunicacions i internet? I en l'àmbit cultural, amb el rol dinamitzador del Festival Esperanzah, participa el Prat d'alguna cadena productiva de l'àmbit cultural metropolità?

Finalment, hi ha una realitat més petita i fragmentada de cooperatives de treball, associacions i societats laborals, que en alguns casos han derivat a societats mercantils (com Transeaba, amb 45 anys com a cooperativa de treball prestant serveis de transport d'equipatge a l'aeroport) i que en d'altres podria sumar-se als ecosistemes existents, com els restaurants Mar i muntanya o El Nou Peixet, a partir dels productes del Parc Agrari o la Cervesa Pratenca. Com fomentar la seva interconnexió en els diferents ecosistemes cooperatius del Prat?

L'experiència de les iniciatives del Prat ens dibuixen els ecosistemes cooperatiu locals en tant que circuits d'intercooperació en base a la proximitat territorial i l'afinitat estratègica, que combinen una organització democràtica, una dimensió econòmica solidària i un impacte sociocomunitari rellevant en el seus entorns. Al Prat, aquests ecosistemes socioeconòmics compten amb un important context de concertació publico-cooperativa-comunitària, que facilita la proliferació i consolidació d'iniciatives, a la vegada que genera un marc de referència comarcal important.

Aquesta articulació intermunicipal en la promoció de l'economia social i solidària, al Baix Llobregat, s'exemplificà al Maig Cooperatiu del 2016, quan els cinc Municipis Cooperatius de la comarca (el Prat, Sant Boi de Llobregat, Sant Joan Despí, Vallirana i Viladecans), entitats i cooperatives del territori organitzaren un marc comú per a desenvolupar activitats, en col·laboració amb la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya. Es treballà des de la innovació en el sector agroalimentari, de la mà de la Cooperativa Agrícola de Viladecans, passant per les experiències dels laboratoris, incubadores i espais de coworking d'economia social i solidària (Coboi, a Sant Boi de Llobregat; Labesoc i Uikú al Prat), a les dimensions de l'economia de les cures i la cultura cooperativa.

Aquesta coordinació, suggereix que s'està desenvolupant el model d'ecosistema cooperatiu local en altres poblacions del Baix Llobregat? S'estableixen relacions entre ells, més enllà de l'articulació sociopolítica? En quines cadenes productives solidàries més àmplies s'incardinen els projectes d'economia social i solidària locals?

Fins a quin punt els ecosistemes cooperatius del Prat participen en cadenes productives i reproductives solidàries de més gran abast? Quines són aquestes experiències, i quines potències i debilitats tenen alhora de configurar un hipotètic Mercat Social Metropolità?

5 Conclusions i reptes de futur: ESS i cohesió territorial metropolitana

5.1 Conclusions

Una de les primeres conclusions que es pot obtenir de la informació recollida fins ara és que l'àmbit de l'Economia social i solidària és un sector molt madur i molt divers: inclou tant empreses, ja sigui en forma de cooperatives o de societats laborals, com fundacions i associacions molt diferents entre elles. Les cooperatives i societats laborals són sempre empreses, formes d'organització que persegueixen un objectiu i que necessiten cobrir els propis costos (també de capital) per assegurar-se la reproducció i la sostenibilitat amb la pròpia activitat en el mercat. Aquestes característiques no tenen perquè donar-se en les fundacions i associacions, que sovint operen a partir de contribucions a fons perdut o treball voluntari per part dels seus associats i membres. La lògica econòmica, encara que totes es puguin inspirar en els valors de la cooperació, la igualtat o l'autogestió, és clarament diferent en ambdós casos.

En segon lloc, conseqüència directa de l'anterior, és la dificultat de mesurar la dimensió (econòmica, ocupacional) de l'ESS i per tant, de fer el seguiment del sector i poder avaluar l'eficàcia i eficiència de les polítiques públiques de suport al sector. Aquesta dificultat és menor en el cas de les cooperatives del règim general i societats laborals, per les que sí que existeixen estadístiques anuals publicades pel Ministeri de treball. Lamentablement, no es disposa de dades de cooperatives del règim d'autònoms abans del 2015 i per tant, no es pot conèixer quina ha estat la seva evolució. El que sí permet l'anàlisi de les dades disponibles és destacar dues conclusions: (i) la reduïda dimensió absoluta i relativa del sector, ja que ocupa a poc més de 28.000 treballadors/res (18.824 del règim general i 9.241 del règim d'autònoms) a tota la província de Barcelona (poc més del 1,3% del total); (ii) el fort impacte que ha tingut la crisi, ja que en el període 2007-2015: el nombre de cooperatives del règim general ha caigut un 37% i s'ha comportat pitjor que el de empreses de RGSS (-15%), però molt millor que les societats laborals que han caigut un 49%; pel que fa als treballadors, els de les cooperatives del règim general s'han comportat millor ja que ha caigut un 14%, és a dir, menys de la caiguda dels treballadors en les empreses del RGSS (-16%), i el pitjor comportament ha estat el de les societats laborals, que han caigut un 41%⁹.

⁹ No es disposa de dades per altres àmbits de l'ESS, a excepció de la estimació de treballadors del tercer sector social que dona el Baròmetre del Tercer Sector Social, de 85.000 persones a Catalunya el 2015, poc menys del 3% dels treballadors.

Per l'àmbit territorial específic dels municipis de l'AMB, només comptem amb informació dels Registres de cooperatives i societats laborals de la Generalitat de Catalunya, que tenen però l'inconvenient que no registren les dades de treballadors (només dels socis) però sobretot, no s'actualitzen. Per tractar de superar aquest inconvenient s'han creuat aquestes dades amb les registrades al Registre mercantil (a través del SABI). El resultat mostra que als municipis de l'AMB es comptabilitzen 947 cooperatives i 476 societats laborals actives. Especialment, es concentren al municipi de Barcelona (54% de les societats laborals i el 60% de les cooperatives). Pel que fa a la seva activitat, la major part es dediquen a activitats dels sector serveis: el 75% de les cooperatives i el 72% de les societats laborals. Dintre del sector serveis les principals activitats de les cooperatives són les del transport, l'educació i el comerç al detall; en canvi, en les societats laborals les activitats de serveis més importants són les de comerç al detall i a l'engròs, les activitats professionals, científiques i tècniques i les de serveis de menjar i begudes.

Pel que fa al concepte d'ecosistema cooperatiu local, la seva aplicació en el cas del Prat de Llobregat ens mostra com les pràctiques de l'economia social i solidària locals es troben íntimament relacionades amb la prefiguració d'un nou tipus de desenvolupament local, on el teixit socioeconòmic i comunitari lidera i coprodueix amb l'administració local les polítiques de promoció econòmica de base cooperativa, social i solidària, i intervé en àmbits com la preservació dels espais agraris i mediambientals, la creació d'habitatge, la dinamització comunitària o la innovació tecnològica.

En el cas de la Cooperativa Agrària del Prat, la seva activitat econòmica i implicació sociopolítica ha estat fonamental per a preservar un bé comú natural com és l'àrea territorial protegida del Parc Agrari del Delta, així com en la producció i distribució de la carxofa, que a través de la participació de la cooperativa a Mercabarna, és comercialitzada en tota l'àrea metropolitana de Barcelona.

En el cas de la Cooperativa Obrera de Viviendas, de la seva rellevància inicial en garantir el dret a l'habitatge de milers de famílies pratenques, així de com la seva implicació en la definició d'espais públics urbans i socials del Prat, ha passat actualment a jugar un nou paper de primer ordre en les polítiques de promoció del cooperativisme local, ja sigui a partir de nous tipus de *coworking* cooperatius, sigui amb la cooperativització dels treballs de cures de la seva massa social, sigui amb una Festa Fira consolidada amb la participació de l'Ajuntament del Prat. Aquesta aliança públic-cooperativa, actualment, està consolidada dins de les polítiques públiques locals del Prat i està essent replicada a la resta de municipis del Baix Llobregat.

Pel que fa a l'ecosistema cooperatiu de Gats-Esperanzah, la seva evolució des del treball social a l'economia solidària i el treball cultural, així com la seva aposta per la creació d'incubadores d'economia social (Labesoc) concertades amb el municipi, ha contribuït de forma especial al gir socioeconòmic i cultural que està produint el barri de Sant Cosme, que des de la marginalitat i l'estigma avança vers una nova vitalitat social, visibilitzada en manifestacions culturals com el Festival de Sopes del Món o el Festival Esperanzah!, el projectes comunitaris com Les Dones Sàvies o les empreses de l'economia social i solidària com Eticom Som Connexió, la primera cooperativa catalana de consum de telecomunicacions i internet.

En els tres casos, els ecosistemes cooperatius locals aconsegueixen articular diferents iniciatives de l'economia social i solidària locals i reforçar-les a partir d'una activitat socioeconòmica mútua, una projecte estratègic comú i una construcció de pertinença a un mateix espai de reciprocitat local. Actuant des d'un inici en àrees marginades tant pel mercat com l'Estat, han aconseguit afrontar la resolució de necessitats socioeconòmiques col·lectives des de la solidaritat social i el treball compartit amb l'administració municipal, esdevenint actors rellevants no només en la vida econòmica, política, social i cultural del municipi, sinó esdevenint projectes referents per a la comarca i el país.

5.2 Reptes de futur: ESS i cohesió territorial metropolitana

Una recerca que volgués avançar, a nivell empíric, en l'àmbit de les ESS de la Barcelona metropolitana, s'hauria de desplegar en les següents direccions:

1) Copsar la realitat concreta de les iniciatives d'economia social i solidària dels municipis que formen l'AMB, mitjançant la recollida de dades agregades de l'àmbit de l'ESS metropolitana (nombre d'iniciatives, volum de negoci, població ocupada i població associada, entre d'altres), així com les dades desagregades per sectors: des dels més socioempresarials (cooperatives de treball, consum, serveis, agràries, habitatge, ensenyament, grups cooperatius, societats laborals, associacions i fundacions del tercer sector social, mutualitats de previsió social, empreses d'inserció i centres especials de treball, finances ètiques), als sociocomunitaris (equipaments de gestió comunitària, grups de consum agroecològic, mercats d'intercanvi i bancs del temps, horts urbans...). Atès que l'obtenció d'aquestes dades a través de registres administratius sistematitzats és d'una gran complexitat, es considera que la millor opció és recollir les dades directament a través d'un qüestionari dirigit als responsables municipals d'aquest àmbit.

2) En segon lloc, per a aproximar-nos al potencial de l'economia social i solidària en l'enfortiment dels territoris, caldria fer una selecció i anàlisi qualitatiu d'iniciatives locals rellevants que vinculin ESS i desenvolupament local. En aquest sentit, una vegada recollida la iniciativa desenvolupada al Prat del Llobregat, seria convenient analitzar un altre municipi de l'AMB (com Sant Cugat del Vallès) per tal d'aportar certa perspectiva comparativa, tant respecte l'impacte de les polítiques públiques de promoció cooperativa (Municipis Cooperatius, Xarxa de Municipis per l'Economia Solidària...), existents en ambdós municipis, com de la intervenció territorial de l'ESS local, també rellevant en ambdós. En l'estudi de casos i la seva comparativa, de forma principal, caldria veure com es constitueixen els ecosistemes cooperatius locals: quina relació mantenen amb l'administració local, en quins sectors d'activitat es desenvolupen, quines formes d'articulació presenten, i com prefiguren una nova estratègia de desenvolupament local a partir de l'economia social i solidària.

3) A més dels circuits d'intercooperació local, caldria avançar en conèixer algunes cadenes productives solidàries metropolitanes, desenvolupant diferents tipologies que abastin des de l'economia social més convencional a les xarxes solidàries de tall postcapitalista. I analitzar les seves dinàmiques i necessitats, per tal de poder fer propostes que les completin i consolidin. Entre les possibles cadenes productives a analitzar, entre d'altres, hi hauria:

- a) Agroecologia (PIV Vallés - producció ecològica i grups de consum ecològic del Vallès Occidental, Xarxeta Productors, ADV Fruits del Baix, Hortec SCCL Agroecològic a MercaBarna)
- b) Cultura i Restauració (XAREC, de Gramagraf a Litoral, Sectorial Gestió Comunitària XES, Esperanzah)
- c) Infraestructures (Xarxa Ambiental SCCL, Taller Jeroni De Moragas - Sant Cugat del Vallès, Fundació Tallers De Catalunya - Santa Coloma de Gramenet, Teb Vallés - Castellar del Vallès)
- d) Energies renovables a partir del Grup Cooperatiu Uni.co SCCL (Barcelona): KWH Saving SL (Sant Cugat del Vallès), Mad Systems SCCL (Guinardó-Barcelona), LaboratoroElectrotécnico SCCL (Cornellà de Llobregat), Arkenova SCCL (Guinardó-Barcelona), Tefosol SCCL (Sant Andreu de Llavaneres), Cinergia SCCL (Badalona).

En el cas de la cadena solidària agroecològica, per exemple, es tractarà de caracteritzar el seu circuit d'intercooperació socioeconòmica d'abast metropolità, coneixent totes les etapes consecutives i les relacions de la cadena de valor: entre les unitats de producció, els agents transformadors, distribuïdors, comercialitzadors, els centre de consum, etc. En aquest cas, els diagnòstics territorials del Prat (Parc Agrari) i Sant Cugat (Collserola) aportaran una informació rellevant respecte la producció agroecològica metropolitana.

4) Finalment, per tal d'abordar els reptes de futur de l'ESS metropolitana, seria d'interès fomentar una trobada o seminari entre diferents agents sociopolítics i iniciatives de l'ESS de l'Eix Besòs, per tal de buscar vies per a fomentar la cohesió territorial de l'àmbit metropolità i suturar unes fractures, que, juntament amb les desigualtats de classe en el seu interior, dificulten que l'AMB esdevingui un territori cohesionat i equitatiu, tant econòmicament com social. Concretament, seria d'interès que al llarg del 2017 fóssim capaces d'aplegar iniciatives d'articulació com la XES Barcelonès Nord (Santa Coloma / Badalona), així com els municipis de l'eix Besòs pertanyents a la Xarxa de Municipis per l'Economia Solidària, en un espai protagonitzat per les iniciatives socioeconòmiques com Tallers Guinardó SCCL (CET Sant Adrià B.), Gramagraf SCCL (Badalona), Conreu Sereny SCCL (Badalona), Tau SCCL (Santa Coloma de G.), Xarxa Ambiental SCCL (Nou Barris), Roba Amiga SCCL (Sant Adrià), Escola Gregal SCCL (barri del Besòs), Cooperativa Habitatge Sagrat Cor SCCL (barri Besòs), etc. Amb l'objectiu de compartir aportacions, diagnòstics i propostes d'enfortiment econòmic local i interlocal, cooperatiu i comunitari.

6 Referències

- Beltran, J. (1999) "L'anarcosindicalisme i el camp català (1911-1930). La comarca del Baix Llobregat", a Materials del Baix Llobregat, núm. 5. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat.
- Bengoechea, S.; Renom, M; (1999) Memòria i compromís : classes treballadores, sindicalisme i política al Prat de Llobregat (1917-1979), Columna, Barcelona.
- Bengoechea, S. i Renom, M. (2004) "Vells i nous espais de pràctiques sindicals i polítiques al Prat de Llobregat 1917-1939" a Gallardo, J.J.; Oyón, J.L. El cinturón rojinegro: radicalismo cenetista y obrerismo en la periferia de Barcelona 1918-1939, Carena, Barcelona.
- Beriain, D. (1981) Prat de Llobregat, ayer: un pueblo sin estado, Ajuntament del Prat, El Prat de Llobregat.
- Berry, B.J.L. (1973). Growth Centers in the American Urban System: Community development and regional growth in the sixties and seventies. Ed. de Ballinger.
- Boix, Rafael and Trullén, Joan (2007): "Knowledge, networks of cities and growth in regional urban systems", Papers in Regional Science, Vol. 86, nº 4, p.551-574.
- Bravo, R.M. (2014) "Laboratori cooperatiu" a el punt avui, 6 d'octubre del 2014.
- Camagni R. (2005) Economia Urbana, Ed Antoni Bosch, Barcelona.
- Centre de Promoció Econòmica (2015) Diagnosi socioeconòmica 2015, Ajuntament del Prat de Llobregat.
- Cheshire, P. i D.G. Hay (1989). Urban Problems in Western Europe: an Economic Analysis. Ed. d'Hyman.
- Ciurana, J. M. (1962). "La Ciudad Cooperativa". A Revista Moderna de Administración Local, octubre - novembre.
- Codina, J. (2001) "Revoltes socials al delta del Llobregat. Segles xiv al xx". Conferència a Amics del Prat.

- Consell Comarcal Baix Llobregat (2012) "Àrees empresarials a El Prat de Llobregat" a catelbaixllobregat.suelo-industrial.net, consultat agost 2016.
- Coombes, M.G., A.E. Green i S.O. Openshaw (1985). "New areas for old: A comparison of the 1978 and the 1984 Travel to Work areas". A: *Area* 17(3), pàg. 213 - 219.
- Coombes, M.G. et al. (1979). "Daily urban systems in Britain: From theory to practice". A: *Environment and Planning* 11(5), pàg. 565 - 574.
- Coraggio, J. L. (1997). "La política urbana metropolitana frente a la globalización", Congreso Internacional Ciudad de México sobre Políticas y Estudios Metropolitanos, México D.F. 10-14 març de 1997
- Di Paula, J. (2008). "La Federación de cooperativas de ayudamutua de Uruguay como movimiento social". A *Cuaderno Urbano. Espacio, Cultura Sociedad*, núm, 7.
- Duncan, O.D. et al. (1960). *Metropolis and region*. Ed. de The Johns Hopkins Press.
- Estivill, J. (2013). "Algunes consideracions sobre economia solidaria i desenvolupament local", document intern XES.
- Fabró, I.; Gòmez, M, i Rodes, A. (1989) *Terra i propietat. La transformació del camp pratenc al segle XIX*, La Imprempta, El Prat de Llobregat.
- Fawcett, C.B. (1922). "British conurbations in 1921". A: *The Sociological Review* 14(2), 111–122.
- Fernandez, A.; Miró, I. (2016). *L'economia social i solidària a Barcelona*, Ajuntament de Barcelona.
- Fernández, J. (1989) "Aprofitaments comunals, prats i pastures al delta del Llobregat (segles XIV-XV). Conflictes per a la utilització de l'espai a la Baixa Edat Mitjana", *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, Núm. 10.
- Font, J.; Ojeda, E.; Urbano, X. (2015). "La gestió comunitària dins l'economia social i solidària". *A Nativa*, 03/03/2015.
- Fox, K.A. i C. Kumar (1965). "The funcional econòmic area: delineation and implications for economic analysis and policy". A: *Papers in Regional Science* 15(1), pàg. 57 - 85.

- Friedmann, J. i J. Miller (1965). "The Urban Field". A: Journal of the American Planning Association, 31, pàg. 312 - 320.
- Garcia Jané, J. (2002). "Objectiu: mercat social". A Nexes 9. Barcelona: Fundació Ventosa i Roig.
- Garcia Jané, J. (2010) "Intercooperar fins a crear mercat social", article a www.economiasolidaria.org, consulta agost 2016.
- Garcia, J. (2011) "Cooperatives que es reproduïxen" a Nexes 27, gener de 2011.
- GATS (2016) "LABESOC el laboratori-incubadora per a l'economia social i solidària del Prat". Document de treball.
- Geddes, P. (1915). Cities in Evolution. Ed. de Williams & Norgate.
- Guerra, P. (2010) "La economía solidaria en Latinoamérica", a *Papeles de relaciones ecosociales y cambio global*, núm. 110, FUHEM, Madrid.
- GEMACA (1996). "North-West European Metropolitan Regions". A: Geographical Boundaries and Economic Structures.
- Gómez, M. (1991) *Asociacionisme i cultura en una societat en transició*. El Prat de Llobregat 1910-1960. Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona.
- Hernández, S. (2003) *Fem cooperatives*, Fundació Roca Galés, Barcelona.
- Laville, J. L. (2003) "Cap a una economia social i solidària", a *Nexes, Quaderns d'Autogestió i Economia Cooperativa*, núm. 11. Barcelona: Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya, 2003.
- Laville, J.L. (2015) *Asociarse para el bien común. Tercer Sector, Economía Social y Economía Solidaria*, Icaria, Barcelona.
- Llaurant Barcelona (2016) *Construint circuits de Sobirania Alimentària a Barcelona: de la diagnosi del moviment agroecològic a propostes de polítiques alimentàries*; Llaurant Barcelona, Barcelona.
- Llei de Cooperatives 12/2015, de 9 de juliol, del Parlament de Catalunya.

- Mance, E. A. (2003). "Cadenas Productivas Solidarias", a Socioeco.org.
- Montasell, J. (2012) "El Parc agrari del Baix Llobregat y la necesidad de preservar, ordenar, desarrollar y gestionar los espacios agrarios" a *Jornadas de agricultura urbana y periurbana*, Iruña.
- Padullés, X. (2006) *La Cooperativa Obrera de Viviendas, una utopia obrera feta realitat*. Prat de Llobregat: Ajuntament del Prat de Llobregat.
- Pérez de Mendiguren, J.C.; Etxezarreta, E. ; Guridi, L. (2008). "¿De qué hablamos cuando hablamos de Economía Social y Solidaria? Concepto y nociones afines XI Jornadas de Economía Crítica.
- Pred, A. (1977) *City-systems in advanced economies: past growth, present processes and future development options*. Hutchinson, London.
- Razeto, L. (1993) *Los caminos de la economía de la solidaridad*, Ediciones Vivarium, Santiago de Chile.
- Santacana, C. et alt (1989) *Col·lectivitacions al Baix Llobregat*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.
- Sforzi, F., S.O. Openshaw i C. Wymer (1982). "La delimitazione di sistema spazialisub-regionali: scopi, algoritmi, applicazioni". A: Paper presented at the 3rd Annual Conference of Italian Association of Regional Science, Venezia 10-12 November.
- Smart, M.W. (1974). "Labour market areas: Uses and definition Progress". A: *Planning 2*, pàg. 239 -353.
- Tendero. G.; Badal, M. (2012) *Anàlisi del consum ecològic organitzat: buscant sinergies amb el comerç just i altres àmbits del consum responsable*, Institut d'Economia Ecològica i Ecologia Política - Xarxa de Consum Solidari, Barcelona.
- Tribó, G (2010): "La pagesia del Baix Llobregat. Vida associativa i moviments socials (1860-1931)", a *Constructors de consciència i de canvi. Una aproximació als moviments socials des del Baix Llobregat*, Ed. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, Sant Feliu de Llobregat.

Trullén, Joan, Rafael Boix i Vittorio Galletto (2013). “An Insight on the Unit of Analysis in Urban Research”. A: Handbook of Research Methods on Cities. Ed. de Peter Kresl i Jaime Sobrino. Edward Elgar Publishing, pàg. 235 - 268.

Trullén, Joan et al. (2010). “La Catalunya futura: bases econòmico-territorials del nou model dedesenvolupament. Ampliant l’escala cap a la megaregió Barcelona-Lyon”. A: Revista Econòmica de Catalunya 62, pàg. 46 - 63.

Via, J. (2014). “Economia cooperativa: útil transformador pel desenvolupament local”. A Garcia Jané, J. (coord.) *Guia d’economia social i solidària per a l’administració local*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

VVAA (2016) *Experiències d’economia social i solidària als municipis*, Diputació de Barcelona, Àrea de Desenvolupament Econòmic.

